

SOSYAL VE KİSİ HAYATIWIZ

Kudsi İki Vartık
Anne-Baba

Millîyet Öđünmeýine Yarıđ Sebepdir

FURKAN ADIL

8

Kudsî İki Varlık
Anne-Baba

FURKAN ADİL

Kudsî İki Varlık

Anne-Baba

FURKAN ADİL

KUDSİ İKİ VARLIK ANNE-BABA

Copyright © Rehber Yayınları, 2008

*Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'ye aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'nin önceden
yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt
sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.*

Editör
Ali BUDAK

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-975-6096-11-6

Yayın Numarası
12

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası Sarnıç Yolu Üzeri No: 7
Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Aralık 2008

Genel Dağıtım
Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Rehber Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.rehber yayinlari.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

DİNİMİZDE ANA-BABA HAKKININ YERİ	17
1) Kur'ân-ı Kerim'de Ana-Baba Hakkının Yeri	18
a) Ana-babaya itaat Allah'a kulluktan sonra gelen önemli bir ibadettir	19
b) Evlat, ebeveynin her ikisi veya birisi yaşlandığında onlara her konuda destek olmalıdır	25
c) Anne babaya "öf" bile denilemez	26
d) Anne babaya karşı mütevazı olmalı, şefkatle yaklaşmalı ve onlara dua edilmelidir	28
e) Annenin hakları ödenemez	29
f) Ebeveyne saygı peygamber ahlâkıdır	34
g) Allah'a isyan dışında her konuda anne-babaya itaat etmek gerekir	35
2) Hadis-i Şeriflerde Ana-Baba Hakkının Yeri	40
a) Allah'a en sevimli gelen ibadetlerden biri ana-baba hakkına riayet etmektir	41
b) Ana-babanın hakkı ödenemez	43
c) Ana-babanın izni olmadan cihada çıkılamaz	47
d) Ananın hakkı babanın hakkından önce gelir	55
e) Ana-babaya iyilik yapmak hac ve umre sevabı kazandırır	61
f) Ana-babaya iyilik insanı günahların kirlerinden temizler	64
g) Ana-babaya iyilik cennete götüren bir buraktır	67

h) Allah'ın rızası ana-babanın rızasında saklıdır	75
i) Ana-babasını razı edenin duası makbuldür.....	78
k) Ana-babanın evladı hakkında yaptığı dualar kabul olur.....	80
Baba ahı	86
l) Ana-babasına yüz çevirenlerden ahirette Allah da yüz çevirir ...	97
m) Ana-babaya iyilik, ömrün uzaması ve rızkın bereketine vesiledir.....	99
n) Ana-babaya iyilik nafile ibadetten üstündür	107
p) Ana-babasına iyilik eden evladından da iyilik görür	110
r) Ana-babanın nafakasını temin etmek Allah yolunda olmaktır	112

İKİNCİ BÖLÜM

ANA-BABAYA KARŞI YERİNE GETİRİLMESİ GEREKEN SORUMLULUKLAR	117
1) Ana-Baba Hayatta İken Yerine Getirilmesi Gereken Başlıca Sorumluluklar	118
a) Ziyaret etmek.....	118
b) Her türlü ihtiyaçlarını karşılayıp, hizmetlerini görmek	119
c) Günah olmayan emirlerini yerine getirip itaat etmek.....	127
d) Şefkat ve sevgi ile yaklaşmak, yumuşak huylu davranmak	132
e) Saygıda kusur göstermemek	134
f) Uykularını bölüp uyandırmamak.....	136
g) Yanlarına girileceği zaman izin almak.....	141
h) Anne-babanın hidayetini istemek ve bu konuda gayret etmek.....	142
2) Ana-Babanın Vefatından Sonra Yerine Getirilmesi Gereken Başlıca Sorumluluklar	145
a) Vasiyetlerini yerine getirmek	145
b) Onlar için dua ve istiğfar etmek.....	146
c) Onlar adına sadaka vermek	150
d) Hac vb. ibadetlerini kaza etmek	152
e) Akrabaları ziyaret etmek.....	155
f) Kabirlerini ziyaret etmek	159

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANA-BABAYA KARŞI GELMENİN VEBALİ VE NETİCELERİ.....	167
1) Ana-Baba ve Akrabalarla İlişkileri Koparmak Münafık Sıfatdır ..	167
2) Ana-Babaya İsyân Etmek Büyük Günahlardandır	169
Anne-babaya lanet etmek büyük günahtır.....	174
3) Ana-Babaya isyan Eden Cennete Giremez.....	176
4) Karşılığı Daha Dünyada İken Verilen Suçlardan Biri de Ana-Babaya isyandır	178
5) Ana-Babaya İsyân Edenin Amelleri Kabul Olmaz	179
SONSÖZ.....	187
1) Ana-Baba Hayatta İken Yerine Getirilmesi Gereken Başlıca Sorumluluklar	198
2) Ana-Babanın Vefatından Sonra Yerine Getirilmesi Gereken Başlıca Sorumluluklar	199
İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR.....	201

‘Ana-baba, cennetin orta kapısıdır. Dilersen bu kapıyı zayi et, dilerseñ muhafaza et.’

Tirmizi, *Birr* 3

ÖNSÖZ

En şerefli varlık olan insan tek başına yaşamak için yaratılmamıştır. O, yaratılış itibariyle medenî bir varlıktır. Diğer insanlarla çok kompleks iletişim kurar, evlenir, ailenin ve toplumun bir ferdi olur.

Toplumun en küçük birimi de ailedir. Ailelerin sağlam yapıda olması o toplumun güçlü bir toplum olduğunun işaretçisidir. Aile kurumunun aşındığı, ona ait değerlerin ayaklar altına alınmaya başlandığı an toplum da yıkılış ve kaos sürecine girmiş demektir.

Cenab-ı Hak fert olarak yarattığı insanı başıboş ve sergerdân bir halde bırakmadığı gibi insanlardan teşekkül eden aile müessesini de kendi hâline terk etmemiştir. O, toplumun temeli sayılan ailenin hayat ve bekasını temin etmek için esaslar ortaya koymuş, üzerine düşen vazifeleri yerine getirmesi için ona rehberlik etmiştir.

Aile müessesesinin kurulması ve insan neslinin huzurlu ve mutlu bir şekilde varlığını devam ettirmesi hikmeti-

ne bağılı olarak dinimizde evliliğe önem verilmiş ve teşvik edilmiştir.

Ailenin kurulmasında bize bu güç ve isteği veren Allah Teâlâ'dır. O (celle celâluh), Kur'ân-ı Kerîm'de erkek ve dişi arasında sevgi ve muhabbet iletişiminin olmasını, insanlar üzerindeki nimetlerinden biri olarak ifâde eder. Ailenin oluşumuna ve iki cins arasındaki sevgi ve muhabbetin kaynağına işaret eden âyet-i kerîmede şöyle denilmektedir: "O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerinden biri de: Kendilerine ısınmanız için, size içinizden eşler yaratması, birbirinize karşı sevgi ve şefkat var etmesidir. Elbette bunda, düşünen kimseler için ibretler vardır." (Rûm, 30/21)

Kur'ân-ı Kerîm, imanla ilişkili ahlâkî ilkeler ve vicdanî değerlerin sınırını çizmiş, bu değerlerin ailede geliştikten sonra bütün topluma da yayılmasını istemiştir/istemektedir.

Anne ve baba Yaratıcı Kudret'in yaratılıştaki kullandığı en önemli malzemelerdir. Onların vesilesiyle aile büyür ve yuva çocuklarla şenlenir. Anne baba içlerine yerleştirilen tabii duyguların sevki ile kendi nesillerinin en iyi şekilde yetişmesi için ellerindeki bütün imkânları kullanırlar. Akıp giden zaman içinde, çocukları için yaşar ve onlar için adeta kendilerini tüketirler. Evlatları hayatta olduğu müddetçe onlar için sayısız fedakârlıklarda bulunurlar.

Allah Teâlâ'nın verdiği sayısız nimetin karşılığında ibadet, şükür ve hamd dışında birşey istememesi gibi anne baba da bu ilâhî ahlakla bezendikleri için, yaptıklarına karşılık evlatlarından karşılık beklemezler. Nice fedakârlıkları omuzlamış olmalarına rağmen hiçbir zaman bunları yük-

sek sesle dile getirmezler. Yaşadıkları müddetçe çocuklarına iki gözü gibi bakar, onlarla ilgilenirler. Ancak her fâni gibi onların da birgün enerjileri tükenmeye başlar. Kudret-i Sonsuz ve varlık karşısındaki acz ve fakrlarını çok daha derinden duyarlar. İşte onların bu döneminde kendilerine destek çıkacak, maddi-manevî boşluklarını dolduracak kişi öncelikle evlattır. Anne babanın onun üzerindeki hakları ona bu sorumluluğu fazlasıyla yüklemektedir.

Biz millet olarak İslâmiyetle tanışık olduğumuz on asır boyunca, dinimizden aldığımız ilke ve prensiplerle aile müessesemizi çok iyi kurmuş, yaşatmış ve gelecek nesillere miras bırakmış aziz bir milletiz. Anne babanın Allah tarafından gönderilmiş, evimizde misafir ettiğimiz iki melek olduğuna inanırız. Onların rızasının Cennet anahtarlarının bize hediye edilmesinde vesile olduğunun idraki içinde yaşarız. Ana-babasına gün yüzü göstermeyenlerin, ahirette gün yüzü görmeyeceğini bildiğimiz için onları üzmemeye çalışırız.

Bu ahlâkımızla biz asırlarca meleklerin gıpta ettiği bir topluluk gibi yaşadık. Fakat ne var ki, yirminci yüzyıl, insanlık takvimine ay ve yıllarını kaydetmeye başladığından bu yana, dünya ve tabii ki biz çok ciddi sarsıntılar yaşamaya başladık ve yaşamaya da devam ediyoruz.

Bu yüzyıl, dünyada bir anlamda iman ve imana bağlı değerlerin ciddi şekilde yıkılmaya çalışıldığı bir dönem olarak tarihe geçti. Asırlardan beri dimdik ayakta duran o sağlam iman ağacı; kökü, gövdesi, dalları, yaprakları ve meyveleriyle önü alınamaz bir selin içine atılmak istendi. Müminler ciddi tereddütler yaşadı. İmanlarını bütün bütün kaybedenler olduğu gibi, imana bağlı değerlerinde aşın-

malar yaşayanlar da oldu. Maalesef bu aşınma anne baba hukuku, onlara saygı ve hürmet konularında da kendini gösterdi.

Artık başımızın tâci annelerimiz huzurevlerine terk edilmeye, evimizin direği babalarımız hastane köşelerinde unutulmaya başlandı. Onlar bizim için muhtemel belâ ve musibetlere karşı birer paratoner iken biz onları kendimizden uzaklaştırdık. Böylece kendi elimizle kendimizi tehlikeye atmış olduk. Oysa ki Allah'ın rahmetinin, onların bükülmüş bellerinde ve samimane dualarında gizli olduğunu unutmuştuk.

Annelerimiz, babalarımız ve tabii ki akrabalarımız bize Allah'ın birer emanetidir. Emanete sahip çıkana Allah da sahip çıkar. Bu dünyada ebeveyninin gönlünü hoş edeni ahirette de Allah hoş eder. Cennetine hususi kapılarından buyur eder. Böyle bir fırsatı değerlendiren evlatlar ne kadar bahtiyar ve ne kadar azizdirler.

Zaman saatinin tik-tak diye hareket etmesinden, sonsuzluğa uzanan çizgi boyunca, üzerimizde en çok hakkı bulunan ilk üç varlık, Allah (celle celâluh), Peygamberimiz (salallahu aleyhi ve sellem) ve anne babamızdır. Hayatımızın bütün zaman dilimlerinde Allah'a ibadet edip, başımızı secdeden kaldırmamak bile Allah'a teşekkürümüzü yerine getirmiş olamayız. Yine varlığın gün yüzüne çıkmasında temel sebep olan Efendimiz'e, gece gündüz durmadan salât ve selam getirsek hakkını ödeyemeyiz. Anne babamız için de elimizden geleni yapsak yine onlara karşı bir şey yaptığımızı iddia edemeyiz.

Ancak “Bir şey tamamıyla elde edilemiyorsa, bütünüyle de terk edilmemeli.” ilkesinden yola çıkarak biz yine de karınca gibi Allah yolunda, Peygamber takipçisi ve ebeveyn hizmetçisi kullar olmaya çalışalım. Yaptığımız şeylerin küçüklüğü bize Allah’ın rızasını kazandıran şey değildir. Bizi ona götüren niyetlerimizin enginliğidir. Sonsuza kadar Allah’a ibadetle, Resûlullah’a itaatle, ana-babaya da saygı ve ihtiramla yaşama niyetimiz, bize en zengin hazinelerin anahtarını kazandıracaktır. Allah’tan ümidimiz budur. Zaten Allah da bizim güzel niyetlerimizin yanında olduğunu, bizi bu güzel düşüncelerimizde yanıltmayacağını belirtmiyor mu?

Böyle bir çalışmayı yaparken gayemiz günümüz nesillere ve herkese, anne baba hakkının önemini hatırlatmak ve ebeveynlere karşı nasıl davranılması konusunda dinimizin bizden istediklerini ifade etmektir. Çalışmada esas alınan kaynaklar öncelikle biricik kitabımız Kur’ân-ı Kerîm, Peygamberimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) sünneti, manevi anlamda örnek aldığımız büyüklerimizin hayatları ve sözleridir.

Sûre ve âyet numaralarını dipnot olarak belirttik. Ayrıca hadis-i şeriflerden verilen örnekler için de ilgili hadis kitapları referans gösterilmiştir. Çok fazla kaynak göstermekten ziyade en güvenilir iki kaynağı zikretmekle yetinilmiştir. Bazen kullanılan hadis tek bir kitapta geçiyorsa sadece o kaynak verildi. Bazı kaynaklar ise sayfa numaraları verilmeden kitabın sonunda bulunan “İstifâde Edilen Kaynaklar” bölümünde kaydedilmiştir. Bu çalışma bir edep ve ahlâk kitabı olma özelliği taşıdığından, kullanılan hadis kaynaklarının muteber hadis kitapları olması gibi bir zorunluluk tercih edilmemiştir.

Bu çalışma okuyuculara anne babaya hürmet konusunda bir gayret verecek, onları bu konuda daha duyarlı bir hâle getirecekse maksadına ulaşmış olacaktır. “Bir iyiliğe delâlet eden kişi onu yapmış gibidir.” Peygamber müjdesinin işaret ettiği gibi, her bir okuyucunun anne babasına yaptığı iyiliğin aynı zamanda bu kitabın müellifine de yümün ve bereket getirmesini Rabb-i Rahim’imden ümit ediyorum.

Evet... Sevindirelim anne-babamızı, Allah da bizi sevindirsin. Onlara karşı saygıda kusur etmeyelim, çocuklarımız da bize saygılı olsun. Onları cennete uçan kuşlar gibi görelim, kanatlarına tutunalım. Onların ayaklarının bastığı toprakları gözlerimize sürme diye çekelim. Gölgelerinin düştüğü yerleri Cennet mesiresi gibi kabul edelim. Hayatımızı bereketlendirmek ve Allah’a giden yolda uzun ve bereketli bir hayatı arkada bırakmak istiyorsak onların rızasını kazanmaya çalışalım.

Niyet ve gayret bizden, başarı ve inayet Allah’tandır. O ne güzel mevlâ, ne güzel yardımcıdır!

Furkan ADİL

furkanadil@yahoo.com

İstanbul, Eylül/2005

BİRİNCİ BÖLÜM

DİNİMİZDE ANA-BABA
HAKKININ YERİ

DİNİMİZDE ANA-BABA HAKKININ YERİ

Hamdolsun âlemlerin Rabb'i Allah'a ki bizi var etti. Bizleri varlığından haberdar edip insan olarak yarattı. İman ve İslâm nimetlerini bize başısladı. O (celle celâluh), gaybın son habercisinin insanlığa getirdiği son mesajda “nimetlerimi saysanız da bitiremezsiniz” diyor. O'nun nimetleri üzerimize öyle yağıyor ki durumumuz sağnak yağmur altında sırlıklam kalan bir insana benziyor.

Peki, bizi böyle nimetleriyle perverde eden Sultanımız bizden ne istiyor? Bu sorunun cevabını bulmak ve onun gereğine göre davranmak çok önemli. Bu suale doğru karşılığı vermek bizlere iki cihan saadetini kazandıracak. O'nun (celle celâluh) istediği bir hayat programını uygulamak bize sonsuzluğun kapılarını aralayacak.

Cenab-ı Hakk'ın bizden istediği şeyler o kadar çok ki... Fakat istediği hususlar içinde özellikle bir tanesi var ki çok önemli. O kadar önemli ki, kendi hakkı olan ubudiyet ve şükürden sonra ikinci hakkı onlara tahsis ediyor. Kendi rı-

zasına çıkan yolun patikasının onlara ait olduğunu söylüyor. Evet, o çok önemli olan ilâhî istek, ana-baba hakkının yerine getirilip, ebeveynin rızasını kazanmaktır.

Ana-baba hakkının çerçevesini belirlemek için kullandığımız ölçüler; Kur'ân, sünnet ve selef-i salihînin yani maneviyat büyüklerimizin ölçüleridir. Dinî hayatımızı şekillendirmede Kur'ân ve Sünnet bizim için başvurulması gereken iki temel müracaat kaynağıdır. Bu nedenle onların ana-baba hakkı konusunda ortaya koyduğu kriterler dinimizin bu konudaki yaklaşımının da ipuçlarını vermiş olacaktır.

Evet, Yüce Allah insanlığa gönderdiği son mucize kitabında ana-baba hakkına nasıl yer vermiş bir göz atalım.

1) Kur'ân-ı Kerim'de Ana-Baba Hakkının Yeri

Varlığın sahibi Yüce Mevlâmız yaratıp akıl verdiği ve sorumlu kıldığı insan nevini başboş bırakmamıştır. O insanı yarattıktan sonra içlerinden seçtiği peygamberler aracılığıyla onlara sırat-ı müstakimî (dosdoğru yolu) göstermiştir. Seçtiği bu peygamberlerin bazılarına ise suhuf veya kitaplar göndererek adeta insanoğlu ile konuşmuştur.

Cenab-ı Hak, Efendimiz vasıtasıyla son ilahî mesajı Kur'ân-ı Kerim'i göndermiştir. O, dünyaya bakan yönüyle son konuşmasını Kur'ân-ı Kerim ile yapmış ve insanoğluna kıyamete kadar iktifa edecek prensip ve ilkeleri bu kitapta açıklamıştır. Böylelikle dünyanın sonu olan kıyamete kadar bütün insanların, Kur'ân'ın muhtevasında bulunan ilke ve prensiplerle Allah'ın huzuruna çıkmalarını murad etmiştir.

İşte bu son mesaj olan Kur'ân-ı Kerim'de Rahmeti Son-

suz, ana-baba hakkına çok müstesna bir yer vermiştir. Benim huzuruma ana-baba hakkı çiğneyerek değil, aksine onları razı ederek gelin, demiştir. O'nun değer verdiklerine değer verip; değer vermediklerine iltifat etmemek mümin olmanın bariz özelliklerinden biridir.

Şimdi kısa başlıklar hâlinde Cenab-ı Hakk'ın ana-baba hukuku adına bizden istediklerini, bize verdiği mesajları anlamaya çalışalım.

a) Ana-babaya itaat Allah'a kulluktan sonra gelen önemli bir ibadettir

Varlığın yaratılış gayesi; Allah'ı bilmek ve O'na kulluk etmektir. Bilinip inanılması gereken en önemli hakikat budur.

Cenab-ı Hak, bazı âyet-i kerimelerde varlığının bilinmesi ve O'na layıkı ile ibadet edilmesinden, sonra Peygamberlik mefhumuna bile değinmeden hemen ana-babaya itaat ve ihsan şartını getiriyor. Demek ki Allah kendisine ibadet edilmesini istediği kadar ana-babaya da hürmet edilmesini ve saygı duyulmasını istiyor.

İsrâ sûresinin 23. âyeti kerîmesinde Cenab-ı Hak şöyle buyurur: “Rabb'in şöyle buyurdu: Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. Anneye ve babaya güzel muamele edin.” (İsrâ, 17/23)

Edebinden ve takvasından hissedar olmaya çalıştığımız Muhterem Hocamız M. Fethullah Gülen 26 Mayıs 1991 tarihinde İzmir/Hisar camiinde verdiği vaazda “Ana-baba Hakkı”nı işlemiş ve âyetin bu kısmını şöyle yorumlamıştır:

“Bu âyetin başında Cenab-ı Hak, “kadâ: karar verdi, kesin bir hüküm ortaya koydu” anlamında bir fiil kullanmaktadır. Bu şu demektir: İkinci bir Allah'ın var olduğunu

düşünemezsiniz, O'na ortak koşamazsınız. O'ndan başka ikinci bir varlığın ibadete layık olduğunu iddia edemezsiniz. Bu konudaki bütün mazaretleriniz, iddialarınız, bahaneleriniz kabul edilmeyecektir. Kâinatın en yüksek hakikati O'dur. O Allah olduğu için mabuddur, yani ibadete liyakati olan yegâne varlıktır.

Âyetin devamında “ana-babaya” ifadesi geçer. Allah Teâlâ aynı fiili hem kendisi hem de anne baba için kullanmıştır. Yani nasıl ikinci bir Allah'ın varlığı konusunda şüpheniz olamaz, zira yegâne mabud O'dur. Aynı şekilde anne baba hakkı konusunda da mazeret ileri süremezsiniz. Cenab-ı Hak “bu konuyu da böyle karara bağladım, hükümümü verdim” demektedir. Yalnız “Acaba anne babaya da ibadet etmek farz mı kılındı?” şeklinde akla gelebilecek yanlış anlamaları önlemek için de Yüce Mevlâ ana-babayı zikrettikten sonra “ihсан” kelimesini kullanıyor. Bu da demektir ki, ibadet Allah'a yapılacak; ihсан ise (Allah'ı görüyor-muşçasına anne babaya karşı saygıda kusur etmeme, onların her türlü ihtiyaçlarını karşılama ve yardım) ebeveyne.”

Hazreti Abdullah İbn Abbâs (radıyallahu anh) yukarıdaki âyette geçen “Anneye ve babaya güzel muamele edin.” ifadesini yorumlarken, “Anne babanın önünde elbiseni çırpma, çünkü elbisenden gelebilecek toz onları rahatsız eder.” demiş ve bu konuda ne kadar hassas olunması gerektiğini vurgulamıştır.

Nisâ sûresinde de Cenab-ı Hakk'ın içinde ana-babaya saygı ve güzel muamelenin de zikredildiği on görevi omuzlarımıza yüklediğini görüyoruz:

“Yalnız Allah'a ibadet edip O'na hiçbir şeyi şerik (ortak)

yapmayın. Anneye, babaya, akrabalara, yetimlere, fakirlere, yakın komşulara, uzak komşulara, yol arkadaşına, garip ve yolculara, ellerinizin altındakilere de güzel muamele edin. Bilin ki Allah kendini beğenen ve övünüp duran kimseleri sevmez.” (Nisâ, 4/36)

Bu âyet-i kerîme bize şu mesajları vermektedir:

a) Bütün canlıların en gizli istek ve arzularını yerine getiren, insanın da değişik şekillerde yaptığı dua ve çağrılara cevap veren Allah Teâlâ'ya ibadet etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak. Bu görev aynı zamanda Peygamberimiz tarafından “Allah'ın kulları üzerindeki hakkı” olarak da açıklanmaktadır.

b) Ana-babaya saygıda kusur etmemek ve onlara karşı evlatlık görevini yapmak. Dikkat edilirse burada da ana-baba hakkı hemen kulluk görevinin peşinden zikredilmektedir. Bu sıranın diğer başka âyet ve hadislerde de gözetilmesi son derece mânâlıdır.

c) Akrabayı koruyup gözetmek ve onlara iyi davranmak. Ana-babadan sonra kendilerine karşı ahlâkî sorumluluk taşıdığımız kimseler akrabalarımızdır. Tanımadığımız birine yaptığımız yardım bir iyilik sayıldığı hâlde, akrabaya yapılan yardım iki iyilik sayılmaktadır.

d) Yetimlere sahip çıkmak. Kendilerini himâye eden yakınlarını kaybetmiş olan yetimlere kol kanat germek, onlara sahip çıkmak insanî bir görevdir.

e) Fakirlere yardım etmek. Zarurî ihtiyaçlarını karşılamaktan aciz olanların sıkıntısını gidermek, bu imkâna sahip olanların üzerinde Allah'a ait bir şükran borcudur.

f) Yakın komşuya iyilik etmek. Evi bizim evimize yakın olan komşu, akraba ve din kardeşlerimizin sıkıntılarını gidermek, onlara kol kanat germek Allah'ın rızasına götüren bir yoldur.

g) Uzak komşuya iyilik etmek. Evi uzak olan, aramızda akrabalık bağı bulunmayan veya gayr-i müslim kimselere insanî hislerimiz gereği yardım etmek Müslüman ahlâkının önemli göstergelerinden biridir.

h) Yanındaki arkadaşına yardım etmek. Bu arkadaş okul arkadaşı, asker arkadaşı vb. türünden arkadaşlıklar olabilir. Bu kimseleri koruyup kollamak makbul bir ibadet çerçevesinde değerlendirilir.

i) Yoldan gelen kimseye ve misafire ikram etmek. Memleketine veya sevdiklerine gitmek isteyip de bu imkânı bulamayanların elinden tutmak, onlara bilet almak, ihtiyaçlarını görmek çok hoş bir iyiliktir.

j) Ellerimiz altında bulunup da himayeye muhtaç olanlara yardım etmek.

Eski zamanlarda âyetin bu bölümü daha çok kölelere yardım şeklinde açıklanırken günümüzde artık biz bunu bir işverenin işçilerine yardım etmesi şeklinde anlayabiliriz. Onlara alınları kurumadan ücretlerini vermesi, haklarını yememesi, muhtaç olduklarında sıkıntılarını gidermesi hem insanî hem de dinî açıdan çok faziletli bir davranıştır.

Konumuza ışık tutan bir başka âyet-i kerîmede de ana-baba hakkının hemen Allah hakkından sonra ifade edildiğini görüyoruz:

“De ki: “Gelin Rabb’inizin size neleri haram kıldığını ben

okuyup açıklayayım: O'na hiçbir şeyi ortak yapmayın, anneye babaya iyi davranın, fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin, çünkü sizin de onların da rızkını veren Biz'iz. Kötülüklerin, fuhşiyatın açığına da gizlisine de yaklaşmayın! Allah'ın muhterem kıldığı cana haksız yere kıymayın! İşte aklınızı kullanırsınız diye Allah size bunları emrediyor.” (En'âm, 6/151)

Görüldüğü üzere bu âyette de ana-babaya iyi davranıp onlara iyi bir evlat olmak hemen Allah'a ait bir haktan sonra ifade ediliyor. Allah'a ait en büyük hak O'nun birliğine inanıp, O'na hiçbir şeyi ortak kabul etmemektir. Kul hakkı denilince akla gelen en büyük hak da, ana-babanın evlat üzerindeki haklarıdır. Bu açıdan biri Allah hakkı bir diğeri de kul hakkı olmak üzere iki önemli hak birbirini takiben zikredilmiş oluyor.

İsrailoğulları'na yüklenen ve uyacaklarına dair söz (mîsak) alınan sekiz konudaki görev sıralanırken en başta yalnızca Allah'a kulluk, ikinci olarak da ana-babaya iyilik etme (ih-san) vazifesi gösterilmiştir. Buradan anlıyoruz ki ana-babaya saygı sadece ümmet-i Muhammed olarak bizlere değil, bizden önceki peygamberlerin ümmetlerine de ısrarla tavsiye edilen bir konudur. Allah'ın İsrailoğulları'ndan söz aldığı sekiz görev şunlardır:

“Bir vakit İsrailoğullarından söz alıp, ‘Allah’tan başkasına ibadet etmeyin. Anneye babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara güzel muamele edin. İnsanlara tatlı söz söyleyin, namazı hakkıyla eda edin, zekâtı verin!’ demiştik. Sonra pek azınız hariç, sözünüzden döndünüz. Hâla da yüz çevirmektesiniz.” (Bakara, 2/83)

Görüldüğü gibi yukarıdan beri zikrettiğimiz âyet-i kerimelerde Cenab-ı Hakk kendi hukukuyla ilgili kısımdan sonra ilk olarak anne ve baba hakkını zikrediyor. Gerek Kur'ân ve gerekse hadislerin bütünü gözden geçirildiğinde Allah'a iman ve ana-babaya itaat görevlerinin ısrarla yan yana getirilmiş olduğu görülecektir. Bu konu neden bu kadar önemli ki hemen Allah'a kulluktan sonra uymamız gereken bir mükellefiyet olarak zikrediliyor? Bu sorunun cevabını tefsir (Kur'ân âyetlerini açıklayıp yorumlayan din bilimi) alimlerimiz şu şekilde açıklıyorlar:

a) Çocuğun dünyaya gelmesinde hakiki sebep Allah, ana-baba ise zahirî ve hukukî sebeptirler.

b) İnsanın maddî ve manevî gelişmesi için en değerli katkı, Allah'ın nimetlerinden sonra ana-babanın fedakârlıklarıdır. Çünkü ana-baba çocuğun hem varlık sahnesine çıkmasının sebebidirler, hem de yetiştirilip terbiye edilmesini sağlayan kişilerdir. Başka insanlar ise çocuğun varlığında pay sahibi olmayıp sadece yetişip, gelişmesinde rol oynarlar.

c) Allah, nimetlerini karşılıksız verdiği gibi ana-baba da çocuklarının ihtiyaçlarını hiçbir karşılık beklemeden seve seve yerine getirirler.

d) Allah kuluna günahkâr olsa bile nimetler verdiği gibi ana-baba âsi bile olsa çocuklarına desteklerini sürdürürler.

e) Allah kullarının iyiliklerinden memnun olduğu, karşılığını fazlasıyla verdiği gibi ana-baba da çocuklarının sahip olduğu imkân ve değerleri korumaya ve geliştirmeye çalışırlar.

b) Evlat, ebeveynin her ikisi veya birisi yaşlandığında onlara her konuda destek olmalıdır

“Şayet onlardan her ikisi veya birisi yaşlanmış olarak senin yanında bulunursa sakın onlara hizmetten çekinme, “öff!” bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle. Şefkatle, tevazu ile onlara kol kanat ger ve şöyle dua et: Ya Rabbî, onlar küçüklüğümde nasıl beni titizlikle yetiştirdilerse, ona mükâfat olarak Sen de onlara merhamet buyur!” (İsrâ, 17/23-24)¹

Acaba hiç düşündünüz mü bu âyette Cenab-ı Hak “her ikisi” dedikten sonra bir de “veya birisi” şeklinde bir açıklamayı neden getirmiş olabilir?

Hocaefendi “Ana-Baba Hakkı” vaazında burada çok ince bir nüktenin varlığına dikkat çekiyor ve şu tespitte bulunuyor: “Ebeveyn aynı zamanda hayat arkadaşlığını paylaşan iki insan demektir. Bir ömrü acısıyla, tatlısıyla beraber yaşar ve paylaşırlar. Ama her ölümlü varlık gibi onlar da bir gün bu fâni dünyadan ebedî âleme göç hakikati ile karşı karşıya kalırlar. Hayatta kalan eş, yıllarını paylaştığı eşinden ayrılmanın verdiği ıstırap ve acıyla çok sıkıntılı bir döneme girer. Gün olur eşinin kabri başına gider ona içini döker, gözyaşları ile eşinin kabrinin çiçeklerini sular. O öyle bir döneme girmiştir ki eşini kaybetmesi onu derinden yaraladığı gibi akranlarının, dostlarının da hazan yemiş sonbahar yaprakları gibi birer birer bu fâni dünyadan ebedi ayrılışları ile her gün ayrı bir hüzünle sarsılır.

İşte Kur’ân bize şunu hatırlatıyor; psikolojisi böyle olan

¹ Mustafa Çağrı, “Ana-Baba” *İslam Ansiklopedisi*, 3/103-104, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İst. 1991.

bir insana sahip çıkın ey evlatlar! Onun yıkık dünyasını bir de siz yıkmayın, onu huzur evlerine göndererek veya -Allah muhafaza- sokaklara terk ederek bir tekme de siz atmayın. O şimdi hayatının en zor günlerini geçirmekte, etrafında kendisine hüznlerini unutturacak bir dost aramaktadır. Bu dönem onun evladından en çok ilgi beklediği dönemdir. O bu boşluğunu torunlarını öpüp okşamakla doldurmak ister ki, yalnızlığın vahşeti ondan uzaklaşsın. Kendini huzurlu ve rahat hissetsin.”

Yaşlanmış, adeta çocukluğuna geri dönmüş anne-baba zahiren evlat için bir yük gibi görünse de hakikatte Hazret-i Allah'ın evlada ihsan ettiği bir altın madeni gibidir. Evladın onlara yaptığı her iyilik; her kazmayı vuruşunda önüne elmas düşüren bir altın damarı gibidir. Evlat önüne düşen bu elmas taneciklerini toplaya toplaya hazineleri tükenmeyen sonsuz zenginlik sahibinin kapısına kadar gidecektir.

c) Anne babaya “öff” bile denilemez

“Şayet onlardan her ikisi veya birisi yaşlanmış olarak senin yanında bulunursa sakın onlara hizmetten çekinme, “öff!” bile deme, onları azarlama...” (İsrâ, 17/23)

Allah u Teâlâ bu âyetle bir evladın anne babasına nasıl davranması, ne şekilde hitap etmesi konusunda ona yol gösteriyor. Bir evlat anne-baba karşı, bırakın hakaret etmeyi, dövmeyi, kalplerini kırmayı ve onları yalnızlığa terk etmeyi, onlara karşı “öff” kelimesini bile kullanamaz. Kur’ân ana-babaya saygısızlığın minimum çizgisini çizmiştir. Onlara “öff” kelimesini bile kullanmak yasak iken nasıl onlara saygısızca hitaplar, hakaretler, rencide edici davranışlar or-

taya koyabiliriz? Bu açıdan “öf” kelimesinden ağır sayılabilecek her türlü davranış anne babaya karşı bir saygısızlık ve onlara karşı bir başkaldırı anlamını taşır.

Anne babaya hürmet konusu çok hassas ve önemli bir konudur. Bu konuyu hiçbir insan hafife almamalıdır. Eğer basit bir mesele olsaydı, Cenab-ı Hak da bu konu üzerinde bu kadar durmaz ve onlara karşı saygı konusunda bu kadar ince bir hat çizmezdi.

Anne babaya karşı saygı ve itaat konularında sadece dinî ve millî terbiyeden uzak kalmış insanlar değil, bazen din adına, millet adına hizmet ettiğine inanan insanlar da çok ciddi hatalar yapabilmektedir. Oysaki insan bir taraftan Allah’ın razı olduğu işlerle meşgul olurken diğer taraftan da O’nun hoşnut olmadığı şeyleri yaparak iyiliklerini daha bu dünyada iken tüketmemelidir.

Bu önemli konuya M. Fethullah Gülen Hocaefendi de temas eder ve günümüz adanmışlarına şu ikaz ve tavsiyelerde bulunur: “20. asırda en çok istiskal edilen (küçümsenen), hatta hor ve hakir görülen değerlerin başında maalesef ana ve baba hakkı gelmektedir. Bu konunun; dinî inançları, sosyal, ekonomik ve siyasî hayatlarına egemen olan kanunları itibarıyla Batı dünyasında bulunmasına makul izahlar getirebiliriz ama aynı şeylerin İslâm dünyasında olmasını izah etmek oldukça zor ve gariptir. Bir kere Kur’ân, ana-babayı “valideyn” diye isimlendirerek, ikisini bir varlık gibi göstermiş ve onların haklarını Allah ve Resûlü’nün hakları ile aynı çizgide değerlendirmiştir. Ben şahsen, unutulmuş veya unutturulan bu gerçeğin neslimize tekrar hatırlatılması gerektiğine inanıyorum. Ayrıca bu konuda, eğitim ve öğretim

vazifesi gören A'dan Z'ye hemen herkese çok ciddî görevler düştüğü kanaatindeyim.

Doğrusu, günümüzün hizmet sevdalılarının bile bu mevzuda hataları olabiliyor; bazen bu hataları görüyor ve hicranla iki büklüm oluyorum. “Hizmet ediyor, Allah rızasını kazanmaya, yüce ahlakı ihyaya çalışıyoruz; ana-babamızın haklarına tam anlamıyla riayet etmesek de olur..” gibi düşüncelerde olanları hatta bu düşüncelerini sesli olarak ifade edenleri affetmek içimden gelmiyor. Bir kere, İslâm için hayatî meselelerle uğraşmak, ana-babayı ihmal etmeyi gerektirmez ki! Hele bunu bir kahramanlık emaresi olarak kabul etmenin affedilir yanı, tarafı yoktur. Aslında çok iyi bir zamanlama ile vazifeye devam edilirken, ana-baba ziyaret edilerek, bakımları, görümleri yapılarak onların hakları da gözetilebilir. Bana göre hizmet deyip ana-babalarını ihmal edenler ciddî bir aldanmışlık içinde, hatta yapmış oldukları yanlışlığın farkına varmadıkları veya onu yanlış görmedikleri için ayrı bir kayıp yaşamaktadırlar. Ziya Gökalp'in ifadesiyle “cehalet-i mük'ap” (kat kat cahillik) işte buna denir.”²

d) Anne babaya karşı mütevazı olmalı, şefkatle yaklaşmalı ve onlara dua edilmelidir

“... onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle. Şefkatle, tevazu ile onlara kol kanat ger ve şöyle dua et: Ya Rabbî, onlar küçüklüğümde nasıl beni özenle yetiştirdilerse, ona mükâfat olarak Sen de onlara merhamet buyur!” (İsrâ, 17/23-24)

Anne babayı incitmemeli, onlara karşı gönül kırıcı konuşmamalıyız. Her zaman gönüllerini hoş tutmalı, hep

² Gülen, M. Fethullah; *Fasıldan Fasıla-3*, s.104-105.

güzel bir şekilde hitap etmeli, tevazu kanatlarımızı yerlere kadar indirip adeta ayakları altında paspas olmalıyız. Allah'a karşı zeliliz. Hepimizin sahibi olan Allah Teâlâ bizden ebeveynimiz için de zelil olmamızı, onlara karşı yüzü yerde bulunmamızı istiyor.

Daha sonra ebeveynimize karşı minnet hislerimizi coşturacak şekilde onlar için nasıl dua etmemiz gerektiğini öğretiyor. “Ya Rabbî, onlar küçüklüğümde nasıl beni özenle yetiştirdilerse, ona mükâfat olarak Sen de onlara merhamet buyur!”

Merhameti her zaman gazabının (öfkesinin) önünde bulunan Cenab-ı Hak, ilâhi beyanında bize tam yüz on dört kez rahmâniyet ve rahîmiyetini hatırlatıyor ve bu iki ismin en müşahhas tecellî aynaları olan anne babamıza karşı “merhamet” yoğunluklu dua etmemizi istiyor. Bu merhamet çağrısı bize onların bugüne kadar bizim için yaptıkları rahmet hediyelerini çağrıştıracaktır. Allah'ın rahmetinden ümitvâr olmamızı salıklayıp, ebeveynimize her zaman merhamet atmosferinde davranmamız gerektiğini hatırlatacaktır.

Nitekim böyle bir çağrının benzerini Hz. İbrahim'in (aley-hisselâm) ağzından da duyuyor ve her gün namazlarımızın son oturuşlarında onun güzel duasıyla ağızlarımızı tatlandırıyoruz: “Ey Rabb'imiz! Beni, annemi, babamı ve bütün müminleri kıyamet günü affeyle.” (İbrahim, 14/41)

e) Annenin hakları ödenemez

Evlât üzerinde annenin de babanın da hakları olduğu kesin bir gerçek. Ancak annelerin fedakârlıkları apayrı bir

önem arzeder. Anne, insan zihninde her zaman fedakârlık ve başkası için yaşayan insan modelini çağrıştırır.

M. Fethullah Gülen Hocaefendi “Anne” başlıklı yazısında onun fedakârlıklarına bir nebze olsun değinir: “...Bir düşünün; bizim için onlar, ne uzun hazırlıklar dönemi geçirmiş. Ne aşılmaz zorluklara toslamış ve neleri aşmış? Ne çetin hadiselerle pençeleşmiş, ne kadar hayâl ve melâl ile oturup kalkmış? Ne hülya ve rüyâlarla dolup boşalmış, ne kadar yeis (ümitsizlik) ve inkisarlarla (kırlmalar) burkulmuş?. Ne zorluk ve sıkıntıları göğüslemiş ve kaç türlü çileyle preslenmiş?. Ne sancılar çekmiş ve ne kadar inlemiş? Kaç defa çığlık çığığa ağlamış ve ne kadar ağlama dindirmiş?. Kaç defa merhametle coşmuş ve kaç defa merhamete ihtiyaç hissetmiş?. Hâsılı bizim için ne değerli şeyler harcamış ve ne emekler sarfetmiş... Sarfetmiş ve sonra da herhangi bir beklentiye girmemişlerdir...

Evet bizi, varlığa ermenin hemen her safhasında kucaklayan, koklayan, öpüp öpüp okşayan, teessür ve infiallerimizi yatıştırıp sıkıntılarımızı paylaşan; yemeyip yediren, giymeyip giydiren, açlığını-tokluğunu, açlığımız-tokluğumuz içinde hissedip yaşayan, mutluluk ve saadetimiz adına insanüstü bir gayretle akla-hayale gelmedik zorluklara katlanan.. bize, vücudumuzun gelişmesi, irâdemizin kuvvetlenmesi, zekâmızın incelik keskinleşmesi, ufkumuzun uhrevîleşmesi yollarını gösteren.. bütün bunları yaparken de açık-kapalı herhangi bir beklentiye girmeyen bir varlık varsa, işte o anadır.”³

Şu âyet-i kerîmelerde de Cenab-ı Hak insana anne babasının onun için yaptığı fedakârlıkları hatırlatıyor. Yapılan

³ Gülen, M. Fethullah; *Yeşeren Düşünceler*, s.15-16.

bu fedakârlıklara güzel muamele ile cevap veren evlatların sonlarının güzel olacağını müjdeliyor.

“Biz insana, anne ve babasına güzel muamele etmesini emrettik. Zira annesi onu nice zahmetlerle karnında taşımış ve nice güçlüklerle doğurmuştur. Çocuğun anne karnında taşınması ve süttten kesilmesi otuz ay sürer. Nihayet insan, gücünü kuvvetini bulup daha sonra kırk yaşına girince ‘Ya Rabbî!’ der, ‘Gerek bana, gerek anneme babama lütfettiğin nimetlerine şükür yoluna beni sevk et. Senin razı olacağın makbul ve güzel iş yapmaya beni yönelt ve bana salih, dine bağlı, makbul nesil nasip eyle! Rabb’im! Senin kapına döndüm, ben sana teslim olanlardanım.’

İşte Biz, onların yaptıkları en güzel işlerini, taatlerini kabul edip, günahlarını affedeceğiz. Bunlar cennetlikler arasındadırlar. Bu, onlara söz verilen gerçek bir vaaddir.” (Ah-kaf, 46/15-16)

Âyette kırk yaşına vurgu yapılması enteresandır. Kırk yaş, olgunluk ve kemale erme dönemidir. Aynı zamanda bir insan kırk yaşında genellikle ana-baba olmuştur. Kırk yaşındaki bir evladın samimi dualarının ifade edilmesi, onun artık kemale erdiğinin, hayatın gayesini tespit edip ona göre hedefini belirlediğinin ipuçlarını veriyor. Ayrıca kırk yaşına gelmiş bir insan, ana veya baba olduğundan anneliğin ve babalığın ne kadar zor bir meslek olduğunu bizzat görmüş insan demektir. Bir insan bir nimetin kadrini ancak yokluğunda veya onunla imtihan edildiğinde bilebilir. Bir evlat da anneliğin ve babalığın ne demek olduğunu ancak ana veya baba olduktan sonra tam anlamıyla fark edebilir. Ona teorik olarak ne kadar ana-baba hakkından

bahsedilse de, gerçekte o, bu vazifenin ağırlığını ancak bir-gün anne veya baba olduğunda hisseder.

Dilerseniz bu faslı güzel bir anne şiiiriyle kapatalım:

ANNE

*Anne inleyen bir ney, anne hicrandan yumak,
Gözleri buğulu, nemli ve her zaman zâr zâr..
Kaderidir annenin ocaklar gibi yanmak,
Hep hüznle eser onun ikliminde rüzgâr.*

*Kuşlar gibi titrer hep o ay yüzlü nevhayâl,
Çehresinde belirsiz yarınlar endişesi..
Her mevsim ayrı bir ızdırıp, ayrı bir melâl;
Nameleri bir hasret ve iştiyak bestesi...*

*Sînesi sımsıcak, çehresi de îmâlidir,
Semtinde her dem büyülü râyihalar eser.
Duyguyla süzölmüş gözleri hep hummâlidir,
Altın şakaklarında sarı güller gibi ter...*

*Rahmet-zahmet iç içe; bilmez geçen zamanı:
Fark etmez yazı, kışı, o rengârenk bahârı,
Tül tül gurûbu ve şafağın söktüğü ânı;
Her zaman duman dumandır o nazlı efkârı..*

*Bir kuluçka gibi sancılı gecelerinde,
Hep şefkatle çarpan kanat sesleri duyulur.
Hislerin öldüren amansız pençelerinde,
Matkaplar salınmış gibi yüreği oyulur.*

*Çok olsa da elemi, şekvâsı işitilmez,
Bir Eyyûb sabrıyla göğüsler hiç-olmazları..*

*Onda ızdırıp bitmez, acılar dinmek bilmez,
Sönmeyen bir azimle aşar aşılmazları.*

*Kanmaz aslâ sevmeye, o sevgiye susuzdur,
Şâire “su” dedirten hisle “evlât” der inler.
Herkes derin uykularda, o hep uykusuzdur,
El aşar Yaradan’a kim bilir neler diler..!*

*Ufku her zaman bir hummâ ile buğuludur,
Durmaz, bir süvâri gibi koşar doludizgin..
O, yeryüzünde en ululardan da uludur,
Sînesi, meleklerin sînesi kadar engin...*

.....
.....
.....
.....

*Zambaklar gibi sihirli çehrende,
Varlığımı saran uhrevî ışık;
Duydum ne duyulmazları sînende!
Sen bir rüyâsın benim için artık...*

*Nûru öteden pırıl pırıl sîmân,
Ukbâ derinlikleriyle büyüdü;
Tülleniyor hülyâlarımda her an,
Ölümsüz rûhunun bembeyaz tülü.*

*Bir yâd-ı cemilsin, kabrin sîneler,
Hep hazan yaşadın; ölüm bahârın..
Duâyla gerilmiş bütün gönüller,
Sen’i unutmayan vefâdarların...⁴*

⁴ Gülen, M. Fethullah; Kırk Mızrap, s. 347-349

f) Ebeveyne saygı peygamber ahlâkıdır

Peygamberler yeryüzünde Allah (celle celâluh) adına yaşayan insanlardır. Onların konuşması, gülmesi, istirahati, ticarî ve insanî ilişkileri Allah'tan adeta izin alınmış davranışlardır. Peygamberimiz de buna işaret eden bir hadisinde “Beni Rabb'im terbiye etti, ne güzel terbiye etti.”⁵ buyurarak edebi öğrendiği kaynağa işaret etmiştir.

Bu açıdan Peygamberler yeryüzünde yaşarken Allah'ın muradına göre yaşarlar. Onlar Allah ahlâkı ile donanmış numune insanlardır. Davranışları, eşya ve hadiseler karşısındaki tutumları bizim için yol göstericidir. Biz onlara ne kadar benzersek, Allah ahlâkı ile ahlâklanma adına o kadar mesafe katetmiş oluruz.

Bu noktada Hz. İsa'nın annesine saygılı olma konusunda Rabb'inden emir aldığını ve bu vasıfla öne çıkmasını insanların dikkatine arzettiğini görüyoruz. O Allah'ın bu ih-sanını şu şekilde dile getirir: “Nerede olursam olayım beni kutlu, mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe bana namazı ve zekâtı farz kıldı. Anneme saygılı, hayırlı evlat kılıp, asla zorba, bedbaht ve hayırsız biri yapmadı.” (Meryem, 19/31-32)

O hâlde ana-babaya saygı bir Peygamber ahlâkıdır. Örnek almamız gereken temel ahlâkî prensiplerin başında Peygamberlerin anne ve babalarına karşı ortaya koydukları davranışlar gelir.

Peygamber Efendimiz'in babası daha O doğmadan, annesi de altı yaşında iken vefat etmişti. Bundan dolayı O'nun anne babasına nasıl davrandığı konusunda canlı

⁵ el-Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, 1/224-225; el-Aclûnî, *Kesfû'l-Hafâ* 1/72.

örnekleri tarih kaydetme fırsatını bulamadı. Fakat o kendisinden süt emdiği süt annesi Hazreti Halime'ye bile yeterince saygı ve hürmet göstermişti. Mekke'nin fethedilmesinin ardından, henüz Müslüman olup olmadığı bile tam olarak belli olmayan Halime'nin geldiğini görmüş, ayağa kalkmış ve ona kendi giysisini minder olarak takdim etmiştir. Ona olan vefasından dolayı, sahabe mezarı olarak bilinen Medine'deki Bakî Mezarlığına onun için de bir yer ayırmış ve kendi köyünde defnedilmesine müsaade etmiştir.

g) Allah'a isyan dışında her konuda anne-babaya itaat etmek gerekir

Cenab-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de kendisine ortak koşulmasını affetmeyeceğini belirtmiştir. Bunun dışında kalan günahları affetme yetkisinin kendisinde bulunduğunu ve dilerse affedebileceğini bildirmiştir.⁶ Bu açıdan Allah'a ortak koşma, O'nu tanımama en büyük günahdır. Eğer anne baba böyle bir günahın işlenmesini teşvik ederlerse evlat onlara uymak zorunda değildir. Yani bu konuda tercihini Allah'ın isteğine göre yapacak, ana-babasını dinlemeyecektir.

Bu meseleye ışık tutan bir hadise Asr-ı Saadette Hazreti Sa'd İbn Ebi Vakkâs ile annesi Hamne arasında yaşanmıştır.

Hazreti Sa'd aşere-i mübeşşere'dendir (cenneti kazandığı daha dünyada iken bildirilen on sahabi) ve ilk Müslümanlardan biridir. Yedinci veya beşinci Müslüman olduğu belirtilir. On

⁶ Bkz. Nisâ, 4/48, 116.

yedi yaşında Müslümanlığı kabul etmiştir. Sa'd Müslüman olunca annesi Hamne buna çok üzülmüş ve kendisini çok seven oğlunu dininden döndürmek için çok değişik planlar tertip etmiştir. Oğluna, “İnandığın din anne babaya itaati emrediyor. Öyleyse neden bana itaat edip dinini terk etmiyorsun?” demişti. İsterseniz olayı Hazreti Sa'd'ın ağzından dinleyelim:

“Biz insana, annesine babasına iyi davranmasını emrettik. Zira annesi onu nice zahmetlerle karnında taşımıştır. Sütten kesilmesi de iki yıl kadar sürer. İnsana buyurduk ki: “Hem Bana, hem de annene babana şükret! Unutma ki sonunda Bana döneceksiniz. Eğer onlar seni, şerik (ortak) olduğuna dair hiçbir bilgin olmadığı şeyleri, Bana ortak saymaya zorlarsa sakın onlara itaat etme! Ama o durumda da kendileriyle iyi geçin, makul bir tarzda onlara sahip çık! Bana yönelen olgun insanların yolunu tut! Sonunda hepinizin dönüşü Bana olacak ve Ben işlediklerinizi tek tek size bildirip karşılığını vereceğim.” (Lokman, 31/14 -15) âyeti benim hakkımda inmiştir.

Anama karşı son derece saygılı ve itaatkâr bir insan idim. Ancak Peygamberimizle tanışıp Müslüman olduktan sonra birgün annem bana: “Bu yeni icat ettiğin şey de nereden çıktı. Ya bu dinini terk edersen, ya da ölünceye kadar bir şey yiyip içmem. Sen de ana katili olarak meşhur olur ve kınanan bir insan olursun” dedi.

Ben: “Anacığım, böyle davranma, biliyorsun ki dünyada hiçbir şey beni dinimden döndüremez.” diye karşılık verdim.

Bunun üzerine yirmi dört saat hiçbir şey yeyip içmeden bekledi. Fakat takati kesilmiş gözüküyordu. Bu tutumunu devam ettirip bir gün bir gece daha aç kaldı. Bitip tükenmiş bir hâli vardı.

Ona: “Anacığım, yeminle söylüyorum şunu bil ki, yüz canım olsa ve bunların her biri birer birer çıksa hiçbir şey beni dinimden döndüremeyecek. İster bir şeyler ye, ister sen yeme.” dedim.

Bu tavrımı görünce çaresiz yemeye başladı. Bunun üzerine yukarıdaki âyet Peygamberimize nazil oldu.

Allah’a isyan sayılan bir konuda Hazreti Sa’d anasına itaat etmemişti. Fakat buna rağmen onunla ilişkilerini koparmamış ve ona iyi davranmaya çalışmıştı.

Evlad, Allah’a inanmayan anne-babaya, günaha girmeksizin, İslâm’ın razı olacağı konularda itaat edebilir. Onlarla birlikte yemek yer. Onların ihtiyaçlarını düzene koyar, eziyet etmez, ağır konuşmaz, hastalıklarını tedavi ettirir, ve-fatlarında defin işlemleriyle meşgul olur.

Dinimizin güzel karşılamadığı bir şeyi istemeleri söz konusu olmadıktan sonra anne-babaya karşı saygılı olup emir ve isteklerini yerine getirme mevzuu şu âyet-i kerimede de çok açık bir şekilde ifade edilir:

“Biz insana, yapacağı en hayırlı iş olarak, annesine ve babasına iyi davranmasını bildirdik. Ama bununla beraber, onlar senden, hakkında bilgin olmayan bir şeyi, Bana şirk koşmanı isterlerse, itaat etme!” (Ankebût, 29/8)

Hz. İbrahim (aleyhisselâm) tevhidin sembolü olarak bilinen bir peygamberdir. Meryem sûresi 41-48. âyetleri arasın-

da Hz. İbrahim Allah'a inanmayan putperest babası Azer'i tevhide, Allah'a inanmaya çağırır fakat babası ona iltifat etmez. Bakın Allah'a inanmayan babasına karşı Hz. İbrahim nasıl bir üslup kullanma yolunu tercih ediyor:

“Zamanı geldi, babasına: ‘Babacığım,’ dedi, ‘niçin işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bu putlara tapıyorsun? Babacığım, sana ulaşmayan bir ilim geldi bana, ne olur bana tâbi ol da seni dümdüz bir yola çıkarayım. Babacığım, sakın şeytana ibadet etme! Çünkü şeytan Rahman’a isyan içindedir. Babacığım, bu gidişle o Rahman’dan bile bir azabın gelip sana dokunacağından ve senin şeytana hemdem olacağından ciddî endişe içindedim.’” (Meryem, 19/42-45)

Hz. İbrahim babasının ebedi kazancı ve kaybı söz konusu olan bir konuda çok büyük bir gayret gösterir ve bahsi geçen sekiz âyette babasına seslenirken dört defa “babacığım!” kelimesini kullanır. Babasının kendisine inanmayacağına kanaat getirdikten sonra da son cümlesi, “Selamet, esenlik içinde kal, dedi. Rabb’imden senin için af dileyeceğim. O gerçekten bana karşı çok lütufkârdır.” şeklinde olmuştu. Hz. İbrahim böyle hayatî bir meselede dahi babasının kalbini kırmamaya ciddi gayret göstermişti.

Efendimiz de “Allah’a isyan sayılan bir konuda kula itaat edilemez”⁷ diyerek ana-babaya itaatin sınırlarını belirlemiştir. Peygamberimizin bu sözünden Allah’ın hoşlanmadığı ve yasakladığı bir durum müstesna her konuda anne-babamıza saygı ile emrolduğumuzu anlıyoruz.

⁷ Buhârî, *Ahkâm* 4, *Cihad* 8; Müslim, *İmaret* 39.

Hazreti Ebû Bekir'in kızı Hazreti Esmâ'nın (radiyallahu an-hâ) başından geçen şu olay da konumuza güzel bir örnek teşkil eder. Hz. Esmâ (radiyallahu an-hâ) babasıyla Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hicret edecekleri gece onların yol azıklarını hazırlamış fakat azığı koyduğu dağarcığı bağlayacak bir ip bulamamıştı. Bunun üzerine belindeki kuşağı çözüp ortadan ikiye bölmüş, biriyle hazırlanan azığı sarmış, diğer yarısını beline dolamıştı. O günden sonra iki kuşaklı anlamında “zâtü'n-nitâkayn” diye anıldı.

Hazreti Esmâ'nın annesinin adı Kuteyle Allah'a inmayan bir putperestti. Hudeybiye anlaşmasından sonra kızını görmek üzere Medine'ye geldiğinde kızı Esmâ Peygamberimize:

“Annemle görüşeyim mi?” diye sorunca,

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem):

“Hem görüş hem de ona iyi davran” demiştir.

Bu olay üzerine de Cebrâil (aleyhisselâm) şu âyeti Efendimize (sallallahu aleyhi ve sellem) indirmiştir. “Dininizden ötürü sizinle savaşmayan, sizi yerinizden, yurdunuzdan etmeyen kâfirlere gelince, Allah sizi, onlara iyilik etmekten, adalet ve insaf gözetmekten menetmez. Çünkü Allah âdil olanları sever.” (Mümtahine, 60/9)

Sahabe efendilerimizden sonra gelen ve onları görme bahtiyarlığına erişmiş olan neslin genel adı “Tâbiîn” dir. İşte bu neslin önde gelen temsilcilerinden ve tasavvufi anlamda hüzün kahramanı olarak bilinen Hasan-ı Basrî hazretlerine ana-babaya iyilik konusunda soru sorulduğu zaman “Ne-ye maliksen onlar için harcaman ve Allah'ın hoşlanmadığı

bir şey olmadıktan sonra her konuda onlara itaat etmen ana-babaya iyilik demektir.” diye karşılık vermiştir.

2) Hadis-i Şeriflerde Ana-Baba Hakkının Yeri

Kur’ân-ı Kerîm’de anne baba hakkı üzerinde hararetle durulduğu gibi Efendimiz’in hayatında da bu konuya çok özel bir yer verildiğini görüyoruz.

O (sallallahu aleyhi ve sellem) mübarek hayatı boyunca pek çok vesileyle ana-baba hakkına işarette bulunmuş, arkadaşlarını bu konuda ikaz etmiştir. Gerek sözleriyle ve gerekse davranışlarıyla her konuda olduğu gibi bu konuda da en güzel örnekleri vermiştir. O (sallallahu aleyhi ve sellem) yeri gelmiş ana-baba hakkını cihadın önüne çıkarmış, yeri gelmiş anne ve babasına sahip çıkamayan evlatlara sitem etmiş ve ana-baba hakkını ihmal edip, onu ayaklar altına alanların da büyük günah işlediklerini belirtmiştir.

O’nun (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah’a kulluk ve tevhid anlayışından sonra bir hak olarak üzerinde durduğu en önemli mesele ana-baba hakkına riayet etmektir. O, yaşadığı dönem itibari ile pekçok konuda cehalete saplanmış insanlara ışık gösterdiği gibi ana-baba hakkına riayet etmede de yol göstermiş ve anne-babayı cennetin kapıları, cennetin gölgesinin düştüğü varlıklar olarak resmetmiştir. İnsanlık cennet adreslerinden birinin de anaların ayakları altında olduğunu öğrenmiş ise bu O’nun (sallallahu aleyhi ve sellem) ümit dolu müjdesinden kaynaklanmaktadır.

Şimdi isterseniz kare kare O’nun söz ve davranışlarından ana-baba hukukuna dair örnekler verelim:

a) Allah'a en sevimli gelen ibadetlerden biri ana-baba hakkına riayet etmektir

Abdullah İbn Mesûd (radıyallahu anh) hazretleri Efendimize soruyor: "Allah'a en sevimli gelen, en çok hoşlandığı iş, davranış hangisidir ya Resûlallah?" Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cevap veriyor: "Vaktinde kılınan namazdır."

Öyle ya "Namaz, din gemisinin direğidir." Namaz olmazsa hayat denizinde yol aldığımız gemimiz çok kısa sürede batar. Gündelik işlerimiz arasında boğulur, gideriz. Onun için sakın namazı kaçırmayalım, "Şu işimi de bitireyim, ondan sonra kılarım" demeyelim. Çünkü namaz bizi dünyanın meşgalelerinden kurtarır, ruhumuza üfül üfül esen bir meltem gibi serinlik verir. Ondan istifade ederek Allah'ı hatırlayalım ve kesinlikle namazın vakti konusunda gevşek davranmayalım. Zira namazı kılmayan ve namazı önemli bir ibadet olarak görmeyen kimsenin, Allah'ın diğer buyruklarına saygı göstermesi de beklenemez.

Vaktinde kılınmayan, ihmâl edilerek son vaktine bırakılan bir namaz, kabul edilmekle beraber, Allah Teâlâ'nın en çok sevdiği ibadet olma özelliğini kaybeder.

Sahabi sormaya devam ediyor: "Peki, ondan sonra hangi iş ve davranış en faziletlidir Ya Resûlallah? ", "Anne ve babana iyilik yapmandır." diyor Efendiler Efendisi.

Dikkat edilirse âyetlerde Allah'a ibadetlerden sonra gelen anne baba hakkı, Söz Sultanı'nın ağzında da ibadetlerin en mükemmeli ve en özü olan namazdan sonra zikrediliyor.

Çocuğunu binbir sıkıntı ile dünyaya getiren, hayata atılacağı zamana kadar yıllar boyu onun eziyetini çeken ana ile baba, şüphesiz her türlü iyiliğe ve en üst seviyede say-

gıya lâıyk insanlardır. Kendisine sayılamayacak kadar çok iyilik yapmış olan ana ile babanın haklarına saygılı olmayan bir kimsenin, diğer insanların haklarına saygılı olması elbette dūřünülemez.

Ve son olarak Abdullah İbn Mesûd hazretleri tekrar soruyor: “Sonra hangisi gelir ya Resûlallah?” Efendimiz yine manevi hayatımızın ve kurtuluşumuzun reğetesi olan bir cevapla karşılık veriyor bu soruya: “Allah yolunda cihat etmek, insanların kalpleriyle Allah arasındaki engelleri kaldırmak, yani hizmete koşmaktır.”

Abdullah İbn Mesûd (radiyallahu anh) hazretleri, “Eğer sormaya devam etseydim Resûlullah da cevaplamaya devam edecekti. Keşke sormaya devam etseydim.” ilavesini yaparak üzüntüsünü ifade ediyor hadisin sonunda.⁸

Yukarıda arz ettiğimiz hadisin çağrışımıyla bazı okuyucuların aklına şöyle bir soru gelebilir. Bazı hadislerde en faziletli amel (davranış) Allah’a iman, bazısında hac; bazısında fakirlerin karnını doyurmak vb. davranışlar zikrediliyor. Acaba bunların hangisi en faziletli davranıştır?

Her insan başlı başına bir âlem olduğundan Efendimiz kendisine soru sormak için gelen insanların maddi, manevi haritalarına çok iyi aşına olmasından dolayı onların en çok muhtaç oldukları konularda tavsiyelerde bulunmuştur. Gerek gelen kişinin ihtiyaçı ve gerekse içinde bulunulan zamanın önceliklerine göre Efendimiz bazen bazı şeyleri öne almış, bazılarını ise arka planda bırakmıştır. Sonra en faziletlisi derken ondan başka faziletli iş ve davranış yoktur şeklinde

⁸ Buhârî, *Cihad* 1, *Edeb* 1; Müslim, *İmân* 137-140

anlaşılmalıdır. Belki en faziletli amellerden biri olarak algılanmalıdır. İman, ana-babaya itaat ve Allah yolunda koşturup millete ve insanlığa hizmet etme faziletlerinin her zaman önde gelen faziletler olduğu da hatırdan çikmamalıdır.

b) Ana-babanın hakkı ödenemez

Ebeveynin hakları hiçbir zaman ödenemez. Çünkü “İnsan, daha küçük bir canlı hâlinde var olmaya başladığı günden itibaren, hep anne-babanın omuzlarında ve onlara yük olarak gelişir. Bu hususta ne anne ve babanın çocuklarına karşı olan şefkatlerinin derinliğini tayine, ne de onların çektikleri sıkıntıların sınırını tespitte imkân yoktur. Bu itibarla, onlara hürmet ve saygı, hem bir insanlık borcu, hem de bir vazifedir.”⁹

Onların üzerimizdeki haklarını takdir etmemiz mümkün değil. Çektikleri sıkıntıları bir kendileri bir de Yüce Mevlâ bilir. Bu açıdan onlar için ne yaparsak yapalım, yine de bir şey yaptık sayılmayız.

Hele analar, hele analar... Onların, sıkıntı ve ıstırapları diğer insanlara göre çok daha derindir. Baba, gece yağını değiştirip çocuğun sesini duyamayacağı bir odaya gidebilir, gündüz dışarı çıkıp çocukların verdiği sıkıntıdan uzaklaşabilir; fakat anne için böyle bir seçenek yoktur. O her halükârda yavrusu ile ilgilenmek zorundadır. O içine yerleştirilen tabii duyguyla nice sıkıntılara göğüs gerer, nice badireleri yavrusunun sıhhat ve selameti için aşar.

Aşık Veysel annenin bu müstesna konumuna işaret eden duygularını ne hoş ifade eder:

⁹ Gülen, M. Fethullah; *Ölçü veya Yoldaki Işıklar*, s.142.

*Dokuz ay koynunda gezdirdi beni
Ne cefalar çekti ne etti Anam
Acı tatlı zahmetime katlandı
Uçurdu yuvadan yürüttü Anam*

*Anaların hakkı kolay ödenmez
Analara ne yakışmaz ne denmez
Kan uykudan gece kalkar gücenmez
Emzirdi salladı uyuttu*

.....
.....
.....
.....

*Tükenmez borcum var Anama benim
Onun varlığından oldu bedenim
Kimi köylü kızı kimisi hanım
Ta ezel tarihte kayıtlı Anam*

Onların hakkını ödemek mümkün değil, fakat bu gerçek de bizi ümitsizliğe sevketmemeli. Onlar için elimizden geleni yapmalı, onları razı ve hoşnut etmeli sonra da niyetlerimizi Allah'a havale etmeliyiz.

Ebeveyn haklarının ödenemeyeceğine dair Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bize güzel bir misal verir. Bu haberi bize Efendimiz'in sadık bendesi ve ilim aşığı Hazreti Ebû Hureyre haber veriyor. "Bir evlat bir babanın hakkını hiçbir zaman ödeyemez. Ancak babasını köle olarak bulur da onu azad ederse -hürriyetine kavuşturursa- hakkını ödemesi söz konusu olabilir."¹⁰

¹⁰ Müslim, *İtk* 25; Ebû Dâvûd, *Edeb* 120.

Verilen misal belki günümüz insanına uzak bir örnek gibi gelebilir. Çünkü insanlık artık klasik anlamıyla kölelik ve esirliği unutmuş gibi. Fakat Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında kölelik müessesesi dünya üzerinde vardı ve oldukça da yaygındı. Nitekim bir iki asır öncesine kadar Afrikalı insanların köle olarak Amerika'ya nasıl kaçırıldıkları bilinene bir gerçektir. Bu açıdan verilen misali o günün şartları açısından değerlendirirsek Peygamberimizin ne kadar önemli bir örnekle mukayese yapmış olduğunu görürüz. Çünkü hürriyet insan için en hayati mefhumlardan biridir. İnsanî hislerini ve zenginliklerini kaybetmemiş bir insan açlığa ve yokluğa dayanabilir fakat köleliğe, esarete dayanamaz. Hürriyet bize Allah'tan gelen hususi bir sıfattır. Cenab-ı Hak bize seçme yetkisini, karar verebilme gücünü vermiştir ki biz buna irade deriz. İradeyi kullanmak da hürriyetle mümkündür. Hürriyeti elinden alınan bir insan karar verme konumunda olamaz. O artık diğer canlılar gibi sıradan bir varlık konumuna indirgenmiş olur. Hürriyet o kadar önemlidir ki, Allah bizim yeryüzünde kendisine halife olabilmemiz için onu bize hediye etmiştir. Hürriyet öyle kıymetli bir hazinedir ki, hürriyetini kaybeden insana onu iade etmek sanki o kişiyi yeniden dünyaya getirmek gibi bir anlam ihtiva etmektedir. Siz bu misali artık ölümü beklenen bir hastaya, derdine derman olacak bir ilaç verince, hastanın ayağa kalkıp yeniden hayata döndüğünde alacağı zevk ve mutluluğa da benzetebilirsiniz.

Peygamber sohbetlerinden istifade etmiş ve sahabe halkasına girmiş talihli bir insan olan Hazreti Muaz İbn Cebel'e "Ebeveynin çocuklar üzerindeki hakkı nedir?" diye

sorulduğunda “Mal ve evlat adına neyin varsa tüketsen de onların hakkını ödeyemezsin.” diye cevap vermiştir.

Said İbn Ebî Bürde, babası Ebû Bürde'nin İbn Ömer'den (radiyallahu anh) işittiği bir olayı bizlere naklediyor. Bir gün İbn Ömer annesini sırtında taşıyan ve Kabe'yi tavaf eden bir Yemenli adam görür. Adam hem annesini sırtında taşır, hem de “Ben annemin binek olarak kullandığı zelil bir deveyim...” diye söylenmektedir. İbn Ömer'i görünce ona “Acaba bu davranışıyla, annemin hakkını ödemiş oluyor muyum?” diye sorar. İbn Ömer de “Hayır, kesinlikle! Sen bu yaptığınla annenin seni dünyaya getirirken çektiği bir sancının bile hakkını ödemiş oluyorsun” diye karşılık verir.

Adaletiyle dünyaya nam salmış, insanlığın tanımış olduğu nadide simalardan Hazreti Ömer'e (radiyallahu anh) bir gün bir adam gelip şu soruyu sorar: “İhtiyaçlarını karşılamaktan aciz, yaşlı bir annem var. Onu sırtımda taşıyor, abdestini aldırıyorum. Bütün bunları yaparken de ona hiçbir zaman minnet beklemedim, başına kakmadım. Acaba bu yaptıklarımınla annemin hakkını ödemiş olur muyum?” Hazreti Ömer (radiyallahu anh) “Hayır” diye cevap verir. Soruyu soran adam: “Sırtımı ona binek yaptım, kendimi ona adadım. Hâlâ nasıl hakkını ödeyemem?” diyerek hayretini ortaya koyar. Hazreti Ömer bunun üzerine şu çarpıcı tespitte bulunur: “Bu söylediğin şeyleri annen de senin için yapmıştı. Fakat o bütün bunları yaparken senin hayatta kalmanı ve yetişip büyümeni temin etmek için yapıyordu. Fakat sana gelince, sen annene hizmet ederken onun ne zaman öleceğini gözlüyorsun.”

Yine Hazreti Ömer (radiyallahu anh) annesini sırtında taşıyarak Kâbe'nin etrafında tavaf yaptıran bir adam görür. Bu adam hem annesini sırtında taşır hem de "Annemi sırtımda taşıyorum. Fakat gerçekte hamal olan odur. Çünkü bana bol bol süt verip beni besledi." anlamında bir şeyler mırıldanmaktadır. Bu tabloyu gören Ömer (radiyallahu anh), "Bu adamın yaptığı fedakârlığı görünce annemin üzerimdeki haklarını daha iyi anladım. Şu adamın yaptığı iyiliği kendi anneme yapmak bana en pahalı deve cinsi olan kırmızı develere sahip olmaktan daha hoş gelirdi." demiştir.

Hazreti Ömer bu olayda bir hasretini dile getirir. Eğer annesi hayatta olsaydı bir deve gibi annesini sırtında taşımak istediğini belirtir. Bu davranışı karşısında kendisine bugün bizim kullandığımız en lüks otomobiller teklif edilsen de yine annesini sırtında taşımayı tercih edeceğini vurgulamaktadır.

c) Ana-babanın izni olmadan cihada çıkılamaz

Mevcudatın yaratılış gayesi Allah'ın isimlerine (esmâ-i hüsnâ) aynalık yapmaktır. Bu aynalarda hem bizzat gerçek sanat-kâr olan Sani-i Zülcelal kendi eser, fiil, sıfat, isim ve şe'nlerini müşahede eder hem de bizlerin müşahedesini ile kendi Zatına münasip bir şekilde mukaddes bir lezzet alır.

Bu açıdan yaratılış bestesini seslendirme konusunda en yetkin canlı insandır. En muhteşem sanat harikalarıyla her an yeni eserler ortaya koyan Sâni-i Hakîm de biz insan nevinden bu vazifeyi yerine getirmemizi bekliyor. Yani "Ben insanları başka bir gaye için değil sadece Bana ibadet etmeleri için yarattım." (Tür, 52/56) âyetinde açıkça dile getirdiği gibi

bizim O’nu tanımamızı ve tanıdıkça da O’na karşı olan saygımızın ve ibadet aşkımızın artmasını bekliyor. Tabii bunun yanında bu saygı ve ibadetin kendimizle sınırlı kalmamasını, Tuba-i cennet ağacının meyveleri olan imana ait güzellikleri bütün insanlığa ulaştırmamızı da bekliyor.

Bu vazifeye dini literatürde “ilâ-yı kelimetullah” adı verilmiştir. Allah (*celle celâluh*) bu vazifeyi en seçkin kulları olan elçilerine yaptırmıştır. Demek ki ilâ-yı kelimetullah kâinat içerisinde en büyük hakikat olduğundan, Allah onu en seçilmiş kullarına yani peygamberlerine vazife olarak vermiştir.

Evet Allah’ı anlatmak ve insanların gönülleriyle Allah arasındaki engelleri bertaraf etmek en değerli ibadettir. Bu değerli ibadetin şerefine nail olabilmek için insanlar canlarını ve mallarını ortaya koymuş nice fedakârlıklarda bulunmuşlardır.

İlâ-yı kelimetullah (Allah’ın yüce adının gereği gibi bilinip O’na gereğince saygıda bulunulması için ortaya konan gayret) bu kadar önemli olmasına rağmen Efendimizin anne babaya bakılmasını, onlarla ilgilenilmesini zaman zaman bu önemli işe tercih ettiğini görüyoruz.

Yemenli birisi Peygamberimiz’in yüce davasını duymuş ve O’na katılmak için Yemen’den kalkıp Resûlullah’ın yanına gelmişti. Uzun bir yolculuktan sonra Efendimiz’e kavuşunca Efendimiz (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ona arkada bıraktığı kimse olup olmadığını sordu. O da anne babasını bıraktığını belirtti.

Bunun üzerine Efendimiz (*sallallahu aleyhi ve sellem*):

“Benim yanıma gelmen için sana izin verdiler mi?” diye sordu. Sahabi:

“Hayır” diye cevapladı.

Efendimiz de bunun üzerine:

“Hemen onların yanına dön ve onlardan izin iste. Eğer sana izin verirlerse hizmet için, ilâ-yı kelimetullah için ayrılabilirsin. Eğer izin vermezlerse onların gönüllerini hoş tut, onlarla ilgilen.”¹¹ diye karşılık verdi.

Evet, cihat başlıca iki türdür: Biri zorunlu olan cihattır. Topyekün bir sefeberlik hâli ilan edilmişse ve ülke bir baştan bir başa istila edilme tehlikesi ile karşı karşıya ise bu durumda artık anne babanın iznini almak gerekmez. Bizim millet olarak yaşadığımız Kurtuluş Savaşı ve Çanakkale Savaşı gibi savaşlar buna güzel birer örnektir. Bu gibi seferberlik hâllerinde savaşa bizzat katılmak zorunda olanlar anne babaları izin vermeseler bile cepheye gidip harbe iştirak ederler.

Bir de zorunlu olmayan cihat vardır. Bu durumda topyekün bir seferberlik söz konusu değildir. Müslümanların hudut boylarına gidip çıkabilecek bir savaşa katılmak üzere hazır kuvvet olarak beklemesi veya gönüllülerden oluşan birliklerle bazı ufak çapta akınlar yapması gibi gayretler gönüllü cihada örnek olarak verilebilir.

Yukarıdaki hadisten söz konusu cihadın farz olmadığı anlaşılıyor. Yani zorunlu olmayan fakat gönüllü bir cihat söz konusu. Demek oluyor ki, anne ve babaya hizmet etmek, onlara bakıp gözetmek bir çeşit cihattır. Anne-babasını veya onlardan birini memnun etmek bir insana nafîle olarak cihat etmiş gibi sevap kazandırabilir.

¹¹ Ebû Davûd, *Cihad* 31.

Cihat hem mal ile hem de beden ile yapılan bir ibadettir. Anne ve babaya hizmetin cihat sayılmasının sebeplerinden biri, onlara hem bedenle hizmet edilmesinden, hem de malın onlar uğrunda harcanmasından dolayıdır.

Bu konu ile ilgili Muaviye İbn Câhime'nin (radiyallahu anh) başından geçen olay da çarpıcı bir örnektir: "Resûlullah'ın yanına geldim ve 'Ey Allah'ın Resûlü! Allah'ın rızasını ve ahiret yurdunu umarak seninle beraber cihada çıkmak istiyorum.' dedim. Bunun üzerine O (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Çok yazık, kendine yazık ettin. Annen sağ mı?' diye sordu. Ben de 'Evet, Ya Resûlallah' dedim. Bana 'Dön git ve annenle ilgilen.' dedi. Bir müddet sonra ben yine bir fırsatını bulup tekrar yanına gittim ve 'Ey Allah'ın Resûlü! Allah'ın rızasını ve ahiret yurdunu umma niyetiyle seninle beraber cihada çıkmak istiyorum.' dedim. Bana tekrar 'Çok yazık, kendine yazık ettin. Annen sağ mı?' diye sordu. Ben de 'Evet, Ya Resûlallah' dedim. Bana 'Dön git ve annenle ilgilen.' dedi. Ben niyetimde ısrarcı olduğumdan dolayı bu sefer Resûlullah'ın önüne geçerek, 'Ey Allah'ın Resûlü! Allah'ın rızasını ve ahiret yurdunu umma niyetiyle seninle beraber cihada çıkmak istiyorum.' dedim. O (sallallahu aleyhi ve sellem) bana tekrar 'Çok yazık, kendine yazık ettin. Annen sağ mı?' diye sordu. Ben de 'Evet, Ya Resûlallah' dedim. Bana bir kez daha 'Dön git ve annenle ilgilen.' dedi ve şu cümleyi ekledi 'Çok yazık, kendine yazık ediyorsun, ayağına gelen fırsatı tepiyorsun, dön git annenin ayaklarının paspası ol. Çünkü cennet annenin ayağı altındadır.'"¹²

¹² İbni Mâce, *Cihad* 12

Hadisin bir başka rivayetinde ise, “Cennet anne-babanın ayakları altındadır” kaydı vardır.¹³

Ebû Üsâme'den (radiyallahu anh) rivâyet edildiğine göre Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Hayber kalesini kastederek, “Halkı zâlim olan şu kasabaya sefer etmek üzere harp hazırlığı yapın, inşaallah Allah oranın fethini size müyesser kılacak. Bineği serkeş veya cılız (anık) olan bizimle yola çıkmasın.” buyurdu.

Resûlullah'ın bu emri üzerine Ebû Hureyre (radiyallahu anh) annesinin yanına gitti ve:

“Anne, harp hazırlığımı yap, Resûlullah gazaya gitmek için harp malzemeleri hazırlamamızı emir buyurdu.” dedi.

Annesi:

“Senden başka kimsem olmadığını, yanımda sen olmadan bir yere çıkamadığımı bile bile mi gideceksin?” dedi. Ebû Hureyre de:

“Allah Resûlü'nden geri kalamam.” dedi.

Ebû Hureyre'nin bu ısrarı üzerine annesi, emzirdiği süt hakkı için and verdikten sonra gizlice Resûlullah'a gelerek oğlunun harbe gitmesini istemediğini söyledi.

Allah Resûlü:

– “Sen git, arzun yerine gelmiştir.” buyurdu. Derken Ebû Hureyre geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), Ebû Hureyre'ye bakmadı, yüzünü çevirdi.

Ebû Hureyre (radiyallahu anh):

– “Yâ Resûlallah! Benden yüz çevirdiğinizi görüyorum, muhakkak hakkımda bir şey duymuşsunuz.” dedi.

¹³ et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 2/289.

Resûlullah:

– “Sen, emzirdiği sütü helâl etmeyeceğini söylediği hâlde hâlâ fikrinde ısrar eden bir kimsesin! Sizden herhangi biriniz anası ile babasının yahut onlardan birinin yanında bulunurken Allah yolunda olmadığını mı sanır? Bilakis anne-babasına iyi davranıp haklarını edâ ettiği sürece bir kimse Allah yolunda cihât ediyor demektir.” buyurdu.

Ebû Hureyre der ki: “Resûlullah’ın bu sözleri üzerine annem ölünceye kadar, iki sene hiçbir gazaya iştirak etmedim.”¹⁴

Abdullah İbn Abbâs’ın (radıyallahu anh) bildirdiğine göre bir seferinde kadının biri yanında oğlu olduğu hâlde Peygamber Efendimiz’in yanına gelmişti. Oğlu cihada çıkmak istiyor kadın ise onu engellemeye çalışıyordu. Bunu gören Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) “Annenin yanında kal. Böylece cihat yapmakla kazanacağın sevabın aynısını kazanmış olursun.”¹⁵ demişti.

Bu ve benzeri hadislerden yola çıkarak ardında anne babasını bırakıp dinî ve millî duyguların yönlendirmesiyle hizmete koşan, cihada çıkan insanlar hata ediyorlar şeklinde yanlış bir kanaat oluşmamalıdır. Eğer anne babanın başka çocukları yoksa ve evlatları onları terk ettiğinde bakımlarını üstlenecek bir başkası olmayacaksa işte bu durumda cihada gidilmesine izin verilmemiştir. Bundan dolayı zorunlu olmayan cihada katılarak sevap kazanmak isteyenler, hayatta olan anne ve babalarından izin almalıdırlar. Zira o cihada çıkarken arkada kalan anne ve babanın bakıma ihtiyacı olabilir.

¹⁴ et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, 8/228.

¹⁵ İbnü’l-Cevzî, *el-İlelü’l-Mütenâhiye*, 2/522.

Yaşadığı hayatıyla asırlar öncesinin sahabîlerini bize hatırlatan, fikirleriyle ufkumuzu açan Muhterem M. Fetullah Gülen Hoceefendi de gurbet ellerde sohbet-i cânan sohbetlerinde ana-baba hakkına da yer veriyor ve babası Ramiz Efendiyle aralarında geçen şu diyalogu aktarıyor: “Babam Perşembe gecesi vefat etmişti. Benden Perşembeye kadar beklememi istedi. Sonra da ‘Git oğlum! Burada seni iki göz bekliyor, orada bir sürü göz bekliyor.’ demiş ve bana izin vermişti. Fakat ben hâlâ bunun acısını içimde hissederim. Acaba başka bir çözüm yolu bulamaz mıydım? Onları da yanımda götüremez miydim? Diğer kardeşlerimin anne babamla ilgilenmesi benim üzerimdeki sorumluluğu kaldırmaz. 91 küsur yaşında olan annem yaşasaydı da onu sırtımda taşıyaydım. Benim bütün bu iyiliklerime karşı onun bana bir kez ‘Oğlum Allah seni Cennetü’l-firdevs ile sevindirsin’ deseydi yeterdi. Babamı da aynı şekilde sırtımda taşıyaydım.”¹⁶

Yukarıdaki hadisten ve Hocaefendi’nin anlattıklarından günümüzün emr-i bi’l-maruf ve nehy-i ani’l-münker temsilcilerinin alacakları çok dersler var. Kendilerini insanlığa hizmete adanmış “adanmışlar” bu yüksek vazifeyi yaparken, kesinlikle anne-babalarının gönüllerini almalı, onları memnun etmelidirler. Eğer imkânlar elveriyorsa ve başka bir alternatif çözüm yolu da yoksa anne-babalarını yanlarında götürmeli onlarla beraber yaşamalıdır. Böyle bir durum söz konusu değilse hiç olmazsa belli periyodlarla onları ziyaret etmeli, onların yanında bulunmayışlarının haklı gerekçelerini anlatarak onların gönüllerini almalıdır-

¹⁶ http://www.herkul.org/bamtemli/Ana_Baba_Hakki.

lar. Gelişen teknolojinin verdiği imkânları çok iyi değerlendirecek gerekirse görüntülü iletişim vasıtalarını kullanıp onlarla iletişime geçmelidirler.

Müslümanların çok darda kaldığı, her gün pek çok sızıntılarla yüz yüze kaldığı Mekke döneminde bir çıkış noktası ve bir umut ışığı doğmuştu onlar için. Bu ışık, yurtlarını, yuvalarını terketmek anlamına gelen “hicret” idi. İçinde doğup beraber büyüdükleri komşularına, akrabalarına artık tesir edemiyor ve onların gönüllerini imana açma konusunda bir gelişme kaydedemiyorlardı. Bundan dolayı Efendimiz arkadaşlarına önce bugünkü adıyla Etiyopya yani Habesistan’a göç etmelerini tavsiye etti. Böylece hem buldukları boğucu ortamdan kurtulmuş olacaklar hem de yeni yüzler ve yeni simalarla tanışma fırsatı yakalayacaklardı. Hicri 616 yıllarında başlayan mukaddes yolculuklar 622 yılında Efendiler Efendisinin de dâhil olduğu Mekke-Medine hicretiyle taçlanacaktı.

İşte bu hicret günlerinden birinde bir gün Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) yanına bir sahabe gelmişti. Maksudı diğer arkadaşları gibi hicret etme konusunda Peygamberimiz’e (sallallahu aleyhi ve sellem) söz vermek, bu konuda O’na taahhütte bulunmaktı. Ancak bu samimi niyetinde bıraktığı bir boşluk vardı. Arkada hicret etmesine müsaade etmeyen gözleri yaşlı anne babası kalmıştı. Bu duruma müttali olan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) buna razı olmadı ve hicret gönüllüsü arkadaşına “Anne babanın yanına dön. Onları nasıl ağılattıysan aynı şekilde gönüllerini al, onları sevin-dir.”¹⁷ demişti.

¹⁷ Ebû Dâvûd, *Cihâd* 31; İbn Mâce, *Cihâd* 12.

d) Ananın hakkı babanın hakkından önce gelir

Allah her şeyi olduğu gibi, insan denilen sanat harikasını da çift yaratmıştır. Bir dişi ve bir erkekten oluşan iki varlık, birbirlerini tamamlayarak bir bütünü oluştururlar. Fakat her bir değer kendine ait üstün yanları vardır. Erkeğin yapısına ve ruh dünyasına uygun olan bir şeyi kadından beklemek kadına kötülük veya zulüm olacağı gibi, kadına yakışan bir davranışı erkekten beklemek de aynı şekilde ona karşı bir haksızlıktır.

Bu gerçeğe somut bir örnek verecek olursak, çocuğa şefkatle yaklaşmak erkeğe oranla dişi için daha elverişli bir duygudur. Bu duygu daha çok kadından beklenir.

Annelik öyle yüksek bir duygudur ki, onu kelimelerle ifade etmekten veya ona bir değer biçmekten aciz kalırız. Anneliğin böyle yüksek bir mevki tutmasından dolayı bu konuda anneler her zaman babalara nispetle birkaç adım önde bulunurlar. Ancak kadınlar bu yüksek şerefi sadece kadın olmakla değil bilakis anne olmakla kazanırlar. Burada erkeğin birkaç adım önünde dediğimiz kadın, anne olma duygusunu tatmış, bütün bir hayat boyu inleyerek annelik makamına çıkmış kadındır.

“Mükâfat, çekilen eziyet ve meşakkatin ölçüsüne göre verilir.” prensibinde ifade edildiği gibi anne, annelik üstün nişanını çok pahalı satın alır. O evladı için binbir sıkıntı ile hamilelik sürecine katlanır. En tabii ihtiyaçlarını karşılarken bile önceliği evladına verir. Onunla empati kurar. Bir ömür boyu evladının dert ve sıkıntılarını kendi vücudundan bir organın acısı gibi duyar ve hisseder.

Annelik öyle yüksek bir tahttır ki o tahta beşer tarihinde ondan başka ikinci bir varlığın oturmaya liyakati yoktur. O, padişahlar gibi tahta çıkmaz, mübarek başına taç giymez fakat sonsuza kadar gönül ülkesinin biricik kraliçesi olarak adını ruhlarımıza hiç silinmeyecek bir şekilde yazdırır. Şairler anaya olan minnet ve şükranlarını ifade etmek için sıraya dizilmişler, bütün kalem ehli de onların fedakârlıklarını ebedileştirmek için mürekkep tüketmişlerdir. Bu ehli kalemden biri olan Muhterem M. Fethullah Gülen Hocafendi de annesi ve tüm melek anneler için yazılar ve şiirler yazmış olmasına rağmen bunu yeterli görmemekte ve “Nesimî”nin yazdığı destan gibi anama bir destan yazmayı hep idealimde saklı tutmuşumdur.”¹⁸ demektedir.

Destanlar, şiirler ve nesirler hep analar için yazılmıştır, yazılmalıdır da. Edebiyat tarihi incelendiğinde hep annenin şefkati, merhameti, fedakârlıkları, hüznü ve yüce himmeti işlenir. O bir taçsız sultandır. Allah onu evladının Hak yolundaki gayretleri ve imanının derinliğine paralel olarak ahirette güneş ışığından daha parlak bir taçla şereflendirecektir.

Anne, adını “çok inleyen” anlamına gelen bir kelimeden alır. Çünkü onun hayatı hep inlemekle geçer. Tebesümlerinde bile gizli bir hüznün sezilir. O yaşatmak için yâşamamanın en seçkin temsilcisidir.

Arif Nihat Asya onu;

İlk kundağın

Ben oldum, yavrurum;

¹⁸ http://www.herkul.org/bamтели/Ana_Baba_Hakki.

İlk oyunağın
Ben oldum!
Acı nedir
Tatlı nedir... bilmezdin...
Dilin damağın
Ben oldum

Elinin ermediği
Dilinin dönmediği
Çağlarda, yavrum
Kolun kanadın
Ben oldum
Dilin dudağın
Ben oldum
Belki kıskanırlar diye
Gördüklerini
Sakladım gözlerden
Gülücüklerini...
Tülün duvağın
Ben oldum!

Artık isterlerse adımı
Söylemesinler bana
“Onun annesi” diyorlar...
Bu yeter sevgilim bu yeter bana!

Bir dediğini iki
Etmeyeyim diye öyle çırpındım ki
Ve seni öyle sevdim sana
O kadar ısındım ki
Usanmadım, yorulmadım, çekinmedim
Gün oldu, kırdın... incinmedim;

*İlk oyuncağın
Ben oldum yavrum
Son oyuncağın
Ben oldum...*

*Lâyık değildim
Lâyık gördüler
Annen oldum yavrum,
Annen oldum!*

mısralarıyla şiirleştirmiştir.

Peygamber Efendimiz de annenin fedakârlıklarını ve faziletini ifade etmiş ve ona hakkını teslim etmiştir. Hazreti Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre bir gün Efendimize bir kişi gelip "En çok kiminle vakit geçirip, yanında olmalıyım?" diye sorunca O (sallallahu aleyhi ve sellem) "Annen" buyurdu. Sahabî bu soruyu Efendiler Efendisine (sallallahu aleyhi ve sellem) tam üç kez sordu. O da her soruya aynı cevabı verdi. Ancak dördüncü sorusuna "Baban" diye karşılık verdi.¹⁹

Bu konuya ışık tutan bir diğer hadislerinde Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) "Allah size öncelikle annelerinize sonra babalarınıza ondan sonra da yakın akrabalarınıza iyiliği tavsiye ediyor."²⁰ demiştir. Hazreti Enes İbn Mâlik'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) "Cennet, annelerin ayakları altındadır."²¹ demiş ve cennete ulaştıran yolun annelerin gönüllerini almaktan geçtiğini ilan etmiştir. Dünya ve ahiret mutluluğu

¹⁹ Buhârî, *Edeb* 2; Müslim, *Birr* 1.

²⁰ İbn Mâce, *Edeb* 1; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 4/132.

²¹ el-Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, 1/102.

adına rehberimiz olan İnsanlığın İftihar Tablosu anne baba arasında bir tercihte bulunuyor ve önceliği anneye veriyor. Hadiste anneye babaya verilen değer üç katı veriliyor.

Dinimizi anlayıp yaşamada, dünyamızı mamur etmede bize rehberlik eden kanaat önderlerimiz olan din bilginleri annenin babaya nispetle üç adım önde olmasının sebebini babada bulunmayan şu üç özellikle açıklarlar:

- a) Hamilelik dönemi
- b) Doğum
- c) Süt emzirme

İşte bu üç konuda anne, bütün sorumluluğu kendisi bizzat üstlenir. Ancak bunlardan sonradır ki çocuğun terbiyesinde baba, anneye ortak olmaya başlar. Annenin çektiği bu sıkıntılara Cenab-ı Hak Lokman ve Ahkaf sûrelerinde işarette bulunur ve onun sıkıntılarını tercüman olur: “Biz, insana annesine babasına iyi davranmasını emrettik. Zira annesi onu nice zahmetlerle karnında taşımıştır. Sütten kesilmesi de iki yıl kadar sürer.” (Lokman, 31/14)

“Biz insana, anne ve babasına güzel muamele etmesini emrettik. Zira annesi onu nice zahmetlerle karnında taşımış ve nice güçlüklerle doğurmuştur. Çocuğun anne karnında taşınması ve sütten kesilmesi otuz ay sürer...” (Ahkaf, 46/15)

Âyet-i kerimede hem anneye hem babaya iyilik tavsiye edilirken, annenin farklı konumuna dikkat çekiliyor ve özellikle anneleri babalardan farklı kılan üç şeye işaret ediyor. Bunlar hamilelik, doğum ve süt emzirme. Evet, onlar bizi hem karınlarında, hem göğüslerinde, hem sırtlarında, hem ellerinde ve hem de ömür boyu gönüllerinde taşıyor-

lar. Bundan dolayı annelerin hakkı babaların hakkından her zaman önde gelir.

Hamilelik dönemi boyunca anne hep evladını düşünür. Karnındaki evladı zarar görmesin diye yerken, içerken, gezerken, ilaç alırken dikkat eder. Adeta dokuz ay boyunca çocuk anneyi yönlendiren bir kaptan gibi olur. Anne öncelikli olarak hep çocuğunu düşünür.

Ve sonra Türkçemizde bir acının şiddetini ifade etmek istediğimiz zaman kullandığımız “doğum sancısı”nı çekmek düşer annenin nasibine. Bir hayatın dünyaya merhaba demesine vesilelik yaparken kendisi bin defa ölüp ölüp dirilir.

Maalesef annelik bununla da bitmez. Doğumdan sonra artık annenin şahsi hayatı ikinci planda kalır. Anne hayat programını artık yeni misafirine göre ayarlamak zorundadır. Bunun sadece süt emzirme için ayrılan süresi bazen iki yılı bile bulabilir. Bunun yanında Allah’ın kendisine hediye ettiği en güzel ve en kaliteli gıda olan sütü, süt çeşmelerinden dışı çıkmayan, nazik mideli yavrusuna takdim eder. Onun geceleri artık kalbur gibi olmuş, o eski deliksiz uykularını mumla arar hâle gelmiştir. Çünkü bu yeni misafir henüz gece gündüz ayırımından habersizdir ve canı ne zaman isterse annesini tek silahı olan ağlamasıyla avlar. Annenin bu çağrıya “aman, sen de” deme gibi bir lüksü yoktur. Çünkü istese de bu cümleyi söyleyemez. Şefkat ona daha doğuştan Allah tarafından ekstra bir avans olarak verilmiştir. Siz onu engelleseniz de o yavrusuna cevap verebilmek için gerekirse kendini bile feda etmeye hazırdır.

İşte kısaca annenin yaptığı fedakârlıkların başlıcalarına

değmiş olduk. Geriye kalan fedakârlıkları saymakla bitiremeyiz. Çünkü nasıl Allah'ın üzerimizdeki nimet ve haklarını denizler mürekkep, ormanlar kalem olsa yazmakla bitiremeyiz; aynen öyle de anaların hakkını ebedlere kadar yaşasak da ödeyemeyiz. Çünkü onlar bu haklarını Ezel ve Ebed Sultanı'ndan almışlardır.

Saymakla bitiremediğimiz bu fedakârlıkların karşılığı anneler günü olarak kutlanan 365 günün sadece bir gününün bir iki saatinde bir çiçekle, bir öpücükle geçiştirilecek kadar ucuz mudur? Ne dersiniz?

Birgün Hasan Basrî Hazretlerine bir adam şöyle der: “Babam benimle ilgili bir konuda şöyle şöyle yemin etti. Annem de babamın yeminin tam karşıtı olan bir konuda yemin etti. Hangisinin yeminine itibar etmeliyim?” Büyük İmam “Annenin yeminini dikkate al.” der ve bu konuda annenin babaya karşı olan üstünlüğünü vurgular.

Rivayet edilir ki Hazreti Musâ aleyhisselam Allah'tan bir konuda kendisine tavsiyede bulunmasını istemiş. Cenab-ı Hak da kendisine, “Anneni çok iyi koruyup gözetmeni tavsiye ediyorum. Çünkü o nice sıkıntılarla seni karnında taşımış, dünyaya getirmiş ve sonra da bütün bir hayat boyu senin sıkıntılarını paylaşmıştır.” buyurmuş. Hazreti Musa aleyhisselam annesinden sonra kimin geldiğini sormuş. Allah Tealâ da annesinden sonra iyiliğe ve saygıya en liyakatli insanın babası olduğunu bildirmiştir.

e) Ana-babaya iyilik yapmak hac ve umre sevabı kazandırır

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) tarihe doğruluğun ve

vefanın sembolü olarak geçen Hz. Ebû Bekir'le yapmış olduğu hicret yolculuğunu bitirmiş ve 622 yılında Medine'yi şereflendirmişti. O (sallallahu aleyhi ve sellem) uzun bir zamandır bekleniyordu. İnsanlığın en kâmil meyvesi ne zaman Yesrib'imizi medenileştirecek ve onu medeniyetin merkezi Medine hâline getirecek diye sabırsızlanıyor ve adeta dört gözle yolunu gözlüyorlardı. Beklenen zaman gelmiş, uzun bir yolculuk ve çetin imtihanlardan sonra Medine yolu gözükmüştü iki kutlu misafir için. Onlara Medine gözükrken Medinelilere de “dolunay” gözükmüştü. Bundan dolayıdır ki çoluk, çocuk, yaşlı genç sokaklara dökülmüş ve bütün kâinatın doğumuna hoş geldin diye alkış tuttuğu âlemin reisini karşılamak için toplanmışlardı. O'nu ve sadık arkadaşını beklerken de “Ay doğdu üzerimize Veda tepelerinden...” bestesini coşkuyla seslendiriyorlardı. Evet, O'nun şanına layık bir karşılama cümbüşü yaşanmıştı ve O gelir gelmez Medine'nin İslâmla dirilmiş sakinleri O'nun etrafında pervaneler gibi dönmeye başlamışlardı. Biri evini açıyor, diğeri hâlini hatırını soruyor, bir diğeri de emrine amade olduğunu ifade ediyordu. Herkes sahip çıkmaya söz verdiği Efendisi için hizmet yarışına girmişti.

İşte bu hizmet kervanına katılmayı çok arzuladığı hâlde, elinden de fazla bir şey gelemeyecek durumda olan Ümmü Süleym düşündü taşındı ve Efendisine canından bir parçayı, Hazreti Enes İbn Malik'i hizmetinde bulunması için getirdi verdi. O bu fırsatı çok iyi değerlendirmişti. Çünkü oğlunu öyle bir rehber ve muallime bırakmıştı ki artık gözü arkada kalmazdı. Çünkü bu rehber ve muallim iki cihanın rehberi ve muallimiydi.

Enes İbn Malik iradesi dışında gelişen bu hayat sürecini küçüklüğünden itibaren çok iyi kullandı. Rabb'isi tarafından terbiye edilen Zat'ın huzurunda edebi öğrendi. Ve asırlar sonra bizim de hissedar olabilmemiz için O'nun hayatından kesitleri bize aktardı. O "Sevgilim" diye nitelediği Efendimiz'i vefatından sonra her gece rüyasında gördüğünü itiraf etmişti.

İşte bu talihli sahabi bize huzur-u nebevîde müşahade ettiği bir konuşmayı naklediyor. Birgün bir sahabi Efendimiz'in huzuruna girerek, "İçimde Allah yolunda hizmet etmeye, ilâ-yı kelimetullahaya karşı müthiş bir istek var. Fakat pratikte bir şey yapamıyorum buna güç yetiremiyorum." demişti. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona "Anne babandan sağ olan var mı?" diye sordu. O da "Annem sağdır Ya Resûlallah." dedi. Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona çok önemli bir fırsat olarak değerlendirilebilecek şu altın nasihati yaptı. "Öyleyse annene saygıda kusur etme, onun gönlünü almak için fırsat kolla. Eğer böyle yaparsan bil ki hacı da olmuş olursun, umre de yapmış sayılırsın ve Allah yolunda hizmet etme şerefine nail olan mücahidlerin sevabını kazanırsın. Bir de annen senden razı oldu mu, artık hep takva dairesinde yaşamaya ve annene iyi davranmaya devam et."²²

Cenab-ı Hak ne kadar engin rahmet ve şefkat sahibi! Kulları farz kıldığı ve yapılmasından çok hoşnut olduğu amelleri, davranışları yapmaya güç yetiremezlerse, herkesin yapabileceği altın fırsatlar sunuyor. Henüz sadece anesi veya sadece babası hayatta olan insanlar bu fırsatı çok

²² Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 5/149; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, 4/372.

iyi değerlendirmelidirler. Hayatı anne ve babalarımızla bir defaya mahsus olmak üzere paylaşacağız. Ahirete göçmüş anne babalarımızı geri getirebilme iktidarına sahip değiliz. Bundan dolayı ebeveynimiz hayatta iken onları cennete ulaştıran bir Burak gibi iyi değerlendirmeli ve Allah'ın rızasını onların rızasında aramalıyız.

Abdullah İbn Abbâs Hazretleri'nin rivayet ettiği bir hadiste de Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir insanın anne babasına sevgi ve merhamet dolu bakışlarla bakmasının kendisine hacc-ı mebrûr sevabı kadar sevap kazandıracığını belirtir.²³

Hacc-ı mebrûr insanı anasından doğduğu gün gibi tertemiz ve günahsız hâle getiren Allah'ın rızasına uygun yapılmış hac demektir. Demek ki anne-babayı sevindirmek, insanı çocuklar gibi masum hâle getirebilen sihirli bir ibadettir.

f) Ana-babaya iyilik insanı günahların kirlerinden temizler

Anne-babaya iyilik, insana pek çok hayır kapısı açtığı gibi onun yolu üzerindeki birçok maddi-manevi engelleri de ortadan kaldırır. O aynı zamanda belli bir yaşa kadar hayatını Allah'ın istediği çizgide değil de başka çizgilerde yaşamış, günah batağına saplanıp da çıkmak isteyen kimseler için bir can simidi gibidir. Nice insan vardır ki bir ömür boyu Allah'a isyan etmiş sonra pişman olmuş ama geçmiş günahlarına kefaret olacak şeyleri yapmaktan aciz olduğunu düşünmüştür. İşte böyle bir durumda bile ilâhi inayet bize bir çıkış kapısı gösteriyor. Allah'ın rızasına

²³ el-Münâvî, *Feyzu'l-Kadir* 5/483.

ulaşmak ve amel defterinizi günah kirlerinden temizlemek istiyorsanız hâlen evinizde bulunan pir-i fânileri yani ane-babanızı sevindirir. Çünkü onların mutluluğu, sizin de günahlarınıza kefaret olacak formülü içinde barındırmaktadır.

İşte böyle bir duruma düşmüş, işlediği günahın vicdanına verdiği ağırlığa dayanamayan bir sahabi huzur-u risalete gelerek büyük bir günah işlediğini, tevbesinin kabul olup olmayacağını öğrenmek için Efendimiz'e müracaat eder. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) "Anne baban veya sadece annen hayatta mıdır?" diye sorar. Gönlü pişmanlık hisleriyle dopdolu bu sahabinin anne ve babası vefat etmiştir. Ümitlerin tükendiği bir anda ümit kapısı olan kimsesizlerin sığınağı Resûl-i Ekrem "Peki, teyzen sağ mıdır?" diye sorar. Sahabinin yüzünde gülücükler açar, ıssız bir çölde her şeyi kaybedip de sonra, bir anda bulan bir insanın sevinciyle "Evet" diye cevap verir. Efendimiz bunun üzerine son noktayı koyar: "Öyleyse teyzene karşı çok saygılı, çok itaatkâr ve hayırsever ol."²⁴ der.

O kapı ümitsizlik kapısı değildi. Ve hiçbir zaman hiç kimseyi eli boş geri çevirmedi. Gelenin samimi ve iyi niyetli olması O'nun için yeterliydi. Ne yapar eder gönlünü hoş ederdi. Hatta bir gün verecek bir şeyi kalmamıştı ama sonra vereceğim diye söz vermişti. Gönül yapmayı o kadar çok severdi ki mutlu bir yüz gördüğü zaman onun kadar mutlu olur, mahzun bir çehre gördüğünde ise hüznünü sevince çevirmek için bütün imkânlarını seferber ederdi.

²⁴ Tirmizî, *Birr* 6; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 2/13.

O kutlu bir sözünde “Teyze, anne gibidir.”²⁵ demişti. Annesini kaybedenlere bir başka hayır kapısı daha açmıştı. Siz yeter ki iyilik düşünün ve kendinizi iyiliğe proglamlayın göreceksiniz Allah sizin önünüze nice hayır yolları açacaktır. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) teyzeler de unutulmasın, onlar da iyilik görsün istemişti. Böylece O bize günahlarımızın kefareti ödeme yolunu göstermişti. Ayrıca mahşer gününde Rabb’imizin huzuruna yüzlerimiz ak, kalbimiz de pırl pırl çıkma fırsatını sunmuştu.

Yukarıda arz ettiğimiz hadiseye benzer bir başka hadiseyi de Atâ İbn Yesâr hazretleri naklediyor: “Bir gün sahabenin önde gelen simalarından Hazreti Abdullah İbn Abbâs’ın yanına bir adam geldi ve ona şunları söyledi: ‘Bir kadınla nişanlanmışım. Fakat benimle evlenmeyi kabul etmedi. Bir müddet sonra bir başkasıyla nişanlandı ve onunla evlendi. Ben de bunun üzerine o kadını öldürdüm. Benim durumuma ne dersin, tevbe etmem mümkün mü?’

Bunun üzerine Abdullah İbn Abbâs (radiyallahu anh) ‘Annen sağ mı?’ diye sordu. Adam ‘Hayır’ cevabını verdi. İbn Abbâs bu cevabı aldıktan sonra ona ‘Allah’a gönülden tevbe et ve gücünün el verdiği ölçüde bütün imkânlarını kullanarak O’na yakınlaşmaya çalış.’ dedi.

Abdullah İbn Abbâs’ın yanına giderek ona niçin annesinin hayatta olup olmadığını öğrenmek istediğini sordum.

O bana şu müthiş cevabı verdi: “Allah’a yakınlaşıp onun sevdiği kullar arasına girmek için anaya iyilik yapmak ve onun rızasını almaktan daha etkili bir şey bilmiyorum.”²⁶

²⁵ Buhârî, *Sulh* 6, *Meğazî* 43; Ebû Dâvûd, *Talak* 35.

²⁶ Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, 1/15; el-Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, 6/205.

Ebû Nevfel benzer bir olayı Hazreti Ömer’den naklediyor:

“Bir gün bir adam Ömer’in (radiyallahu anh) yanına geldi ve cinayet işlediğini söyledi.

Hazreti Ömer, “Eyvah! Çok yazık. Peki cinayeti kasden mi yoksa hata ile mi işledin” diye sordu. Adam cinayeti hatayla işlediğini söyleyince Ömer (radiyallahu anh) ona ebeveyninin hayatta olup olmadığını sordu. Adam babasının sağ olduğunu söyleyince Ömer ona şu tavsiyede bulundu: ‘Vakit kaybetmeden git ve babana hizmet et. Onu razı etmek için elinden geleni yap.’

Bu sözüden sonra Ömer (radiyallahu anh) sözünü şöyle tamamladı: “Allah’a yeminle söylüyorum ki eğer annesi hayatta olup ona hizmet etseydi, bu adamı ebediyen cehennem ateşinin yutmayacağı konusunda ümitvar olurum.”

g) Ana-babaya iyilik cennete götüren bir buraktır

İnsanoğlunun ilk ferdi Cenab-ı Hak tarafından topraktan yaratılmış ve daha sonra bu numunedan eşi de halke edilmişti. Bunlar Hz. Adem ve Havvâ idi. Onlar insanlığın ilk ailesi idi ve yurtları da Cennet’ti. Fakat daha sonra ilahî hikmetin de gereği bu aile, ezeli düşmanları ve düşmanımız İblis tarafından aldatılarak yurtlarından çıkmak zorunda kalmıştı. Onlar ailece dünyaya taşınırken yanlarında maalesef bir yolcu daha seyahat ediyordu. O da şeytandı. Hz. Adem ve Havvâ’nın dünyaya misafirliklerinden sonra insanlığın önünde iki kulvar açılmıştı: Biri nur (ışık) kulvarı, diğeri de nâr (ateş) kulvarı. Kıyamete kadar yeryüzüne misafir olan bütün insanlar bu iki kulvardan birinde

koşacak ve yarışı ya cennette ya da cehennemde bitireceklerdi. Kısacası biz artık yitirdiğimiz cenneti geri almak için azılı düşmanımızın bizzat kendisi ve yardımcılarıyla kıyasıya bir mücadeleye girişecektik. İnsanî yanlarımızı geliştirip insanlara faydalı oldukça şeytan hasedinden çatlayacak, hayvanî ve şeytanî yanlarımızı ön plana aldığımızda sevincinden yerinde duramayacaktı. Bir insanın cenneti kazanması şeytanı yerin dibine batıracak kadar sıkacak, bir başkasının bir kütük gibi cehenneme yuvarlanması da onu tarifi imkânsız bir şekilde mutlu edecekti. İşte insanlığın önünde bu iki yol vardı ve bu iki yolda pek çok insan yürüdü, gitti.

Şimdi biz yirmibirinci yüzyılın nesli olarak o yarışın koşucularıyız. Bir gün bizim de koştuğumuz bu kulvarın final noktası gelecek. Bitiş çizgisini geçtikten sonra ikinci bir kez yarışa başlama gibi bir şansımız maalesef olmayacak. Bundan dolayı bu yarış ne yapıp edip nur kulvarında koşmalıyız ve bitiş noktasında karşımızda Cenneti bulmalıyız. Bizim ana yurdumuz Cennettir. Oraya tekrar dönebilmek için bu imtihan dünyasında mücadele ve mücahede ettiğimizi hiçbir zaman unutmamalıyız.

Yitirilmiş cennete girebilmemiz için öncelikle kalbimizde iman vizesi taşımamız gerekiyor. İmansız bir kalp sahibinin sonsuzluk ülkesine girişi mümkün değildir.

İmandan sonra insanın Cennete girmesini kolaylaştıracak başka vesile ve vasıtalar da vardır. Namaz, insanlığa hizmet, sadaka vermek bu vesilelerin ilk akla gelenleridir.

Ana-babaya iyilik etmek de insanı Cennet'e götüren bir

burak vazifesi görür. Cenneti kazanabilmek ve ona rahatça ulaşabilmek için mümin olmak ve ebeveynimizin gönlünü almamız gerekiyor. Eğer onlar bizden razı olmazlarsa cennete ilk girenler arasında bulunmama gibi bir tehlikeyle karşı karşıyayız demektir. Çünkü onların rızasını almak Allah'ın rızasını almaktır. Onların gönüllerini kırmak Cenab-ı Hakk'ın hatırını kırmaktır. Böyle davranan insanlar da cennete ilk giren insanlardan olma bahtiyarlığına eremeyeceklerdir. Müminlerin annesi Hz. Âişe'nin (radıyallahu anhâ) bize haber verdiği bir rivayete göre; Resûl-i Ekrem Efendimiz rüyasında Cennete girdiğini görmüş ve orada bir Kur'ân sesi işitmişti. Efendimiz cennetkilere, "Bu kimdir?" diye sorduğunda, "Hârise b. Nu'mân'dır." cevabını almıştı.

Bu sahabi Ensârdan olup Bedir, Uhud, Hendek savaşı başta olmak üzere bütün savaşlara katılmış gazi bir sahabidir. Sahabenin önde gelen fazilet abidelerinden biridir. Bütün bu üstün vasıflarına rağmen Peygamberimiz bu rüyasını anlattıktan sonra onun cennete giriş sebebinin şöyle açıklamıştı:

"İşte anne-babaya iyiliğin karşılığı böyledir."

Efendimiz bu cümleyi üç kez tekrar ettikten sonra "Çünkü Hârise anasına karşı çok saygılıydı, onun üzerine titredim."²⁷ demişti.

İşte Peygamber Efendimiz'den hepimize cennetin anahtarlarından birinin nerede bulunabileceğine dair ibretlik bir ders. Yitirdiğimiz cennete ulaşmak istiyorsak evlerimizde beraber yaşadığımız babalarımızın ellerinden tutup, anne-

²⁷ Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 7/399; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 5/65.

lerimizin ayaklarına yapışalım. Tutup yapışalım ki onlar bizi cennete sürükleye sürükleye götürsünler.

Ebû Hureyre Hazretleri Efendimiz'den naklediyor: “Anne ve babasına veya onlardan sadece birine yaşlılık günlerinde yetişip de cennete giremeyen kimseye yazıklar olsun, yazıklar olsun, yazıklar olsun.”²⁸

Dikkat ederseniz Peygamber Efendimiz bu hadiste “yazıklar olsun” sitemini üç kez tekrarlıyor. Burada Peygamberimizin kullandığı ifade “yazıklar olsun” anlamına geldiği gibi ayrıca “Çeksin, burnu sürtülsün, sürtülsün zira o kendi kendine etti!” gibi anlamlara da gelmektedir. O (sallallahu aleyhi ve sellem) meselenin önemine binaen üzerinde çok duruyor ve özellikle vurgu yapıyor. Kendisine Miraç nasip olmuş, dünya semalarında seyahat etmiş, oralarda Peygamberlerle görüşmüş olan Hatemü'l-Enbiyâ Peygamber Efendimiz bize Cennetin yolunu işaret ediyor. Biz biliyoruz ki, O daha dünyada yaşarken ahireti Allah'ın izniyle görüyordu. İnsanların neden dolayı Cehenneme gideceklerini ve nelerden dolayı Cenneti kazanacaklarını biliyordu. İşte O'nun bildiği ve bildirdiği şeylerden biri de ana-babanın rızasının cennete götüren bir burak olmasıydı.

İsrâ sûresinin 23. âyetinin tefsiri adına söylenen yorumları hatırlayacak olursak, bu hadisin o âyetleri tasdik ettiğini görürüz. Anne-babadan her ikisi veya sadece birinin yaşlılığı bir sıkıntı değil, bilakis bizi cennete ulaştıracak bir fırsattır. Bunu hem Cenab-ı Hak vaad ediyor hem de ağzından hiç yalan söz çıkmamış Sâdiku'l-Masdûk haber veriyor. Madem ki bu kadar güvenilir kaynaklardan söz

²⁸ Müslim, *Birr* 8; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 2/346.

almışız, o zaman, hiç düşünmeden sabah akşam annelerimize babalarımıza nasıl iyilik yapar, onların gönüllerini nasıl hoş tutarız diye bir gayret içerisine girmemiz gerekiyor. Çünkü Allah evimizde bize öyle bir piyango bileti emanet bırakmış ki, bu bilet bize Cenneti kazandırabilecek bir bilet. Bu biletin hükümsüz kalacağına ve boş bir kuruntu olduğu fikrine sakın kapılmayın. Çünkü bu piyangoyu sözlerinden hiç dönmeyen dönmeleri de mümkün olmayan Allah ve Resûlu vaadediyor.

Peygamber Efendimiz bir keresinde hutbe vermek gayesi ile minbere çıkıyordu. Merdivenden yukarı çıkarken birinci basamakta “Âmin!” dedi. İkinci basamakta yine “Âmin!” dedi. Üçüncü basamakta bir kere daha “Âmin!” dedi. Hutbeden sonra, sahabe efendilerimiz: “Bu sefer senden daha önce duymadığımız bir şeyi duyduk yâ Resûlallah! Eskiden böyle yapmıyordunuz, şimdi minbere çıkarken üç defa “Âmin” dediniz. Bunun hikmeti nedir?” diye sordular.

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular:

“Cebrâil (aleyhisselâm) geldi ve ‘Anne-babasının ihtiyarlığında onların yanında olmuş ama anne-baba hakkını gözetmemiş, onlara iyi bakarak mağfireti yakalama fırsatını değerlendirememiş kimseye yazıklar olsun, burnu sürtülsün, çöksün, kendi kendine etti!’ dedi, ben de ‘Âmin!’ dedim.

Cebrâil (aleyhisselâm):

‘Yâ Resûlallah, bir yerde adın anıldığı hâlde, Sana salât ü selâm getirmeyen de rahmetten uzak olsun, kendi kendine etti!’ dedi,

Ben de: ‘Âmin’ dedim.

Ve son basamakta Cebrâil (aleyhisselâm):

‘Ramazana yetişmiş, Ramazanı idrak etmiş olduğu hâlde Allah’ın mağfiretini kazanamamış, afv u mafiret bulamamış kimseye de yazıklar olsun, rahmetten uzak olsun o!’ dedi,

Ben de ‘Âmin’ dedim.”²⁹

Görüldüğü gibi Efendimizin ‘Âmin’ deyip de kabul olmasını istediği dualardan biri de kendi mübarek adı anılınca cimrilik yapıp, müstağni davranan ve salat ü selam getirmeyenler içindir.

O (sallallahu aleyhi ve sellem) bizim için tabiri caizse canını dişine takmış, helak olma noktasına gelmiş, kendisini dünyaya çağıran her şeye arkasını dönmüş ve “Yeter ki insanlığın imanını selamette göreyim.” diyerek yüce bir hedefin dava insanı olmuştu.

Biz ateşe düşmeyelim diye bizim için yanmış, bizim için ağlamış ve bizim için hüzünlenmiş bir vefalı dostu hiç olmazsa bir cümleden ibaret olan “Allahümme salli alâ sey-yidinâ Muhammedin ve alâ âli sey-yidinâ Muhammed” kelimelerini söyleyemez miyiz? O’nu dünya gözüyle görme bahtiyarlığına eremesek bile en azından adı anılınca salât ü selam getirerek O’nu yanbaşımızda gibi hissedebiliriz. Bu dualarımızın kabulü için bize verilen bir altın anahtardır. Dünya ve ukba saadetine giden yolda elimizden tutması için O’na karşı bir vefa davetiyesidir.

Efendimiz’in (sallallahu aleyhi ve sellem) Ramazan ayına yetişip

²⁹ Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, 1/225; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Eusat*, 9/17.

de o rahmet ayının feyzinden, manevi bereketinden istifade edemeyenler için de “yazıklar olsun, yazıklar etti kendine” gibi sitemler ettiğini görüyoruz. Ömür kısa, yapılacak işler ise çok fazla. Bundan dolayı Allah, rahmetinin gereği olarak bizlere fevkalade zaman dilimlerini değerlendirme fırsatı bahşetmiştir. Bu zaman dilimlerinden en bereketlisi şüphesiz Ramazan ayıdır. Pek çok mübarek olaya beşiklik yapmış bir kutlu aydır Ramazan. Bedir onda parıldamış, Kur’ân insanlık semasına onun içinde tebessüm etmiş ve bin aydan daha faziletli Kadir gecesini de onda gizlenmiştir. Her saniyesi yakutlarla, zebercedlerle mukayese edilemeyecek kadar değerli Ramazan günlerini keyfine göre değerlendirip de kulağı üzerine yatanlara yazıklar olsun diyor kâinatın Efendisi. Oysa bir sonraki Ramazan ayına yetişip yetişmeyeceği belli değil insanın. Ömür sermayesi her an bitebilir. Bundan dolayı keşke şu Ramazan günlerini bir daha hiç Ramazan ayı görmeyecekmiş gibi değerlendirebilse müminler. Zira Allah’ın rızasına uygun yaşanan bir Ramazan, insanı, bayram sabahına anasından tertemiz doğmuş masum bir çocuk gibi çıkaracaktır. Analarımızdan doğduğumuz gibi tertemiz, günahsız olmak istiyorsak Ramazanın mübarek iklimini fırsat bilip değerlendirmemiz gerekir.

Hocaefendi’ye göre salat ü selam, Ramazan’ın değerlendirilmesi ve ana-baba hakkına riayet meselelerinin ortak noktası şudur: “Cenab-ı Hak bir kısım külfet ve zorluk da ifade eden bu üç sorumluluğu yüklüyor. Fakat, onlardaki esas, ilahî hikmet ve gaye kulun mağfirete mazhar olması, affedilmesidir. Ne var ki kul, oradaki o vazifeyi, o sorumluluğu yerine getirmede için öyle bir nimetten tam istifade

edemiyor. Yani, nasıl Üstad Hazretleri diyor: “İhsân-ı ilahî olarak bu hizmet üzerimize yüklenmiş.” Öyle de, ihsân-ı ilahî olarak insan anne ve babasını idrak etmiş; ihsân-ı ilahî olarak nâm-ı Celîl-i Muhammedî onun yanında yâd edilmiş ve ihsân-ı ilahî olarak Ramazan-ı Şerif’e erişmiş. Fakat bu nimetlerin, bu ihsanların kadrini bilememiş. Oysa ki bunlar, ibadet ü tâate, Allah’tan sonra anne-babaya itâate, Peygambere karşı kadirşinaslık vazifesi adına paçanın sıvana-cağı.. fırsatlar gelmişken kapısının önüne kadar, o fırsatları değerlendirmemiş, dolayısıyla da ‘burnu yere sürtülsün, yazıklar olsun, kendi kendine etti!’ itabını hak etmiştir.”³⁰

Tayle isminde biri Hazreti Ömer’in oğlu Abdullah’a (radıyallahu anh), annesinin kendi yanında kaldığını söyleyince Abdullah ona şu nasihatleri yapar: “Eğer annene yumuşak bir şekilde davranıp kalbini kırmazsan, yemeğini verip karınını doyurursan, büyük günah işlemedikçe Cennete gitmeye namzetsin.”

Hâris el-Ukaylî’yi annesinin cenazesinde ağlarken gören insanlar ağlamasını garipserler. Bu durumu fark eden Hâris “Ben ağlamayayım da kim ağlasın. Annemin ölümüyle cennetin kapılarından bir kapı üzerime kapandı.” demiştir.

Abdullah İbn Abbâs Hazretleri’nin bildirdiğine göre Efendimiz anne ve babaya iyilikle Cenneti kazanma konusunda bize şöyle bir ders vermiştir: “Hangi evlat, anne ve babası kendisinden razı olarak sabahlar ve akşamlarsa onun için cennete açılan iki kapı takdir edilir. Ve hangi evlat bunun tam aksine anne babasını kızdırmış ve kırmış olarak sabahlar ve akşamlarsa kendisi için cehenneme gi-

³⁰ <http://www.herkul.org> / *Kırk Testi / Ramazan’ın Bereketi*.

den iki kapı açılır. Eğer anne babasından bir tanesi yaşıyorsa kendisi için bir kapı açılır.”

Efendimiz’e denildi ki, “Ey Allah’ın Resûlü, eğer anne baba çocuğuna kötü davranarak zulmettiyse yine çocuk onlara iyilik yapacak mı?”

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) üç kez üst üste “Eğer ona zulmetseler de” diyerek anne babaya her hâlû-kârda iyilik yapmanın gerekliliğini anlatmış oluyordu.³¹

h) Allah’ın rızası ana-babanın rızasında saklıdır

İnsan için ulaşılması gereken en büyük hedef, Allah’ın rızasıdır. Allah’ın rızasının yanında en gözde makamlar, mevkiler, şan ve şöhratlerin zikre değer bir yanları yoktur. Allah’ın rızası kalıcı, diğer bütün payeler ise geçicidir. Bundan dolayı insanın başta kalp olmak üzere bütün manevi fakültelerini tatmin edecek tek hakikat, Allah’ın rızası yolunda yürümek ve onu hedefleyen bir hayat yaşamaktır.

Rabb’imiz, rızası için, Tevbe sûresinin 72. âyetinde şöyle buyuruyor: “Allah mümin erkeklere de, mümin kadınlara da, ebedî kalmak üzere girecekleri, içinden ırmaklar akan cennetler vaad etti. Hem Adn cennetlerinde hoş hoş konaklar! Hepsinden âlası ise Allah’ın kendilerinden razı olmasıdır. İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı budur.”

Allah rızası Yunus’un dilinde “Bana Seni gerek Seni” şeklinde yankılanırken, bir diğer Hak dostunun lisanında ise “O’nu bulan neyi kaybetmiştir, O’nu kaybeden neyi bulmuştur.” ifadeleriyle seslendirilir.

³¹ İbn Hacer, *Lisânü’l-Mizân*, 3/376.

Hak dostları bahçesinin asrımıza düşen gül yüzlü insanı da rızâ için şunları söylüyor çıktığı Kalbin Zümrüt Tepele-ri'nin zirvelerinden: "Rızâ, Hak katında en büyük bir mer-tebedir ve onun en seviyelisi de en büyüklere ortak vas-fıdır. Hz. Rûh-u Seyyidi'l-Enâm'dan diğer peygamberlere, onlardan da diğer bütün asfiyâ ve evliyâyâ uzanan çizgide, ihlâs, yakîn, tevekkül, teslimiyette finale kalmış devâsâ ka-metlerin, ona ulaşabilmek için soluk soluğa yarış yaptıkları mübarek bir hedeftir. Bu hedefe ulaşma uğrunda nelere katlanılmış, ne tahammül edilemez şeyler göğüslenmiş ve ne kandan, irinden deryâlar geçilmiştir."³²

Evet, rıza için candan da maldan da, mâsiva (Allah'tan başka her şey) adına ne varsa hepsinden de vazgeçilebilir. Yeter ki Allah (celle celâluh) razı olsun. Çünkü O razı olduktan sonra âlemin rızası çok önem arz etmez. Dilerse razı olurlar, dilerse olmazlar. Fakat O razı olmadıktan sonra bütün âlem bize alkış tutup, methiyeler düzse de bir şey ifade etmez.

Rıza zirvesine çıkmanın, hoşnut olunan talihliler ara-sında bir fert olmanın yollarından biri de ana-babayı ra-zı etmekten geçiyor. Çünkü rızâ makamının en gür sesli Efendisi, "Kâinatı evirip çeviren Rabb'in rızasına ulaş-manın yolu ana-babayı razı etmekten geçer. Anne baba-nın gazabı ve laneti de Rabb'in gazab ve lanetine sebep olur."³³ diyerek kıyamete kadar gelecek ümmetine çok önemli bir ders veriyor.

Bu hadisin bir başka rivayetinde ise sadece baba hakkı-

³² Gülen, M. Fethullah, *Kalbin Zümrüt Tepeleri*, 1/63.

³³ el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân*, 6/177.

na vurgu yapılmaktadır: “Rabb’in rızası babanın rızasıdır. Rabb’in gazabı da babanın gazabındadır.”³⁴

Müslüman bir evlat, Allah hakkı olarak kabul edilen konularda istenilen düzeyde olmasa bile anne-babanın rızasını alması neticesinde Allah’ın rızasına ulaşabilir. Ahiretin o dehşetli saatlerinde ameli az, kurtuluş ümidi adına çare arayan insana, adeta bir ferman gibi yetişir ana-babanın rızasını almış olmak.

Rivayet edilir ki; Lokman (aleyhisselâm) oğluna şöyle bir nasihatte bulunmuştur: “Oğlum, ana-babasının rızasını alan, Rahman’ın da rızasını almıştır. Ana-babayı üzüp de nefretlerini celbeden, Rahman’ın da nefretini hak etmiştir. Oğulcuğum! Ana-baba cennetin kapılarından bir kapıdır. Eğer onlar senden razı olurlarsa, o kapıdan geçer, cennete girersin. Eğer senden razı değillerse seninle cennetin arısına engel konulur, giremezsin.”

Sahabe Efendilerimizden Ebu’d-Derdâ (radıyallahu anh) bir rivayetinde “Resûlullah’ın: ‘Baba -diğer rivayetlerde ana-cennetin orta kapısıdır. Dilersen bu kapıyı zayi et, dilersen muhafaza et.’ dediğini işittim.”³⁵ diye bize nakletmektedir.

Değişik hadis-i şeriflerde Cennetin farklı farklı kapıları olduğunu öğreniyoruz. Mesela; sadece oruçluların girmesi için ayrılmış Reyân kapısı, bunlardan biridir. Cenneti pek çok kapıları olan büyük bir saray gibi düşünecek olursak, her bir farklı kapısından ibadet ve ahlâkiyla öne çıkmış insanlar girecek demektir. Yani bir insan düşünün ki sarayın yüz kapısı varken, ona açılan kapı sayısı on tane.

³⁴ Tirmizî, *Birr* 3; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/168.

³⁵ Tirmizî, *Birr* 3; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 5/197.

Buradan anlaşılıyor ki bazı insanların yapmış oldukları güzel ibadetler için cennette hususi kapılar var. Diğer kapılardan geçemese bile o güzel yanı, onun Cennete girmesine vesile olacak. Babalarına ve annelerine iyilik yapıp, onları razı edenler, Cennetin diğer kapılarını karşılarında kapalı bulmuş olsalar da, mümin iseler Cennetin orta kapısı olan ana-babaya iyilik kapısından ebedi mekânlarına girebilecekler, demektir.

Bu faslı da Hocaefendi'nin altın cümleleriyle bitirelim: “Anne-babanın kadrini bilip, onları Hakk'ın rahmetine ulaşmaya vesile sayanlar, bu dünyada da, ötelere ötesinde de en talihlilerdendir. Onların varlıklarını istiskal edip (küçük görüp), hayatlarına karşı bıkkınlık gösterenler ise, sürüm sürüm olmaya namzet bir kısım uğursuzlardır.”³⁶

i) Ana-babasını razı edenin duası makbuldür

Hazreti Ömer'in oğlu Abdullah'ın (radiyallahu anh) naklettiğine göre, Peygamberimiz geçmiş ümmetlerden üç kişinin başına gelen bir olayı onlara anlatmış ve bununla çok önemli dersler vermiştir:

“Sizden önce yaşayanlardan üç kişi yola çıktılar. Akşam olunca geceleme ihtiyacı, onları bir mağaraya sığındırdı. Dağdan kayan bir taş yuvarlanıp, mağaranın ağzını üzerlerine kapadı. Aralarında; “Bizi bu kayadan, salih amellemizi şefaathane kılarak Allah'a yapacağımız dualar kurtarabilir!” dediler. Bunun üzerine birincisi şöyle dedi: “Benim yaşlı ebeveynim vardı. Ben onları çok kollar, akşam olunca onlardan önce ne ailemden ne de hayvanlarımdan hiçbir-

³⁶ Gülen, M. Fethullah; *Ölçü veya Yoldaki Işıklar*, s.142.

rine yedirip içirmezdim. Bir gün ağaç aramak için uzaklara gitmek zorunda kaldım. Eve döndüğümde ikisi de uyumuştular. Hayvanların sütlerini sağdım, hâlâ uyuyorlardı. Onlardan önce aileme ve hayvanlarıma yiyecek vermeyi uygun bulmadım, onları uyandırmaya da kıyamadım. Geciktiğim için çocuklar ayaklarının arasında kıvranıyorlardı. Ben ise süt kapları elimde, onların uyanmalarını bekliyordum. Derken şafak söktü. “Allah’ım! Bunu senin rızan için yaptığımı biliyorsan, bizim yolumuzu kapayan şu taştan bizi kurtar!” dedi. Taş bir miktar açıldı. Ama çıkacakları kadar değildi.

İkinci şahıs da şöyle dedi: “Allah’ım! Benim bir amca kızım vardı. Onu herkesten çok seviyordum. Ondan faydalanmak istedim. Ama bana iltifat etmedi. Fakat gün geldi kıtlığa uğradı, bana başvurmak zorunda kaldı. Ona, kendisini bana teslim etmesi karşılığında yüz yirmi dinar verdim, kabul etti. Arzuma nail olacağım sırada: “Allah’ın mührünü, gayr-ı meşru olarak bozman sana haramdır!” dedi. Ben de ona temasta bulunmaktan kaçındım ve insanlar arasında en çok sevdiğim kimse olduğu hâlde onu bıraktım, verdiğim altınları da geri almadım. “Allah’ım! Eğer bunları senin rıza-ı şerifin için yapmışsam, bizi bu sıkıntıdan kurtar.” dedi. Kaya biraz daha açıldı. Ancak onların çıkabilecekleri kadar açılmamıştı.

Üçüncü şahıs da dedi ki: “Allah’ım! Ben işçiler çalıştırıyordum. Ücretlerini de hemen veriyordum. Ancak bir tanesi ücretini almadan gitti. Ben de onun parasını onun adına işletip kâr ettirdim. Öyle ki çok malı oldu. Derken yıllar sonra çıkageldi ve: “Ey Allah’ın kulu! Bana olan borcunu öde!” dedi. Ben de: “Bütün şu gördüğün sığır, davar,

deve, köleler senindir. Git bunları al götür!” dedim. Adam: “Benimle alay etme!” dedi. Ben tekrar: “Ben kesinlikle seninle alay etmiyorum. Git hepsini al götür!” diye tekrar ettim. Adam hepsini aldı götürdü. “Allah’ım! Eğer bunu senin rızan için yaptıysam, bize şu hâlden kurtuluş nasip et!” dedi. Kaya açıldı, çıkıp yollarına devam ettiler.”³⁷

Evet hadis-i şerifte görüldüğü gibi, çaresiz kalan üç kişi yaptıkları samimi amelleri şefaathane olarak Allah’a yalvarmış, Allah da onlara kurtuluş kapısını açmıştır. Her birinin yaptığı davranış çok ekstra ve çok faziletli davranışlardır. Özellikle konumuz ile ilgili olan örnekten yola çıkarsak ana-babaya hizmetin ve onları razı etmenin, insana en darda kaldığı zaman dilimlerinde bir sır kapısı araladığını görüyoruz. Anne babasına hizmette kusur etmeyen, onları kendi çocuklarına tercih eden bir insanın yaptığı duayı Allah kabul etmiş ve onun mağaradan çıkmasına izin vermiştir.

k) Ana-babanın evladı hakkında yaptığı dualar kabul olur

Şüphesiz Allah, şartları yerine getirilmiş her duaya cevap verir. Ancak nasıl cevap vereceğine karar verirken bizim isteklerimize göre değil, kendi hikmeti ve dilemesine göre karar verir. Bazı duaları hemen kabul eder, bazılarını erteler. Bazılarını perdesiz direkt kabul eder ve istenen şeyleri yerine getirir. Bazılarını ise ahirete saklar.

Allah u Teâlâ’nın kesinlikle karşılık verdiği dualardan biri de anne babanın evladı için yapmış oldukları dualardır.

³⁷ Buhârî, *Enbiyâ* 53, *Hars* 13, *Edeb* 5; Müslim, *Zikir* 100.

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: “Üç kişi dışında hiç kimse beşikte iken konuşmamıştır. Bunların ilki Hazreti İsa aleyhisselam, ikincisi İsrâiloğulları zamanında Cüreyc denilen bir ruhban hakkında konuşan çocuktur. Cüreyc, kendini ibadete vermiş abid bir kuldu. Bir manastıra çekilmiş orada ibadetle meşguldu. Derken bir gün annesi yanına geldi, o namaz kılıyordu. ‘Ey Cüreyc! Yanıma gel, seninle konuşacağım! Ben annenim.’ diye seslendi. Cüreyc: ‘Allah’ım! Annem ve namazım hangisini tercih edeyim?’ diye düşündü. Namazına devam etme kararı verdi. Annesi çağırmaya devam etti. Cevap alamayınca son çağırmasının sonunda: ‘Allah’ım, kötü kadınların yüzünü göstermedikçe canını alma!’ diye bedduada bulundu. İsrâiloğulları, aralarında Cüreyc ve onun ibadetini konuşuyorlardı. O diyarda güzelliğiyle herkesin dilinde olan kötü yola düşmüş bir kadın vardı. ‘Dilerseniz ben onu fitneye atarım’ dedi. Gidip Cüreyc’in aklını başından almak istedi. Ancak Cüreyc ona iltifat etmedi. Kadın bir çobana gitti. Bu çoban Cüreyc’in manastırının dibinde barınak bulmuş birisiydi. Kadın onunla zina yaptı ve hamile kaldı. Çocuğu doğurunca: ‘Bu çocuk Cüreyc’ten’ dedi. Halk öfkeyle gelip Cüreyc’i manastırından çıkarıp, manastırı yıktılar, hakaretler ettiler, kendisini de dövmeye başladılar. Cüreyc onlara: ‘Derdiniz ne?’ diye sordu. ‘Şu fahişe ile zina yaptın ve senden bir çocuk doğurdu!’ dediler. Cüreyc: ‘Çocuk nerede, getirin bana?’ dedi. Halk çocuğu ona getirdi. Cüreyc: ‘Bırakın beni namazımı kılayım!’ dedi. Bıraktılar ve namazını kıldı. Namazı bitince çocuğun yanına gitti, karnına dürttü ve: ‘Ey çocuk! Baban kim?’ diye sordu. Çocuk: ‘Falanca çoban!’ dedi. Bunun

üzerine halk Cüreyc'e gelip: 'Senin manastırını altından yap-pacağız!' dediler. Cüreyc ise: 'Hayır! Eskiden olduğu gibi kerpiçten yapın!' dedi. Onlar da yaptılar.

Üçüncüsü: Bir zamanlar bir çocuk annesini emiyordu. Oradan şahlanmış bir at üzerinde kılık kıyafeti güzel bir adam geçti. Onu gören kadın: 'Allah'ım şu oğlumun bunun gibi yap!' diye dua etti. Çocuk memeyi bırakarak adama doğru yönelip baktı ve: 'Allah'ım beni bunun gibi yapma!' diye dua etti. Sonra tekrar memesine dönüp emmeye başladı."

Ebû Hureyre der ki: "Ben Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi ve sel-lem), şehadet parmağını ağzına koyup emmeye başlayarak, çocuğun emişini taklid ederken görür gibiyim." Resûlullah anlatmaya devam etti: "Sonra annenin yanından bir kalaba-lık geçti. Ellerinde bir cariye vardı. Onu dövüyorlar ve: 'Seni zinakâr seni! Zina yaparsın, hırsızlık yaparsın ha!' diyorlardı. Cariye ise: 'Allah bana yeter, o ne iyi vekildir!' diyordu. Ço-cuğun annesi: 'Allah'ım çocuğumu bunun gibi yapma!' de-di. Çocuk yine emmeyi bıraktı, cariyeye baktı ve: 'Allah'ım beni bunun gibi yap!' dedi. İşte burada anne, evlat karşılıklı konuşmaya başladılar: Anne dedi ki: 'Boğazı tıkanasınca! Kı-yafeti güzel bir adam geçti. Ben: 'Allah'ım! Oğlumun bunun gibi yap' dedim. Sen: 'Allah'ım! Beni bunun gibi yapma!' dedin. Yanımızdan cariyeyi döverek, zina ve hırsızlık yaptı-ğını söyleyerek geçenler oldu. Ben: 'Allah'ım! Oğlumun bu-nun gibi yapma!' dedim. Sen ise: 'Allah'ım! Beni bunun gibi yap!' dedin.' Oğlu şu cevabı verdi: 'Güzel kıyafetli bir adam geçti. Sen: "Allah'ım! Oğlumun bunun gibi yap!' dedin, ben ise: 'Allah'ım! Beni bunun gibi yapma!' dedim. Yanınızdan bu cariyeyi geçirdiler. Onu hem dövüp hem de: 'Zina ettin,

hırsızlık ettin!’ diyorlardı. Sen: “Allah’ım! Oğlumun bunun gibi yapma!’ dedin. Ben ise: ‘Allah’ım! Beni bunun gibi yap!’ dedim. Sebebini açıklayayım: O atlı adam cebbar zalimin biriydi. Ben de: ‘Allah’ım! Beni böyle yapma!’ dedim. ‘Zina ettin, hırsızlık yaptın!’ dedikleri şu zavallı cariye ise ne zina yapmıştı, ne de çalmıştı! Ben de ‘Allah’ım! Beni bunun gibi yap!’ dedim.”³⁸

Hadiste görüldüğü gibi Cüreyc’in annesinin yaptığı dua kabul olmuş ve annesinin bedduası gerçekleşmiştir. Fakat Cüreyc gerçekten Allah’ın sevdiği bir kul olmasından dolayı üzerine atılan iftirayı gösterdiği kerametle bertaraf etmiş ve kendini aklamıştır.

Hazreti Ebû Hureyre’nin (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir başka hadislerinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) duası geri çevrilmeyen insanların ismini verir: “Üç kimsenin duası hiç şüphesiz kabul olur. Mazlumun duası, yolcunun duası ve ana-babanın evladı için yaptığı dua.”³⁹

Hz. Enes’in rivayet ettiği bir hadiste ise geri çevrilmeyen dualar “Babanın evladı için duası, oruçlunun duası ve yolcunun duası” şeklindedir.

Hanbelî mezhebinin imamı Ahmet İbn Hanbel’in oğlu Abdurrahman babasından naklen şöyle bir olay anlatır: Bir gün bir kadın Mahled İbn Hüseyin’in yanına gelerek oğlunun Rumlara esir düştüğünü söyler. Oğlunu esaretten kurtarmak için fidye vermesi gereklidir. Fakat kadının, oğlunun fidyesini vermesi mümkün değildir. Çünkü kadın çok fakirdir. Kadın Mahled İbn Hüseyin’den fidye para-

³⁸ Buhari, *Şerike* 35, *Enbiyâ* 48; Müslim, *Birr* 7, 8.

³⁹ Tirmizî, *Birr* 7, *Deavât* 47; İbn Mâce, *Dua* 11.

sını verebilecek bir insan bulmasını ve kendisine yardım etmesini talep eder. Kadın, oğlunun esaretiyle birlikte gece gündüz durmadan onu düşünmektedir. Yemekten içmekten kesilmiş bir hâldedir. Mahled İbn Hüseyin'in, hem oğlunun güvenliği, hem de annenin sağlığı için yardım etmesi gerekmektedir.

Mahled İbn Hüseyin bir süre sessizce bekler. Ciddi bir teveccühle Rabb'ine yönelir ve samimi bir dua eder. Bu arada annesi de sürekli oğlu için dua etmektedir.

Birkaç gün sonra aynı kadın oğlu ile birlikte çıkagelir. Kadın Mahled İbn Hüseyin'e dua ede ede huzuruna varır. Ona minnetlerini, şükranlarını sunar. Çünkü oğlu esaretten kurtulmuştur. Oğlundan başından geçenleri Mahled'e anlatmasını ister. Evladı da başlar anlatmaya: "Bir grup esirle beraber Rum meliklerinin esareti altında idik. Akşam güneş battıktan sonra esirlerle birlikte çalıştığımız alandan zindanlarımıza dönüyorduk. Birden ayağımdaki prangalar çözülüp yere düştü." Genç adam bu olayı anlatırken olayın olduğu gün ve saati de Mahled'e söyledi. Bu esir gencin verdiği zaman dilimi, tam olarak annesinin Mahled'in yanına gelmesi ve ikisinin genç için yapmış oldukları duanın vaktine tevafuk ediyordu.

Genç anlatmaya devam etti. "Başımızdaki görevli prangalarımın çözüldüğünü görünce kalktı ve bana 'Pranganı kırdın, öyle mi?' diye seslendi. Ben de 'Hayır, ben kırmadım kendisi çözüldü.' dedim. Görevli bu işe çok şaşırды ve arkadaşını çağırarak olayı ona da anlattı. Sonra demircileri çağırıp prangamı tamir ettirdiler ve prangayı tekrar ayaklarına kilitlediler. Birkaç adım attıktan sonra ayağımdaki pran-

ga tekrar yere düştü. Görevliler bu olaya çok şaşırıldılar ve bu olayı yorumlamaları için rahipleri çağırdılar. Rahipler gelince bana ‘Annen hayatta mı?’ diye sordular. Ben ‘Evet, annem yaşıyor.’ diye cevap verdim. Bunun üzerine ‘Annesinin duası kabul olmuş ki prangalar kilit kabul etmiyor’ dediler ve beni serbest bıraktılar. Yol azığımı temin ettiler. Giymem için yeni elbiseler verdiler. Ve beni Müslümanların cephesinin bulunduğu yere kadar götürüp bıraktılar.”

Evet, işte yaşanmış bir olay. Emin olun daha bunun gibi binlerce kabul olmuş ana-baba duası vardır. Peygamberimiz anne babanın duasının, Allah’a perdesiz ulaştığını söylemiş ise, bu duanın gerçekleştiğini pek çok defa göreceğiz demektir. Bundan dolayı annelerimizin, babalarımızın hayır dualarını almalıyız. Hayır işlerine koşarken, hizmet gayeli programlara giderken bile hep onların dualarını arkalarımıza bir güç olarak almalıyız ki Allah işlerimizi rast getirsin. Maddî-manevî, ferdî-ictimai daralmalarımızda, çaresiz kaldığımız zaman dilimlerinde ellerimizi onların elleri altına koyup Allah’a beraber dua etmeli, onların samimi dualarına gönülden “Âmin” demeliyiz. Çünkü beli bükülmüş analarımız, babalarımız, kundaktaki masum yavrularımız dualarımızın kabulü için bize birer şefaath kaynağıdır. Bu hazinenin kıymetini bilip, onu layıkıyla kullanmasını bilmeliyiz.

Anne baba hiçbir zaman evladının kötülüğünü istemez. Fakat bazı evlatlar vardır ki yaptıkları ile anne-babasına adeta kan kustururlar. İnsan gibi en şerefli bir varlıktan beklenmeyecek davranışlar ortaya koyabilirler. Bu durumda anne ve babanın yapılan bu şeyler karşılığında evlatları

aleyhine dua etmeleri çok acıdır. Çünkü bu dua geri çevrilmez ve bu duaya müstehak olan bir evlat da artık gün yüzü görmez. Dilerim Allah'tan hep analarımızın, babalarımızın hayır dualarını alırız. Onların dualarıyla hayatımızı bereketlendiririz.

Şimdi size sır kapısının aralandığı yaşanmış bir olayı aktarmak istiyorum. Bu olayda çaresiz bir babanın kendisine zulmeden eşi ve evladına yaptığı duanın neticesinde meydana gelen hadiselere şahit olacaksınız.

Baba ahı

Hepsine şahit oldum...

Kayınpederim yatalaktı. Son üç senedir belden aşağısı tutmuyordu. Âniden olmuştu her şey. Tarlada çalışırken felç inmiş, yerinden kalkamamıştı.

Ne çalışkan biriydi kayınpederim. Kavga eder gibi, boğuşur gibi çalışırdı. Onca zor işe bana mısın demezdi. Çalışmayı çok seviyordu. Gece gündüz, elinde kazma kürek kırlardaydı. Köyde ona iş delisi de derlerdi. Gelecek için para biriktirirdi sürekli. Akşam evde oturduğunda hesaplar yapardı. Kazandığı paraları tarlaya bağa yatırırdı. Her an aç kalacağı korkusu onda bir saplantı hâline gelmişti.

Eskiden çok yoksulluk görmüştü. Yine yoksul kalacağı korkusuydu onu böylesine hırslı yapan. Bu yüzden hiç dinlenmez, sürekli çalışır ve kazandığı parayı kolay kolay harcamazdı.

Derken üç yıl önce o gün. Birden tutuldu ayakları. Kırmıldayamaz oldu. Başkasına muhtaç hâle geldi. Artık yatalaktı.

O günden sonra da evin idaresi kayınvalidemin eline geçti. Ve her şey bir anda değişti.

Kayınvalidem, kayınpederimin aksine çok savurgandı, gösteriş düşkünüydü. İdareyi eline alınca; tarlaları sattı, biriken parayı harcadı, evi süsledi, çok şeyler aldı. Kayınpederim oturduğu yerde itiraz etse de engel olamadı onun bu savurganlığına.

Gerçi felç inmeden önce de kayınpederim, kayınvalidem karşısında ezikti. Ondan daima çekinirdi. Kayınvalidemin hırçın tavrı karşısında ürkerdi. Kocam bile ondan izinsiz bir yere gidemezdi. Benim karşımda bey kesilen, azarlayan kocam; kayınvalidem karşısında sus pus olurdu.

Çok düşküdü annesine, onun azarlamalarından çok korkardı. Bir meseleye karar vermeden önce, annesine muhakkak danışırdı. Bu yüzden çok tartıştık. Bu tartışmalar sonunda dayaklar yedim, hakaretler gördüm. Kayınvalidem kocamın bu dövmelelerine öylece bakar, aldırılmazdı.

Yatalak olduktan sonra ben de kayınpederim de tam bir azap yaşamaya başladık. Artık evin patronu kayınvalidemdi, kocam da onun en büyük destekçisiydi. Benim sözüm hiç geçmiyordu. İtiraz hakkım bile bulunmuyordu. Bir şey söyleyecek olsam, azarlanıyor, dövülüyordum. Bazen çekip gitmek istiyordum ama annemin sözü her zaman kulağımda küpeydi: “Ocağına sahip çık kızım.” derdi annem, “Sen evlendin, kurduğun ocağı söndürme. Sabret kızım. Allah sabredenlerin yanındadır.”

Ben de kocamın eziyetleri karşısında annemin bu sözünü hatırlar, sabreder, beklerdim.

“Gelin gittiğin ev senin evindir. Kayınpederin öz baban, kayınvaliden öz annen gibidir. Sabret.” derdi.

Sabrederdim. Annemden sabretmeyi öğrenmiştim. Kayınvalidem lâf çarptırır, köle gibi çalıştırırdı; kocam azarlar-
dı, sabrederdim.

Bazen çok yalnız hissederdim kendimi. Beş yıl olmuştu evleneli ama bir çocuğum olmamıştı. Doktorlara gitmiş muayene olmuş ama sonuç alamamıştık.

Yalnız kaldığımda dua ederdim Allah’a: “Allah’ım bir tane çocuğum olsa... Olsa da bana hâldaş olsa...”

Giderek kayınpederim çöp gibi, gereksiz bir şey gibi görülmeğe başlandı evde.

Kayınvalidem, onun altını günlerce temizlemez, bu yüzden evin içi pis pis kokardı. Ben yardım etmek isterdim, utanırdı kayıp pederim. Bu yüzden günlerce altı ıslak yattığı olurdu yatağında.

Kayınpederim, ürkek ürkek çağırırdı kayınvalidemi:

“Firdevs.”

Kayınvalidem karşısına dikilir, sertçe sorardı:

“Ne var?”

“Şey... Ben şey diyecektim.”

“Ne diyecektin?”

Kayınpederim utanarak altını gösterir; “Kalkamıyorum... Islak...” derdi.

Kayınvalidem çıkışırdı ona.

“Bir de söylemeye utanıyor... Bebek gibi ıslattın değil mi altını... Ha... Söyle...”

Kayınpederim başını önüne eğer, ezik bir hâlde:

“Kalkabilsem... Ayaklarım tutsa...” derdi.

“Hep aynı terane. Çürüttün ömrümü çürüttün. Yeter artık. Bıktım. Anlıyor musun bıktım! Temizlemiyorum. Ne hâlin varsa gör. Yetti artık! Kimse de temizlemeyecek altını. İyice kok. Öff öf!”

Öfkeyle bağırdı:

“Ne hâlin varsa gör. Değiştirmeyeceğim işte altını değiştirmeyeceğim!”

Bıktım! Gebersen de kurtulsak. Öfff!”

Ona yardım etmek isterdim.

“Hayır.” derdi, utanırdı.

“Ama böyle kalamazsın.”

“Olmaz gelinim.” derdi, “Olmaz.”

Gün geçtikçe, istenmeyen, iğrenilen ve ihmal edilen biri gibi görülmeye başlandı. Kayınvalidem her gün azarlıyordu onu. Kocam da ona destek oluyordu.

İlaçlarını almaz olmuşlardı. Yüzüne bakmaz olmuşlardı. Sadece ben ilgileniyordum. Her gün ağlıyordu kayınpederim.

Bir gün, kasabadan misafir geleceğini söyledi kayınvalidem. Eski bir arkadaşımış.

Yıllar sonra ilk defa gelecekmiş. Kocasını memurmuş. Biraz havalı kadınmış.

Bu yüzden evde büyük bir telâş başladı. Kayınvalidem, gelecek misafirine rezil olmamak, lâf söyletmemek için her türlü tedbiri almaya başladı. Evin içi dışı temizlendi düzen-

lendi. Yeni perdeler takıldı, koltukların üzerine yeni örtüler geçirildi. Hatta, kayınpederimin altını bile temizledi kayınvalidem. Ona yeni elbiselerini giydirdi.

Ve o akşam.

Misafir gelmek üzereydi. Kayınvalidem de kocam da, bir köşede yatan kayınpederime baktılar.

“Her tarafı temizlesek düzenlesek boşuna.” diye mırıldandı kayın validem “...Ortada bu oldukça, o Meral var ya... Olmadık dedikoduyu çıkarır. Ne yapacağız bu adamı?”

Kocam atıldı:

“Öbür odaya alalım.”

“Alsak n’olacak. Bağıırır çığırır rahatsız eder. Ya bir de altına filan kaçırırsa o anda. Evi kokusu sarar.” diye karşılık verdi, endişeliydi.

“O zaman ne yapacağız anne?” diye sordu kocam.

Kayınvalidem düşündü düşündü ve sırttı:

“Buldum galiba.”

Sonra bize döndü:

“Onu çok seveceği bir yere koyacağız. Ahıra...”

Gerçekten de dediklerini yaptılar; kayınpederimi karga tulumba kaldırıp ineklerin bulunduğu ahırın bir köşesine yerleştirdiler. Altına minder, sırtına yastık koydular; “Misafirler gidene kadar burada kalacaksın.” dediler.

“Etmeyin...” dedim, itiraz ettim, “Yazıktır, günahtır. Ben ona bir köşede bakarım, ilgilenirim. Hiç sesini çıkarmaz.”

Ama sözlerim fayda etmedi. Bildiklerini okudular. Kayınpederimi ahıra, ineklerin arasına koydular, elektriği ka-

patıp karanlıkta bıraktılar; “Biraz da hayvanlarla konuş.” dediler.

Sonra misafirleri karşılamak için son hazırlıklarını yaptılar.

Bir iki saat sonra evin önünde lüks bir araba durdu. Takım elbiseli, kravatlı bir beyle, rüküş giyimli bir kadın çıktı arabadan.

Kayınvalidem, onlara heyecanla, bir çocuk neşesiyle koştu:

“Aman aman kimler gelmiş. Hoş geldiniz. Safalar getirdiniz.”

Gerçekten biraz havai ve sonradan görme birine benziyordu Meral Hanım. Daha koltuğa oturur oturmaz, evin içini incelemeye başladı, kusurları sıraladı, renk ve eşya zevkiyle ilgili uzun bir nutuk attı. Kocası, onun bu konuşmasına sıkıldı, önlemek istedi ama lâf dinlemedi.

Meral Hanımın kocası, sakın bir adamdı. Gelir gelmez kayın pederimi aradı gözleri:

“Sahi, Cafer Bey nerede, göremiyorum onu.”

Kayınvalidem ve kocam birbirine bakındılar.

“Ayakları tutmuyordu değil mi?” diye sordu adam.

“Öyle öyle...” diye karşılık verdi kayınvalidem.

“Kaç senedir görmüyorum, bir geçmiş olsuna da gelemedik. Nasıl durumu, nerede kendisi?” diye sordu adam yine.

Kayınvalidem ezile büzüle:

“Şey, bu akşam, kız kardeşinde kalacaktı. Çok ısrar ettti, biz de gönderdik. Ama yarın gelecek.” diye karşılık verdi.

“Onu görsem iyi olacaktı.” diye mırıldandı adam.

Kayınvalidem ve kocam, onların etrafında pervaneydi. Yapay gülücüklerle hâl hatır soruyorlar, kahveler, çaylar ikram ediyorlardı. Ben de mutfaktan çıkamıyor, ikramları hazırlıyordum. Ama kayınpederimi aklımdan çıkaramıyordum.

Kayınvalidem ve kocam misafirlerle gülüşürken, kahkahalar atarken, zavallı kayınpederim ahırda yalnız başına oturuyordu. Yüreğim ezildi, içim titredi, ağlama isteği boğazıma kadar dayandı.

Misafirler için hazırladığım pastadan bir tepsiye bir tabak doldurdum, bir bardak da çay koydum. Kayınvalidemin misafirlerle kahkahalı sohbetini fırsat bilip aşağı indim, doğruca ahıra gittim.

Ahırın kapısını açınca inekler böğürmeye başladı.

Sıcak, bunaltıcı bir hava vardı içeride. Karanlıktı. Kayınvalidem, elektriği kapatıp gitmişti.

Önce kimseyi göremedim içeride. Sonra elektriği açtım, içerisi aydınlandı.

Baktım, samanların yanında bir köşede oturuyordu kayınpederim. Bakışları bir noktadaydı, hiç kıınıldamadan oturuyordu.

Yanına vardım, tepsiyi önüne koydum.

“Al baba ye.”

Sesimi duyunca başını çevirdi, gözleri dolu dolu mahzun bir hâlde yüzüme baktı. Sonra mahçup bir hâlde başını önüne eğdi:

“Kusura bakma kızım kokuyorum.” diye fısıldadı.

“Baba, üzerini bari değiştireyim. Hadi.”

“Yok gelinim. Sağol.”

Sonra derince soluklandı, sitemle mırıldandı:

“Kaynanana söylüyorum değiştir diye...” diyerek hıçkırıldı, “Ölmemi bekliyorlar. Senelerdir, ölmemi bekliyorlar. Hiç sevmедiler beni. Hep başlarının belâsı olarak gördüler.” Ağlayarak devam etti:

“Oysa ben, hep onlar için çalıştım, gece demedim gündüz demedim, para kazandım, onlar için... Oğlum benden soğuttu. Bir kere kucağıma alıp doyasıya sevdirmedim.”

İnledi:

“Ben ne ettim onlara?”

İçini çekti:

“Tamam aramızda yaş farkı var. Ama kendisi vardı bana. Biriyle nişanlanmıştı zamanında. O zamanlar nişanlıdan ayrılanı pek alan olmazdı. Dediler, al şu kadını, yazıktır... Ben de gidip istettim. Aldım. Meğer onu almakla...”

Yutkundu:

“Evlendi evleneli adam yerine koymadı beni. İhtiyarlığımla alay etti. Sevmedi beni.

Varsa yoksa giyim kuşamı... Habire elbise aldırırdı bana. Konu komşuya hava atardı. Servetimi onlara harcadım ben. Ömrümü onlara harcadım.”

Hâlini gösterdi:

“Bir de şimdiki düştüğüm hâle bak. Bu evin içinde çöp gibi göröluyorum. Çöp çöp!”

Ağlayarak başını eğdi önüne.

Acıdım ona, hâline ben de hıçkırma hıçkırma ağlamak iste-

dim. Gözlerimden yaşlar süzüldü ve sesim titreyerek teselli etmeye çalıştım:

“Ağlama baba. N’olur ağlama.” dedim.

Başını kaldırdı, gözlerimin içine baktı:

“Gelinim, bazen ben de diyorum ki ölsem de kurtulsam onların elinden. Onlar da rahat etseler ben de... Bıktım val-lahi kızım.”

Sonra başını havaya kaldırdı, inledi:

“Allah’ım hâlimi görüyorsun, bunlardan çok çektim. Sen onları bildiğin gibi yap! Onları bildiğin gibi yap.”

Bir süre öylece kaldı.

“Birazdan yine gelirim baba. Hadi ye şunları. Sever-sin.” diyerek yanından ayrıldım.

Üzerine kapıyı kapatırken, dayanamadım, ağladım.

Ağlayarak yukarı çıktım.

Misafirlere çayları hazırladım.

Salona geçtiğimde kayınvalidem ve kocam kahkahalar-la gülüyordu.

Kayınpederimin hâlini düşününce kahroldum.

“Allah’ım, sen bilirsin.” dedim.

Ertesi sabah.

Misafirler gitmişti. Kayınvalidem ve kocam geç yattıklarından hâlâ uyanmamışlardı.

Kayınpederimi merak ederek ahıra koştum, kapıyı açtım. Akşam, içeri almamızı söylemiştim ama onlar istememişler-di, “Sabah alınız.” demişlerdi. İçeri girdim baktım. Kayınpe-

derim, hâlâ yerinde oturuyordu. Hiç kıyılamıyordu. Gözleri açıktı, bir noktaya bakıyordu. Yanına yaklaştım.

“Babacığım, hayırlı sabahlar. Nasılsın?” dedim.

Cevap vermedi kayınpederim. İyice yaklaşıp dokundum eline. Buz gibiydi.

İrkildim.

Kayınpederim ölmüştü.

Aradan bir sene geçti.

Bu geçen zaman içinde kayınpederim için usulen mevlit okuttular. Ölümünün ertesi günü unuttular, mezarlığına uğramaz oldular.

Kayınvalidem yeniden dirildi âdeta. Evin hâkimiyetini iyice eline aldı. Kocamla birlikte gelecek için planlar kuruyorlardı.

Bağları tarlaları sattılar; evin duvarlarını sıvadılar, boyadılar, yeni eşyalar aldılar.

Kocam giderek uzaklaştı benden.

Bir ara kulak misafiri olmak zorunda kaldım; kayınvalidem kocamı karşısına almış konuşuyordu:

“Saadettin, ne diyorum bak. Senin şu karın kısır mı ne; çocuğu da olmuyor. Sonra pek saf duruyor. Benim tanıdığım bir kız var. Onu alalım. Evi değiştirdik, karını da değiştirelim leen. Değiştirmişken tam değiştirelim.”

Kocam sırttı. Gülüştüler.

Yıkıldım.

“Ah Fatma...” dedim kendi kendime, “... olacağı buydu.”

İşte tam bu sıralarda büyük bir sevinç yaşadım. Hamile olduğumu öğrendim. Kocam ve kayınvalidemin sevineceklerini zannettim ama tam tersine yüzlerini ekşittiler, suratlarını astılar. Sonradan öğrendim; Allah'ım, çocuk bahşederek onların planlarını önlemişti. Tam bu sırada kayınvalidem beni boşattırıp tanıdığı bir kızı alma hazırlığı içindeymiş. Hamile olmam, bu planı bozmuş, bunun için sevinememiş.

Bir sene sonra, âniden oldu her şey.

Önce kayınvalidem, sabah kâbuslar görerek uyandı ama kalkamadı yerinden. Ayaklarına, beline felç inmiş, tutulmuştu. Arkasından kocam, yine kâbuslar görerek çığlıklar atmış, ayağa kalkmaya çalışmış ama kımıldayamamıştı. İki de aynı gün peşi peşine felç olmuştu.

Kayınpederimin ahı tutmuştu.

Kayınvalidem ve kocam iki ayrı yatakta ölene kadar yatalak kaldılar. Ölene kadar inlediler, feryat ettiler, hep babamı sayıkladılar:

“Baba affet.” diye inledi kocam.

Uyku uyuyamaz oldu kayınvalidem; rüyasında kayınpederimi gördüğünü söylüyordu.

Ölene kadar sürdü bu hâlleri.

Ve ben, ölene kadar üşenmeden hizmet ettim onlara. Altlarını temizledim, yemeklerini yaptım, ilaçlarını içirdim.

Ne olursa olsun ocağımdı bu ev. Onlar kayınvalidem ve kocamdı.

Benim bu ilgilenişim karşısında çok utandılar, eridiler, ağladılar:

“Affet bizi gelinim.” dedi kayınvalidem.

“Affet affet...” diye inledi kocam.

Hayatta hiçbir şey boş ve boşuna değil... Dertler de çileler de öyle... Onlara hizmet ederken bir imtihan geçirdiğimin şuurundaydım.

Bu sabrımın mükâfatı olarak bana nur topu gibi bir oğlan çocuğu verdi Rabb'im. Kayınpederimin adını koydum ona.

Duam, onun hayırlı bir evlât olması.⁴⁰

1) Ana-babasına yüz çevirenlerden ahirette

Allah da yüz çevirir

Gerek âyet-i kerimelerde, gerekse hadis-i şeriflerde görüldüğü gibi Cenab-ı Hak anne baba hakkına çok büyük önem veriyor. Kendi hakkından sonra ikinci hakkı anne-babaya veriyor. Dünyada mutlu ve huzurlu yaşamak isteyen, ahirette Cennete giden yolda rahat yürümek isteyenler muhakkak anne babalarını memnun etmek zorundalar.

Cenab-ı Hakk'ın önem verin dediği şeylere bizim de önem vermemiz gerekir. Madem Allah Teâlâ anne-baba hukukuna bu kadar önem veriyor öyleyse bize de anne babamızın haklarına riayet etmek düşer. Böyle davranırsak Allah bu davranışlarımızın karşılığını fazlasıyla bize mükâfat olarak verecektir. Bu mesele bu kadar önemli iken buna kulak tıkayanlar, aksine Allah'ın razı olmadığı bir şekilde anne babalarına zulmedenlere gelince onlar kıyamet gününün dehşetli atmosferinde en çok yardım bekledikleri Zat olan Allah'tan herhangi bir iltifat göremeyeceklerdir.

⁴⁰ *Sır Kapısı-3*, s. 105-115.

Mahşer atmosferini hayalen bir düşünün. Peygamberimizin “Ümmetim, ümmetim” diyerek bizi düşünmesi dışındada hemen herkes kendi sonunun ne olacağını merak ederken, insana en yakın dostlarının bile faydası dokunamazken insan ne kadar aciz ve ne kadar yardıma muhtaç olduğunu idrak eder. İşte böyle bir zeminde insanı kurtaracak tek bir zat vardır, o da din gününün sahibi olan Allah’tır.

Durum böyle iken, en çok yardım beklenen varlık olan Allah, ahiret yurdunda bazı insanlarla konuşmayacak onlara yardım etme tenezzülünde bulunmayacaktır. Peki onlar ne yapmışlardır ki, Cenab-ı Hak onlara bu kadar gücümüş ve darılmıştır. Evet onların suçu anne babalarını yardıma en muhtaç oldukları zamanda huzurevlerine veya sokaklara terk edip gitmeleridir. Cenab-ı Hak yaptıkları suçun benzerini onlara tattırmak ister. Onlar nasıl ki savunmasız ve aciz oldukları bir dönemde evlatları tarafından yalnız bırakıldıysa, şimdi de ilahî adalet de onları mahşer gününde yalnızlığa terk edecek, kimse dertlerini dinlemeyecektir.

Bu anlatılanlara delil olacak bir hadisi Hazreti Enes el-Cüheyânî rivayet ediyor. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “Allah’ın bir takım kulları vardır ki kıyamet günü Allah, onlarla ne konuşur, ne onları temize çıkarır, ne de onlara iltifat edip, yüzlerine bakar.”

Ashâb Efendilerimiz: ‘Onlar kimlerdir ey Allah’ın Resûlü? diye sorunca Efendimiz: “Ana-babasına sırtını dönüp de onlardan yüz çeviren evlat, çocuğunun bakım ve görümünü üstlenmeyip onu yüzüstü bırakan anne baba ve

kendisine iyilik yapmış oldukları hâlde onların o iyiliklerini görmeyip onlara karşı nankörlük eden, onlara yüz çeviren kişidir” demiştir.”⁴¹

Hazreti Ali’ye (radiyallahu anh) sormuşlar: “Peygamber Efendimiz’in başka insanlara söylemeyip de sadece size söylediği özel bir konu var mıdır?”

Hazreti Ali (radiyallahu anh) “Evet, var.” diyerek kılıcının kınını çıkarmış ve içinden üzerinde şu ifadelerin yazılı bulunduğu bir levhayı okumuştur: “Allah’ın ismini anmadan hayvan boğazlayana Allah lanet etsin. ... Anne babasına isyan edip onları lanetleyenlere Allah lanet etsin...”⁴²

Hikmetli sözleriyle insanlara güzel dersler veren hikmet ehli insanlar bu konuda şöyle derler: “Sakın, anne babasına kötü davranan insanlarla arkadaşlık yapma. Zira anne babası gibi üzerinde en çok hakkı bulunan iki varlığa iyilik etmeyen bir insanın sana hiçbir zaman iyiliği dokunamaz.”

m) Ana-babaya iyilik, ömrün uzaması ve rızkın bereketine vesiledir

Dünyadaki konumumuz, tarlasını ekip de ürününü almak için bekleyen bir çiftçiye benziyor. Akıllı çiftçi mevsimi geldiğinde en uygun zemine en uygun tohumu en ekonomik şartlarda atan ve mahsulünü alan kişidir. Bizim tarlamız hayatımız, içinde yaşadığımız dünyamızdır.

Ömrünü Esmâ-i İlahî’yi (Allah’ın güzel isimleri) temaşa ederek geçiren ve dünyayı da bir tarla gibi değerlendirebilen-

⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 3/440.

⁴² Müslim, *Edâhî* 43; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 1/118, 152.

ler ömürleri hiç bitmesin isterler. Çünkü onların hayatı bütünüyle meyve veren, çiçek açan bir hayattır. İnsan için de asıl önemli olan böyle bir hayatı geride bırakabilmektir. Böylesi bir hayat yaşayıp, bu ömrün uzun ve bereketli olmasını isteyenler için Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir tavsiyede bulunuyor: “Kim ömrünün uzun ve rızkının da bol ve bereketli olmasını arzu ediyorsa, anne babasına iyilik yapsın, akrabalarını da görüp gözetmekten geri durmasın.”⁴³

Evet, ana-babaya iyilik, ömrün uzaması ve rızkın çoğalmasına sebep olduğu gibi aynı zamanda Allah’a teşekkür anlamına da gelmektedir. Çünkü Yüce Mevlâ ilahî fermanı Kur’ân-ı Kerîm’de “Hem Bana, hem de annene babana şükret!” (Lokman, 31/14) diye sesleniyor. Evlat anne babasına iyilik yapmakla Allah’a da şükretmiş olur. “Eğer şükrederseniz, Ben nimetlerimi daha da artırırım...” (İbrahim, 14/7) âyeti ömrün artması, rızık gibi nimetlerin çoğalmasını teşekküre bağlamaktadır.

Allah’a şükreden, anne babasına vefalı davranıp onlara hizmetlerinden ötürü teşekkür eden evlatlar hayırlı bir ömür geçirir ve bereket içinde yaşarlar. Zira onlar ellerinden geldiğince üzerlerinde sonsuz hakkı bulunan Yaratıcılarına ve yaratılış vesilesi olan anne-babalarına vefalı davranmışlardır. Bu durumda onlar vefalarının karşılığını, hem bu dünyada hem de sonsuz hayatta göreceklerdir.

Sakın maaşınızın az olmasına bakıp keşke annem ve babam yanımda olmasalardı, o zaman bir kenara biraz para biriktirebilirdim diye düşünmeyin. Çünkü nereden bili-

⁴³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 3/156, 266; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Evsat*, 4/32.

yorsunuz ki, onlar olmasa belki durumunuz çok daha kötü olacaktı. Aksine onlar ev için bereket kaynağıdır. Eğer ev ekonomisinde ters giden bir şey varsa bunun sebebi ane babalarımız, dedelerimiz veya ninelerimiz değil başka günahlarımızdır.

Bediüzzaman Hazretleri anne baba hukukuna temas ettiği Mektubat isimli eserinin Yirmibirinci Mektub’unda şöyle der: “Ey geçim sıkıntısı derdine müptelâ olmuş insan! Bil ki, senin hanendeki bereket direği ve rahmet vesilesi ve musibetin gelmesine mani olan şey, hanendeki o küçümsediğin ihtiyar veya kör akrabandır. Sakın “Geçimim dardır, idare edemiyorum.” deme, çünkü onların yüzünden gelen bereket olmasaydı, elbette senin geçim sıkıntın daha çok olacaktı. Bu hakikati benden inan. Bunun çok kesin delillerini biliyorum; seni de inandırabilirim. Fakat uzun gitmemek için kısa kesiyorum; şu sözüme kanaat et. Kasem ederim, şu hakikat gayet katîdir. Hatta nefis ve şeytanım dahi buna karşı teslim olmuşlar. Nefsimin inadını kıran ve şeytanımı susturan bir hakikat, sana kanaat vermeli.

Evet, kâinatın şهادetiyle, nihayet derecede Rahmân, Rahîm ve Lâtif ve Kerîm olan Hâlık-ı Zülcelâli ve’l-ikram, çocukları dünyaya gönderdiği vakit, arkalarından rızıklarını gayet lâtif bir surette gönderip ve memeler musluğundan ağızlarına akıttığı gibi, çocuk hükmüne gelen ve çocuklardan daha ziyade merhamete lâayık ve şefkate muhtaç olan ihtiyarların rızıklarını dahi, bereket suretinde gönderir. Onların geçimlerini, cimri insanlara yükletmez. ‘Asıl bütün mahlûkların rızıklarını veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar

sahibi olan Allah Teâlâdır.’ (Zâriyât, 51/58) ve ‘Nice canlı mahlûk var ki rızıklarını kendileri taşıyamazlar. Ama sizi de, bütün onları da rızıklandıran Allah’tır.’ (Ankebût, 29/60) âyetlerinin ifade ettikleri hakikati, bütün hayat sahibi mahlûkların lisan-ı hâl ile bağırıp o hakikat-i kerîmâneyi söylüyorlar.

Hattâ değil yalnız ihtiyar akraba, belki insanlara arkadaş verilen ve rızıkları insanların rızıkları içinde gönderilen kedi gibi bazı mahlûkların rızıkları dahi bereket suretinde geliyor. Bunu teyid eden ve kendim gördüğüm bir misal: Benim yakın dostlarım bilirler ki, iki üç sene evvel her gün yarım ekmek -o köyün ekmeği küçüktü- belirli bir miktar tahinim vardı ki, çok defa bana yeterli gelmiyordu. Sonra dört kedi bana misafir geldiler. O aynı tahinim hem bana, hem onlara yeterli geldi. Çoğu defa da fazla kalırdı.

İşte şu hâl o derece tekrar edip bana kanaat verdi ki, ben kedilerin bereketinden istifade ediyordum. Katî bir surette ilân ediyorum, onlar bana yük değil. Hem onlar benden değil, ben onlardan minnet alırdım.

Ey insan! Madem canavar suretinde bir hayvan, insanların hanesine misafir geldiği vakit berekete sebep oluyor. Öyleyse, mahlûkatın en mükerremi olan insan; ve insanların en mükemmeli olan ehl-i iman; ve ehl-i imanın en ziyade hürmet ve merhamete şâyân aceze, alîl ihtiyareler; ve alîl ihtiyarların içinde şefkat ve hizmet ve muhabbete en ziyade lâyük ve müstehak bulunan akrabalar; ve akrabaların içinde dahi en hakikî dost ve en sadık muhib olan peder ve valide, ihtiyarlık hâlinde bir hanede bulunsa, ne derece bereket ve rahmet vesilesi ve ‘Beli bükülmüş ihti-

yarlarınız olmasaydı, belâlar sel gibi üstünüze dökülecekti'⁴⁴ hadisinin sırrıyla ne derece musibetin gelmemesine sebep olduklarını sen kıyas eyle.

Ahiret kardeşlerimden Mustafa Çavuş isminde bir zat vardı. Dininde, dünyasında muvaffakiyetli görüyordum, sırrını bilmezdim. Sonra anladım ki, o muvaffakiyetin sebebi: O zat ise, ihtiyar peder ve validelerinin haklarını anlamış ve o hukuka tam riayet etmiş ve onların yüzünden rahat ve rahmet bulmuş, inşaallah ahiretini de tamir etmiş. Bahtiyar olmak isteyen, ona benzemeli.”⁴⁵

Bediüzzaman Hazretlerinin anne ve babanın, akrabalarının, bereket ve rızık sebebi oldukları konusunda bizleri inandırmak için çok gayret ettiğini görüyoruz. O, bırakın mümin anne ve babanın rızık ve bereket kaynağı olmasını, evdeki masum kedilerin bile Allah'ın rahmet ve bereketini çektiğini söylüyor. Masum kedilerin bile rızıkını unutmayan Rezzak Rabb'imiz hiç belî bükülmüş, ağzından dua eksik olmayan anne babalarımıza rızık göndermez mi? Onları bizim için bereket vesilesi, musibet paratoneri yapmaz mı?

Farklı farklı sahabilerin rivayet ettiği hadislerde, anne ve babaya saygının, akrabalarla iyi ilişkiler içinde bulunmanın ömrümüzün uzaması ve bereketlenmesine vesile olduğunu öğreniyoruz. İşte o rivayetlerden birkaç örnek:

Hz. Ebû Ümâme'nin (radiyallahu anh) naklettiğine göre Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ömrün artması konusunda şu mübarek cümleleri dile getirmiştir: “Yapılan her iyi-

⁴⁴ Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, 1/266.

⁴⁵ Bediüzzaman Saîd Nursî, *Mektûbat* 271-272.

lik insanı kötü ortamlardan, başına gelebilecek belalardan muhafaza eder. Gizlice verilen sadaka da Rabb'in gazabını söndürür. Sıla-i rahim yapıp onlarla ilişkileri koparmamak da ömrü artırır.”⁴⁶

Annelerimizden Hazreti Ümmü Seleme'nin (radıyallahu an-hâ) rivayet ettiği benzer bir hadislerinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyorlar: “Yapılan her iyilik insanı kötü ortamlardan, başına gelebilecek belalardan muhafaza eder. Gizlice verilen sadaka da Rabb'in gazabını söndürür. Akraba ziyareti yapıp, onlarla ilişkileri koparmamak da ömrü artırır. Yapılan her iyilik sadakadır. İyilik ehli dünyada böyle bilindikleri gibi ahirette de bu isimle bilinirler. Kötülük ehli de bu dünyada bu namla bilindikleri gibi ahirette de kötülük ehli olarak bilinirler. Cennete ilk giren insanlar da iyilik yapıp, iyilik için çalışan insanlardır.”⁴⁷

Bir diğer hadislerinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), “Anne babasına saygılı olup, onlara iyi davranan evlada müjdeler olsun. Allah onun ömrünü de bereketli yapar.”⁴⁸ demiştir.

Tevrat'ta bu konu ile ilgili şu ifadelerin olduğu rivayet edilir: “Ey Âdem oğlu! Allah'a karşı saygılı ol ve takva da-iresinde yaşamaya çalış. Anne babanın haklarını çiğneme, onların üzerine titre. Böyle davranırsan Allah ömrünü uzatır, işlerini kolaylaştırır ve zorlukları da senden uzak eyler.”⁴⁹

Allah Teâlâ'nın, kulun yaptığı iyilikler içerisinde çabucak

⁴⁶ et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, 1/289; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr* 8/261.

⁴⁷ et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, 6/163.

⁴⁸ el-Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, 1/22; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/170.

⁴⁹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 5/217.

karşılık verdiği ibadet, sıla-i rahim yani akrabalık ilişkilerini koparmadan iyi ilişkiler içerisinde bulunmaktır. Akriba ziyareti yapan insanlar bu iyiliklerinin karşılığını almak için ahireti beklemezler. Allah onlara bunun karşılığını daha dünyada iken tattırır. Nasıl mı? Onlar ebeveynlerini ziyaret ettikçe, akrabaları ile akrabalık bağlarını güçlendirdikçe Allah onların fakirliklerini kaldırır. Onların mal ve ticaretlerini bereketlendirir. Çocuklarının sayısını artırıp, o aileye bereket üstüne bereket yağdırır.⁵⁰

Selmân-ı Fârisî hazretlerinin rivayet ettiği bir hadisinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): “Kazayı ancak dua engelleyebilir. Ömrü de ancak ana-babaya iyilik bereketli ve uzun yapar.”⁵¹ buyurmuştur.

Allah Tealâ kâinatta her bir şeyi belli bir plan ve programa göre yapar/yapmaktadır. Her bir canlının ne zaman doğacağı, ne zaman öleceği, hangi şekli alacağı, başından geçecek olanlar vb. bütün hususlar Allah’ın ezeli ilminde bellidir ve biz buna “kader” deriz. Allah’ın ezeli ilmiyle bilip takdir ettiği şeylerin zamanı gelince gerçekleşmesine de “kaza” diyoruz. Allah’ın kader kitabında yazmış olduğu başımıza gelecek olayları değiştiren sebeplerden biri de duadır. Yani bir insanın kaderinde “Verem hastalığından ölecektir.” yazılmışken Allah samimi dualar neticesinde o insanı verem hastalığından kurtarıp daha uzun yıllar yaşatabilir. Tabi ki bu değişim de yine Allah’ın çizmiş olduğu kader dairesinde gerçekleşir. Burada anlatmaya çalıştığım meselenin dini literatürde adı “atâ” dır. Yani Allah’ın kaderinde yazıp kaza

⁵⁰ el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-Usûl*, 2/190; el-Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, 5/479.

⁵¹ Tirmizî, *Kader* 6, et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 6/251

edeceği bir şeyi değiştirmesine “atâ” denir. Bunun en güzel örneği Kur’ân’da hikâyesi anlatılan Yunus aleyhisselâmın kavminin başından geçen olaydır.⁵² Bu kavim Ninova halkı olarak bilinir. Sayıları yüz bin kadar olduğu bilinen bu insanlar Allah’ın kendileri için seçip gönderdiği peygamber Yunus aleyhisselâma inanmamışlardı. Bunun sonucunda Allah Tealâ bu kavmin üzerine kapkara azap bulutları gönderdi. Üzerlerine azap bulutlarının geldiğini fark eden Ninova halkı, son anda tevbe edip, yaptıklarına pişman oldular. Allah’a gönülden yalvardılar. Hazreti Yunus’un söylediklerini kabul edip uygulayacaklarına söz verdiler. Bunun üzerine Allah onları helak olmaktan kurtardı. Evet, kaderlerinde helak olmak yazılı iken, Allah’a yaptıkları samimi dua neticesinde Ninova halkı azaba uğramaktan kurtuldu. Allah’ın kazası duayla geri çevrilmiş oldu.

İnsan ömrü de Allah’ın kaderinde bellidir. Ecelimiz daha biz doğmadan takdir edilmiştir. Vakti gelince, ölüm meleği, her insana misafir olacaktır. Fakat yukarıda örneklerini arz ettiğimiz hadislerden yola çıkarak şunu diyebiliriz ki, anne babamıza yaptığımız iyilikler, onları razı etmemiz, ömrümüzün uzamasına ve bereketlenmesine sebeptir. Allah merhametinin enginliğinden dolayı bize Kadir Gecesi gibi ekstra bir lütufta bulunmuş ve az bir ömürde seksen yıllık sevap kazanma fırsatı vermiştir. Aynen öyle de anne babamıza iyilik etme şartıyla ömrümüzü bereketlendirme ve bize kazançlı bir hayat yaşama fırsatı bahşetmiştir. Nitekim bir hadis-i şerifte de Efendimiz (salallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: “Ölüm meleği Azrâil’in

⁵² Bkz. Yûnus, 10/98.

(aleyhisselâm) bir adamın ruhunu almak için onun yanına geldiğini gördüm. Azrâil (aleyhisselâm) adamın canını alacakken, o adamın anne ve babasına yapmış olduğu iyiliklerin temessül edip Azrâil'in (aleyhisselâm) yanına geldiğini ve onu bu işten vazgeçirdiğini gördüm.”⁵³

Bu hadisten anladığımıza göre bir insan için kaderinde ölüm yazılmışken, anne babaya iyilik ölüm yazgısını değiştirebiliyor. O insana daha fazla yaşama imkânı ihsan ediyor. İçinde anne babaya hürmet ve itaatin bulunduğu bereketli, Allah'a hizmet yolunda geçirilmiş uzun bir hayatı Allah Tealâ bütün salih evlatlara nasip etsin. Onların ömür dakikalarını binlerce sene mesudane Cennet hayatına tohum olacak şekilde nemalandırsın... (Âmin.)

n) Ana-babaya iyilik nafîle ibadetten üstündür

Allahu Tealâ'nın kullarından bazı istekleri vardır. Herhangi bir mazeret söz konusu olmadıkça, bunların kesinlikle yerine getirilmesi gerekir ki bu tür yükümlülöklere “farz” denir. Beş vakit namaz kılmak, Ramazan ayı orucunu tutmak, imkânları ve sağlığı yerinde olanların hacca gitmesi gibi ibadetler farz ibadetlerdir. Farz ibadetleri yerine getiren çok büyük sevap kazanır. Yerine getirmeyen ise ciddi bir günah işlemiş kabul edilir.

Farz ibadetler, biz kullar için Allah'ın takdir etmiş olduğu minimum düzeydeki ibadetlerdir. Yani en az bunları yapmak ile mükellefiz demektir. Bundan daha aşağıya ibadet etmemiz söz konusu değildir. Fakat bu farz ibadetleri yerine getirdikten sonra başka tür ibadetlerle meşgul olma-

⁵³ el-Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, 3/22.

mızın bir sakıncası yoktur. Yeter ki dinimizin bizim için çizdiği dairenin dışına çıkmayalım ve kendimizi zor durumda bırakmayalım. İşte bu farz ibadetlerden ayrıca yapılan ibadetlere biz “nafile ibadetler” diyoruz. Meselâ; bir kez farz olarak hacca gitmiş insan ikinci kez tekrar gitmek istese bu haccı, nafile olarak adlandırılır.

Şüphesiz insanın nafile ibadetlerle hayatını örgülemesi kadar güzel bir şey olamaz. Bir hadis-i kudsîde Efendimiz’in (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurduğu gibi, kul olarak bizler Allah’a en çok farz ibadetleri yaparak yakınlaşırız. Bunun ötesinde kul, farz ibadetlerini yerine getirdikten sonra nafile ibadetlerle de çok meşgul olursa artık bir noktadan sonra, yürürken, konuşurken, duyarken hep Allah’ın istediği çizgide hareket eder. Hareketleri tamamen Allah’ın iradesine uygun hâle gelir ki, artık böyle bir insanın bütün davranışları ibadet hâline gelmiş olur. İşte böyle insanlar da başkaları tarafından görüldüklerinde hep Allah’ı hatırlatan bir pusula gibi olurlar. Çarşıda, pazarda yürürken onu gören insanlar onun simasında Allah’ı hatırlarlar. Böyle bir insanın dili sussa da organları kendi dilleriyle hep ilâhi huzuru çağırıştır.⁵⁴

Nafile ibadetler, kulun dini hayatındaki çok önemli boşlukları doldurur. O’nu Allah’a yakınlaştırıp, Allah ahlâkıyla ahlâklandırır. Nafile ibadetler böylesine önemli bir konumu işgal etmişken, anne baba hakkı onun önüne geçebiliyor. Nasıl mı? İşte bu konuya ışık tutacak bazı örnekler:

Hişâm İbn Hassân, Hasan Basrî Hazretlerine sorar:

⁵⁴ Buhârî, *Rikâk* 38.

“Kur’ân öğreniyorum. Fakat eve geç gitmek zorunda kalıyorum. Yatsıya kadar annem beni evde bekliyor. Bu yaptığım davranış doğru mudur?”

Hasan Basrî hazretleri: “Yatsı vaktinde annenin yanında bulunup onu sevindirmen, bana nafile olarak yaptığın haccin sevabından daha sevimli geliyor.” demiştir.

Bugün daha çok Kuzey Afrika’da temsilcileri bulunan Mâlikî mezhebinin imamı Mâlik b. Enes hazretleri, bir kimsenin anne babası izin vermedikçe nafile olarak hacca gitmesinin doğru olmayacağını belirtir.

Müslüman ilim adamlarının öncülerinden biri olan İmam-ı Gazâlî bu konuda şunları söyler: “Haram veya helal olup olmadığı konusunda şüphe bulunan şeylerde anne babaya itaat farz iken, Allah’ın yasaklamış bulunduğu haram şeylerde anne-babaya itaat farz değildir. Hatta anne baba senin yalnız değil de onlarla birlikte yemek yemeni isteseler, onların bu isteğini yerine getirmen gerekir. Aynı şekilde mubah veya nafile ibadet amaçlı bir seyahate çıkarken onların izinlerini muhakkak almalısın. Üzerine farz olan haccı bile eğer anne ve baban istemiyorlarsa geciktirmen gerekir. Alim öğrenme maksadıyla gurbete çıkmadan önce de onların izinlerini alman gerekir.”⁵⁵

Burada görülüyor ki İmam-ı Gazali de anne baba hakkını nafile ibadet ve işlere tercih etmektedir. Hatta ona göre bir insana anne babası farz haccını yerine getirmeye izin vermemiş ise bu haccını geciktirip, daha sonra gidebilir.

⁵⁵ el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi’-d-dîn*, 2/218.

p) Ana-babasına iyilik eden evladından da iyilik görür

Hiç şüphesiz çocuklar yetişip, gelişirken öncelikle anne ve babalarını kendilerine örnek alırlar. Anne babanın konuşma tarzı, oturması, kalkması, kullandığı kelime ve cümleler çocuğun şekillenip yetişmesinde çok önemlidir. Bu açıdan anne-baba çocukların yanında bulunduğu sırada çok dikkat etmeli, onlara kötü örnek olacak tavır ve davranışlardan uzak durmalıdır.

Bir babanın kendi anne ve babasına davranış tarzı kendi çocuğunun ileride ona nasıl davranacağını ipuçlarını verir. Yüce Yaratıcı'nın dediği gibi Allah kullarına zulmetmez fakat biz insanlar, kendi elimizle kendimize zulmederiz. Çünkü biz yaptıklarımızın karşılığını çekeriz.

Toplum için en tehlikeli görüntülerden birisi de çocuğun anne babasını, dede ve ninesini azarlarken, onlara insanlık dışı muameleler yaparken görmesidir. Bu görüntü çocukların zihninde yerleşip kökleşirse, onlar da bir gün aynı sahneleri maalesef anne-babalarına yaşatacaklardır. Anne ve babalarına böyle davranan babalar ve anneler sosyal hayatın en kutsal ve muhterem kavramlarını yok sayıyorlar demektir. Böyle tabloları görmeye alışmış bir çocuk için artık mukaddes ve muhterem bir değer kalmayacaktır. Çünkü kendi öz anne ve babasına saygısızca davranan bir insan, diğer insanlara karşı çok daha aşağı davranışlar ortaya koyabilir. Bu da çocuğun değer dünyasında saygıya lâyık hiçbir insanın kalmaması demektir.

Abdullah İbn Ömer'in (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir

hadiste Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor: “Siz babalarınıza iyilikte bulunun, çocuklarınız da size iyilik yapsın. Siz iffetli yaşayın kadınlarınız da iffetli yaşasınlar.”⁵⁶

Türkçemizde “Men dakika dukka.” ve “Ne ekersen, onu biçersin.” gibi deyimler vardır. İnsanların bir kısmı başlarına gelen musibetlerin ve olumsuzlukların neden kaynaklandığı konusunda bir hayli kafa yorarlar. Oysa ki iyi düşünüldüğünde olumsuzlukların arkasında bir sebep olduğu ortaya çıkacaktır. Çünkü kader her zaman adalet eder. Kur’ân-ı Kerîm “Öyle ya, iyiliğin neticesi iyilikten başka mı olacaktı!” (Rahman, 55/60) diyerek iyilik yapan iyilik bulur, demektedir. Aynı şekilde kötülük yapan da kötülük bulur. Anne babaya yapılan bir haksızlığın faturası birgün mutlaka evlattan çıkacaktır.

Asırlardır hikmetli sözleriyle irfan ufkumuzu aydınlatan ve Peygamberimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) en has çıraklarından biri olan Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî hazretleri de “Bu dünya, bir dağa benzer. İşlerimiz, yaptıklarımız da seslenmek gibidir. Seslerimiz, güzel de olsa, çirkin de olsa, dağa çarpar, döner yine bize gelir.” diyerek insanın yaptıklarının birgün mutlaka karşısına bir şekilde çıkacağına işaret etmek istemiştir.

Bediüzzaman hazretleri de bu konuyu çok veciz bir şekilde açıklar: “İşte, ey insan, aklını başına al. Eğer sen ölmezsen, ihtiyar olacaksın. ‘El-cezâü min cinsi’l-amel’⁵⁷ sırrıyla, sen valideynine hürmet etmezsen, senin evlâdın da-

⁵⁶ et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Evsat*, 1/299; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/171.

⁵⁷ “Her amel kendi cinsinden şeyle karşılık görür.” el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 1/397.

hi sana hizmet etmeyecektir. Eğer ahiretini seversen, işte sana mühim bir define: Onlara hizmet et, rızalarını tahsil eyle. Eğer dünyayı seversen, yine onları memnun et ki, onların yüzünden hayatın rahatlı ve rızkın bereketli geçsin. Yoksa onları küçümsemek, ölümlerini temenni etmek ve onların nazik kalblerini incitmekle, ‘Dünyayı da ahireti de kaybeder.’ (Hac, 22/11) sırrına mazhar olursun. Eğer Cenab-ı Hakk’ın rahmetini istersen, o Rahmân’ın ve senin hanen-deki emanetlerine rahmet et.”⁵⁸

Evet, maddi manevî hayatımız adına ortaya koyduğu ölçü ve yol işaretleriyle bize rehberlik eden M. Fethullah Gülen Hocaefendi de bu konuya şu veciz cümleleriyle işaret eder: “Anne-baba, insanın en başta hürmet edeceği kudsî iki varlıktır. Onlara hürmette kusur eden, Hakk’a karşı gelmiş sayılır. Onları hırpalayan, er-geç hırpalanmaya maruz kalır.”⁵⁹

r) Ana-babanın nafakasını temin etmek

Allah yolunda olmaktır

Bir evlat kendi ayakları üzerinde durana kadar gerek annesi ve gerekse babası onun için nice fedakârlıklarda bulunurlar. Beslenmesi, giyimi, eğitimi, sağlıklı koşullarda yaşaması için ne zorluklara göğüs gererler. Evlat için “ömür törpüsü” tabiri kullanılır. Bu söz ne kadar doğrudur. Zira anne ve baba evlatlarının iyiliği için adeta kendilerini tüketirler. Kendi şahsî ihtiyaçlarından önce evlatlarını düşünürler. Yıllar geçer, onlar hep evlatlarının derdiyle dertlenir, sevinçleriyle sevinirler.

⁵⁸ Bediüzzaman Said Nursî, *Mektûbât* 272

⁵⁹ Gülen, M. Fethullah; *Ölçü veya Yoldaki Işıklar*, s.141.

Yıllar geçer ve bir gün olur ki artık anne-baba bakıma ve görüme ihtiyaç duyar. Kur'ân-ı Kerîm'de yaşlanıp muhtaç duruma düşen insanın durumunu anlatma sadedinde, "Onlardan hayatta bıraktığımız kimsenin ise, yaratılışını tersine çeviririz." (Yâsîn, 36/68) buyurularak ihtiyarlayan insanın vücudunun artık bir çocuk gibi aciz ve iktidarsız duruma düştüğü anlatılır. Artık devran dönmüş ve anne baba ilgiye, bakıma muhtaç duruma düşmüşlerdir. Evlat onların nafakalarını temin edecek, ihtiyaçlarını karşılayacaktır. O bu mükellefiyetleri yerine getirirken, hem anne ve babasına olan borcunu ödemeye çalışacak hem de Allah'ın ekstra lütuflarına mazhar olacaktır. Böylelikle ebeveyn yabancı insanlara karşı zelil duruma düşmeyecek, onurlarından bir şey kaybetmeden evlatlarının helal parasını yemekten mutlu olacaklardır.

Kâ'b İbn Ucre Hazretleri rivayet ediyor: "Güçlü ve kuvvetli bir adam Peygamberimiz'in bulunduğu meclise girince ashâb efendilerimiz: 'Ya Resûlallah! Keşke şu adam Allah yolunda hizmet eden bir insan olsa?' dediler. Efendimiz de bunun üzerine 'Eğer bu adam küçük çocuğunun nafakasını temin etmek için gayret ediyorsa Allah yolundadır. Eğer yaşlı ebeveyninin nafakaları için çalışıyorsa Allah yolundadır. İffetli davranarak kendi nefsinin nafakasını temin etmek için gayret gösteriyorsa o da Allah yolundadır. Bütün bunlar için değil de riya ve başkalarına üstünlük taslama gayesiyle çabalıyorsa bütün bu gayreti şeytan yolundadır.'"⁶⁰ buyurmuştur.

⁶⁰ et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 19/129

Madem ki ana-babayı doyurmak, onlara sıcak bir aile atmosferi oluşturmak, bayramlarda ve ihtiyaç duydukları zamanlarda giydirmek, Allah yolunda olmanın izzet ve şerefini kazandırıyor o hâlde bütün evlatlar onların üzerine titremeli, anne babalarına yaptıkları her harcamayı zekât ve sadaka gibi Allah yolunda harcanmış bir emek olarak görmelidirler.

İKİNCİ BÖLÜM

ANA-BABAYA KARŞI
YERİNE GETİRİLMESİ GEREKEN
SORUMLULUKLAR

ANA-BABAYA KARŞI YERİNE GETİRİLMESİ GEREKEN SORUMLULUKLAR

İnsanoğlunu diğer canlılardan ayıran temel özelliklerinden biri de anne babası ile ilişkilerinin sonsuza kadar devam etmesidir. Diğer canlılar belli bir süre anne ve babaları ile ilişkilerini sürdürdükten sonra onlarla ilişkilerini bitirir ve kendi dünyalarına doğru yola çıkarlar. İnsanoğlu ise böyle değildir. Onun daha anne karnında annesi ile başlayan iletişimi ebedi hayatta bile devam eder. Onun yaptığı iyilikler anne ve babası için faydalı olur. Kur'ân ile meşgul olup, onu ezberleyenlerin ve gereğiyle amel edenlerin anne babasına ahirette taç giydirileceğini haber veren hadisler insanın ahirette bile anne babasıyla iletişiminin devam ettiğini göstermektedir.

Bu açıdan hayatımızın dünya ve ahiret olmak üzere iki farklı yüzü olduğunu düşünürsek her iki dünyada da anne ve babalarımıza karşı yerine getirmemiz gereken sorumluluklar olduğu ortaya çıkacaktır. Bunların bir kısmı dünyaya bakan, diğer bir kısmı da ahirete bakan sorumluluklardır.

1) Ana-Baba Hayatta İken Yerine Getirilmesi Gereken Başlıca Sorumluluklar

Anne babaya karşı yerine getirmemiz gereken sorumlulukların bir kısmı onlar hayatta iken omuzlarımıza yüklenmiştir. Anne-babaya karşı sözlerimiz, fiillerimiz, kalbî tavır ve davranışlarımızla cennet gibi bir hayat yaşatmak zorundayız. Onlara bu şekilde davranmakla hem üzerimizdeki borcu ödemeye çalışacak, hem Allah'a bir nevi şükretmiş olacağız. Böylelikle Cenab-ı Hakk'ın hususi ihsanlarına da kavuşmuş olacağız.

Anne baba hayatta iken, onlara karşı yerine getirmemiz gereken başlıca sorumluluklarımız şunlardır:

a) *Ziyaret etmek*

Ana-babaya karşı üzerimize düşen en birinci vazife, onlar ile aynı mekanı paylaşamıyorsak onları sık sık ziyaret etmektir. İş, eğitim gibi sebeplerden ötürü anne babalarımızdan uzak kalmış olabiliriz. Bu durumda onları sık sık ziyaret etmeye çalışmalı veya telefonla onları sık sık aramalıyız. Günümüzde hızla gelişen teknoloji de bize bu konuda yardımcı olmaktadır. Artık insanlar internet üzerinden mini kameralarla görüntülü iletişime geçebilme fırsatını yakalamış durumdadır. Bu imkânları anne babanın hasretini gidermede kullanabiliriz. Mesela Amerika'da okuyan bir üniversite öğrencisi bilgisayar kamerası vasıtasıyla anne babasıyla internet üzerinden görüşebilir ve onların mimiklerini, gözyaşlarını ve tebessümlerini bizzat görebilir. Anne baba da aynı şekilde evlatlarının durumunu görmüş olurlar. Kalpleri çocuklarının durumunu görmüş olmanın haz-

zıyla daha mutlu ritimlerle atar. Bu küçük gayretlerle onları sevindirmemiz bile gönüllerini kazanmamıza vesile olur. Ayrıca Cenab-ı Hakk'ı da memnun etmiş oluruz.

Anne baba ile ilişkileri tamamen koparmak insanın cennetten mahrum kalmasına sebeptir. Ayrıca anne babasına böyle davranan insan, kendi çevresinde de hoş karşılanmaz ve bu yaptığı kötülüğün karşılığını Allah ona birgün mutlaka çektirir.

***b) Her türlü ihtiyaçlarını karşılayıp,
hizmetlerini görmek***

Anne baba hayatta iken onların hizmetlerini görmek, gönüllerini almak çok önemlidir ve dinen de farzdır. Böylece onlara her açıdan yardıma muhtaç oldukları bir dönemde huzurlu bir hayat yaşatmış oluruz. Aynı zamanda yaptığımız bu iyilikler bize cennet kapısının anahtarlarının verilmesine bir vesile teşkil eder.

Onlara hizmet ederek ömrümüzü hayırlı ve bereketli bir ömre dönüştürmüş oluruz. Unutmamalıyız ki, Allah'ın rızasına giden yola anne babanın rızasını elde etmek ile girilir. Allah'ın gazabı ve öfkesine maruz kalmanın en önemli sebeplerinden biri de anne ve babayı yalnızlığa terk edip, hizmetlerini görmemektir. Onlar yanımızda Allah'ın birer emaneti olarak dururken, hizmetlerinde kusur etmemiz, kalplerini kırmamız öyle büyük bir günahdır ki, Peygamberimiz bile böyle davranan insanlara “yazıklar olsun, kendilerine yazık ettiler” şeklinde ciddi sitemlerde bulunmuştur.

Hazreti İbn Abbas, “Ana-babana karşı, kusurlu, güçsüz, zelil bir kölenin, sert ve kaba efendisinin huzurunda bulun-

duğu durum ne ise onun gibi ol!” diyerek ana-babamıza nasıl davranacağımız konusunda bizlere yol göstermektedir. Anne ve babanın her ikisinin de çok önemli hakları bulunsa da saygıyı ve iyiliği hak etmede bir adım önde bulunan her zaman annedir.

Anne baba farklı bir dine inansalar veya ateist olsalar da onlara hizmet etmekle yükümlüyüz. Onların farklı bir dinî anlayışa sahip olmaları üzerimizdeki haklarını kaldırmaz. Onların nafakalarını vermeli, ihtiyaçlarını karşılamalı ve ziyaretlerine gitmeliyiz.

Rivayet edilir ki Hz. Musa, Cennetteki komşusunun kim olduğunu Hak Teâlâ’dan sorup öğrendikten sonra yanına gider. Bu bir kasaptır. Kasap, bir parça et pişirir. Asılı zembili aşağı indirir, çok zayıf bir kadına et ve su verir. Üstünü başını temizleyip, zembile koyar. Kasap: “Bu annemdir. Yaşlanıp bu hâle girdi; sabah-akşam böyle bakarım” der. Kasabın annesinin: “Ya Rabb’i! Oğlumun Cennette Musa aleyhisselama komşu eyle.” dediğini Hz. Musa işitir. Sonra kasaba dönerek “Müjde, Allahü Teâlâ, seni Musa aleyhisselama komşu etti” buyurur.

Burada size çok değil daha iki yıl önce medeniyetin beşiği ve insan haklarının kalesi olarak dünya kamuoyuna reklâmı yapılan Avrupa’da yaşlı ana-babaların yaşadığı trajik bir gerçeği aktarmak istiyorum.

“2003 yazı, dünya kamuoyuna da yansıdığı gibi, Avrupa’da çok sıcak geçti; bilhassa Fransa ve Almanya’da. Paris’te İkinci Dünya Savaşı yıllarından beri sıcaklık ilk defa 40 derecenin üstüne çıktı. Fransızlar ne olduğunu anlaya-

madılar. Global iklim değışikliği vakiasını sürekli işlemlerine rağmen, bunun bazı neticelerini buldukları enlem ve iklim kuşağına yakıştıramıyorlardı herhâlde. Almanya’da da şaşkınlık vardı. Orta yaşın üzerindeki Almanlar böyle sıcak bir yaz hatırlamadıklarını söylüyorlardı. Fakat “sıcak” gündemin en önemli hadisesi Fransa’da yaşandı. Fransızların “canicule” dedikleri, 22 Temmuz - 22 Ağustos arası dönemde kendini hissettiren sıcak hava dalgası bu defa öncekilerden çok daha fazla iz bıraktı. Fransa’da on beş bine yakın yaşlı insan hayatını kaybetti. Konu haftalarca kamuoyunda tartışıldı.

Ölenlerin belli bir kısmı evlerinde yalnız başına yaşayan yaşlı kadın ve erkeklerdi. Bunların neredeyse tamamının hayatta en az bir yakını vardı; oğlu, kızı, gelini, damadı, torunları, yeğenleri, kardeşleri vs. Fakat aslında bunlar bir terkedilmişlik içinde yaşıyorlardı. Modern zamanların Fransa’sı temmuz ve ağustos aylarında neredeyse boşalıyordu. Bu defa da böyle oldu. Bilhassa başkent Paris’te bu daha fazla hissedildi. Yaz tatilini kutsal ve dokunulmaz olarak algılayan Fransızlar, büyük kısmı yurt dışına olmak üzere, şehirlerinden çıkmışlardı. Kendi evinde ölen yaşlıları Fransa’da o günlerde arayıp soracak kimse kalmamıştı denemez tabii ki. Vardı, fakat kimse kapılarını çalmıyordu. Ölüm hadiselerinin sayısı dikkat çekecek derecede artış gösterince bazı Fransızların aklına anne babasını veya yalnız yaşayan yakınlarını aramak geldi.

Bir de, Fransızların “emekli evi” (maison de retraite) olarak adlandırdığı “darülaceze” benzeri yerlerde kalanlar arasında ölüm oranları dikkat çekiyordu. Bunların yöneticileri de,

yeterli ilgi göstermediği ve kaynak aktarmadığı için devleti suçluyorlardı. Yeterli sayıda eleman çalıştıramadıklarını, soğuk hava tertibatlarının olmadığını ileri sürüyorlardı. Sözgelimi, Almanya'da olduğu gibi Fransa'da da soğutucu (klima) kullanımı yaygın değildi. Ağustos ayında sıcaklık son elli yılda hiçbir zaman böyle yükselmemişti ve bu ayda Paris'te geceleri battaniye ile yatıldığı olurdu.

Fransa'da evinde yaşamayı tercih eden, fakat temel ihtiyaçlarını karşılayamayan yaşlılara, ücreti mukabilinde sabah, öğle ve akşam vakitlerinde kahvaltı ve yemek servisi yapan kuruluşlar var. Bu vesileyle bu yaşlı insanların sağlık durumları da bir bakıma kontrol edilmiş olduğundan, zamanında tedbir almak kolaylaşıyor. Bu hizmeti gören görevliler herhangi bir eve gittiklerinde kendilerini karşılayan yaşlı kadın veya erkeğin veya her ikisinin içeriye geçip bir süre oturması ve kendileriyle sohbet etmesi ısrarıyla karşılaşıyorlar.

Birçok Batı ülkesinde olduğu gibi, bilim ve teknolojiye, bilhassa tıptaki gelişmeler, ayrıca sosyal sigorta ve emeklilik hakları gibi konulardaki kökleşmiş düzenlemeler Fransa'da da ortalama hayat süresinin artmasında bir sebep rolü oynuyor. İki Dünya Savaşı yıllarını hatırlayabilecek kadar yaşlı olanların nispeti diğer ülkelere göre yüksek sayılabilir. Neredeyse seksen beşten sonrası yaşlılık yılları olarak kabul ediliyor. Fakat buna karşılık, fizikî hayat şartlarındaki ani bir değişiklik, vücut dirençleri azalmış bu yaşlı insanların bir anda ölümle burun buruna gelmesine yol açıyor. Zıtlık şurada ki kendini ölüme hazırlama gibi bir anlayış olmadığından, yaşlılar sanki hiç ölmeyeceklermiş gibi, Allah

ve ahiret hakikatine karşı kör ve sağır davranma, sürekli gaflet oyuncaklarıyla oyalanma gibi çocukça bir tavır sergiliyorlar. Sonuçta, kıyısına geldiği (bir ayağını çoktan içine koyduğu) bir gerçeği görmezden gelme çabası çok zavallıca ve acınası bir hâl arz ediyor.

Bu arada, Fransızlara yüksek gelen cenaze masrafları yüzlerce cenazenin sahipsiz kalmasına da yol açtı. Anne baba veya bir yakınına ait cenazenin defin veya yakılma işlemlerinden kaçınanlar da vardı. (Fransa genelinde kırtkan fazla crematorium, yani yakma tesisi var). Eylül ayına gelindiğinde, gazete ve televizyonlar yüze yakın sahipsiz cenazenin hâlâ ortada kalmış bulunduğunu bildiriyorlardı. Diğer yandan, konuyla ilgili resmî kurumlar yaptıkları açıklamalarda, yirmi-otuz yıldan beri anne veya babasını ziyaret etmeyen, sadece telefon açmakla yetinenlere, cenazeyi tanımakta güçlük çekmeleri durumunda, resmî kimlik veya yakınlığı gösteren diğer belgeler vasıtasıyla yardım edileceğini duyuruyorlardı. Ruh planında izahı zor bir kopukluk söz konusuydu.

Yıllar önce yine Fransa'da şahit olduğumuz bir hadiseyi, bu konudaki hâlihazır anlayışa ışık tutması itibarıyla yeri gelmişken zikredebiliriz: Lisede okuyan kıymetli bir talebemin İngilizce öğretmenini (bir teşekkür vesilesiyle) ziyarete gitmiştik. Orta yaşın üzerinde bir bayandı. Beyiyle birlikte bizi çok iyi karşıladılar. Akşam evlerinde güzel bir sohbet oldu. Üniversiteye giden oğullarının kendi tuttuğu bir dairede tek başına yaşadığını, bayanın yaşlı annesinin de aynı şekilde kendi evinde yalnız hayat sürdüğünü söylediler. Bayan öğretmen o arada telefonla annesini aradı. Beyi de dinlesin diye, telefonun sesini açtığından, oldukça yaşlı olduğu an-

laşılan annesinin konuşmasını biz de işitiyorduk. Hâl hatır faslından, havadan sudan konuştuktan sonra, öğretmen hanım artık telefonu kapatmak istiyor; fakat gecenin on birinde evinde tek başına yalnızlığı yudumlayan yaşlı annesi bir türlü konuşmayı sona erdirmek istemiyordu. İnsanda burkuntu hâsıl eden ve fazla söze hacet bırakmayan, insanlık rikkatini inciten bir durumdu bu. Bu durumun neticeleri de, yaşlıların dış dünyadan, bilhassa kendi evlat ve torunlarından en fazla alaka ve şefkat bekledikleri yılları karartan bir kâbus şeklinde tezahür ediyordu.”⁶¹

Oysa asrın beyin yapıcısı ve çilekeşi ihtiyarlara ve özellikle anne babamıza karşı nasıl hisler ve düşünceler taşımamız gerektiğini ne güzel ifade ediyor: “İhtiyarlara bakmak ise; hem azîm sevâp almakla beraber, o ihtiyarların ve bilhassa peder ve vâlîde ise, duâlarını almak ve kalblerini hoşnud etmek ve vefakârâne hizmet etmek,⁶² hem bu dünyadaki saâdete,⁶³ hem ahiretin saâdetine⁶⁴ sebep olduğu sahih rivayetlerle ve pek çok tarihi hadiselerle sâbittir. İhtiyar peder ve vâlîdesine tam itaat eden bahtiyar bir veled, evlâdından aynı vaziyeti gördüğü gibi; bedbaht bir veled eğer anne-babasını incitse, ahiret azabından başka, dünyada çok felâketlerle cezâsını gördüğü, çok vukûatla sâbittir.”⁶⁵

⁶¹ *Taçsız Sultan Anne*, s. 91-94.

⁶² Anne-baba hakkına tam riayet etmek ve onlara en iyi şekilde muamelede bulunmak gerektiği hususunda bkz.: Buhârî, *Edeb* 1-6; Müslim, *Birr* 1-6, 9, 10.

⁶³ Büyükerin hayır ve bereket vesilesi olacına dair bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, 9/16; el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân*, 7/463; el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ* 1/477.

⁶⁴ Kişinin anne-babasına yaşlılık zamanında bakmasıyla Cennet'i kazanabileceğine dair bkz.: Müslim, *Birr* 9; Tirmizî, *Deavât* 110.

⁶⁵ Bkz.: “Anne babasına lânetler okuyup rencide eden kimseye Allah lânet eder.” Müslim,

Evet ihtiyarlara, masumlara, yalnız akrabasına bakmak değil; belki ehl-i îmân -mâdem iman sırrıyla gerçek kardeşlik var- onlara rastgelse, muhterem hasta ihtiyar ona muhtaç olsa, rûh u canla ona hizmet etmek İslâmiyet'in muktezâsıdır.”⁶⁶

Dış yüzü itibariyle çok renkli fakat iç yüzü itibari ile böyle sosyal travmalar yaşayan Avrupa medeniyetinin bu durumu insanın içini burkuyor. O yaşlı insanların terkedilmişlikleri karşısında insan kendi dininin, örfünün ve kültürünün ne kadar insancıl, ne kadar duyarlı ve ne kadar insan tabiatına uyumlu değerler mekanizması olduğunun farkına varıyor. Allah'ım! Bizi hiçbir zaman dirilişimizin vesilesi manevi kaynaklardan uzak eyleme. Çünkü onlara uzaklığımız manen ölümümüzün başlangıcı demektir.

Bediüzzaman hazretleri hastalara ve hastabakıcılara seslendiği Yirmi Beşinci Lem'anın On Yedinci Devası'nda altın nasihatlerine şöyle devam eder:

“Ey hastalık vasıtasıyla hayır yapamamaktan şikâyet eden hasta! Şükret, hayırların en hâlisinin kapısını sana açan, hastalıktır. Hastalık devamlı hastaya ve Allah için hastaya bakıcılara sevâp kazandırmakla beraber,⁶⁷ duânın kabul edilmesine en mühim bir vesîledir.

Evet hastalara bakmak ehl-i îmân için mühim sevâbı vardır. Hastaların keyfini sormak, fakat hastayı sıkmamak şartıyla ziyaret etmek, Sünnet-i Seniyye'dir;⁶⁸ günahlara

Edâhi 45; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 1/118, 152.

⁶⁶ Bediüzzaman Said Nursî, *Lem'alar*, s. 336.

⁶⁷ Hastalığın keffâretüz-zünüb olması ve hastaya sevap kazandırması hakkında bkz: Buhârî, *Merdâ* 1, 14; Müslim, *Birr* 45-53.

⁶⁸ Peygamber Efendimizin (s.a.s.) hastaları ziyaret edip onlar için dua etmesi, moral ver-

kefaret olur. Hadiste vardır ki: “Hastaların duâsını alınız, onların duâsı makbuldür.”⁶⁹

Özellikle hasta, akrabadan olsa, hususan peder ve vâlide olsa, onlara hizmet mühim bir ibâdetdir, mühim bir sevâptır. Hastaların kalbini hoşnud etmek, teselli vermek, mühim bir sadaka hükmüne geçer. Bahtiyardır o evlâd ki; peder ve vâlidesinin hastalık zamanında, onların kırılan kalblerini memnun edip hayır duâlarını alır.

Evet sosyal hayatta en muhterem bir hakikat olan ane ve babasının şefkatlerine karşılık, hastalıkları zamanında hürmet ve şefkatle mukâbele eden o iyi evlâdın vaziyetini ve insâniyetin ulviyetini gösteren o vefadar levhaya karşı, hattâ melâikeler dahi “Mâşâallah, Bârekâllah” deyip alkışlıyorlar.”⁷⁰

Anne babaya yaşlılıkları ve hastalıkları zamanında her hâlükârda bakmak zorundayız. Eğer biz bakamıyorsak onlara bir hasta bakıcı tutmalıyız. Sağlık ve hizmetleriyle yakından ilgilenmeliyiz. Böyle davranmakla gökteki meleklerin ve ruhanilerin takdirini kazanmış ve onların alkışlarını celbetmiş oluruz.

Dinimize göre evli bir kadının kayın valide ve kayın pederine bakma gibi bir zorunluluğu yoktur. Fakat dinen zorunluluk olmasa da ahlakî açıdan ve Bediüzzaman hazretlerinin temas ettiği gibi sevap açısından çok hayırlı bir hizmettir. Gelinin onlara kendi öz anne ve babası gibi bak-

mesi ve hasta ziyaretine teşvik etmesiyle alakalı bkz.: Buhârî, *İlim* 39, *Merdâ* 4, 5, 9-11, 17; Müslim, *Selâm* 47, *Birr* 39-43.

⁶⁹ Hasta duasının meleklerin duası derecesinde olmasıyla ilgili bkz.: İbn Mâce, *Cenâiz* 1; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân*, 6/541.

⁷⁰ Bediüzzaman Said Nursî, *Lem'alar*, s. 328-329.

ması onun mürüvvetinin tezahürüdür. Hem nereden bilecek ki belki de kaderinde onun da kendi gelini tarafından bakımı ve görümü yazılmış olmasın. Bundan dolayı diğer alternatifler tükendiğinde aile reisi olan evlat, anne babanın bakım ve görümü konusunda eşinin gönlünü yapmalı, onu ödüllendirmeli ve ona karşı olan şükran hislerini her zaman dile getirmelidir.

c) *Günah olmayan emirlerini yerine getirip itaat etmek*

Ana-babanın dinimizce mahzurlu sayılmayan istekleri dışında her türlü makul isteklerini yerine getirmeye çalışmalıyız. Dünyevi işlerimizde onların da fikirlerini almalı, kalplerini kırmadan istişare etmeliyiz.

Anne baba, evladın ahiret hayatını ilgilendiren konularda Cenab-ı Hakk'ın razı olmadığı şeyleri isterlerse bu konuda onlara itaat edilmez. Çünkü Allah hakkı, ana-baba hakkından önce gelir.

Kendilerini yüce bir davaya adanmış hizmet insanları da hizmetlerine koşarken, bu hizmetin bir neferi olarak ellerinde nur taşıırken anne babaları önlerinde bir set olarak durabilir. Onları insanlığın kurtuluşu adına yola çıkan bir kervana katılmaktan engellemeye çalışabilirler. Bu durumda Hocaefendi bu karasevdalılara şu cümleleriyle yol gösterir: “Bazılarının ana-babaları, çocuklarının bu türlü hizmetlerde görev almasını istemeyebilir, bunu hazmedemeyebilir ve problem çıkarabilirler. Bu konuda ölçü, hadis diye rivayet edilen şu meşhûr sözdür: “Allah’a isyanın bahis mevzuu olduğu yerde, mahlukata -kim olursa olsun- itaat edil-

mez.”⁷¹ Yani ana-baba Allah’a ve O’nun emir ve yasaklarına muhalif bir şeyi emretmedikleri müddetçe, onların hak ve hukukuna riayet etmekle mükellefiz.”⁷²

Hazreti Enes İbn Mâlik’in (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Efendimiz, Cenab-ı Hakk’ın Hazreti Musa’ya vahiy olarak bildirdiği birkaç konudan bahseder: “Ey Musa! Eğer yeryüzünde ‘Lâ ilâhe illâllah’ diyerek kelime-i şehadet getiren kimse olmasa yeryüzünde yaşayanların üzerine cehennemi musallat ederdim. Ya Musa! Eğer yeryüzünde bana ibadet eden kimse olmasa bana isyan edene göz açıp kapayıncaya kadar olsun mühlet vermem, onu yok ederdim. Ya Musa! Bana iman edip varlığımı ve birliğimi kabul eden kişi, canlılar içinde bana en sevimli gelen varlıktır. Ya Musa! Anne babasına isyan eden evladın bir kelimesi var ki eğer yeryüzündeki bütün kum taneleri ile ölçülse onların ağırlığına denk gelecek kadar ağır bir kelimedir.”

Bunun üzerine Hazreti Musa sorar: “Ey beni bütün nimetleriyle kuşatan sonsuz merhamet sahibi Rabb’im! Bu kelime nedir?”

Cenab-ı Hakk da “Bir evladın anne babası kendisine bir şey emrettiklerinde onlara ‘Hayır’ diye cevap vermesidir.” der.⁷³

Anne baba bir şey arzu ettiğinde “Buyurun, başım gözüm üstüne, başka bir arzunuz var mı?” diyerek onları mümkün olduğunca huzurlu bir şekilde ağırlamak evlada düşen görevidir. Aksine “Hayır” vb. olumsuz ifadeler kulla-

⁷¹ Buhârî, *Ahkâm*, 4, *Cihad* 8; Müslim, *İmaret* 39.

⁷² Gülen, M. Fethullah; *Fasıldan Fasıla-3*, s.105.

⁷³ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 2/343.

narak cevap vermek Yüce Yaratıcı'nın ölçülerine göre çok ağır bir günahdır.

Ana-baba bize karşı zalim de olsa, inanç itibarıyla bizimle aynı fikri paylaşmasa da evlat olarak onlara iyi davranmak ve güzel sözlerle hitap etmek durumundayız. Hz. İbrahim putperest babası Azer'le olan diyalogunda babasına dört kez “Babacığım” diye hitap etmişti. Fakat babası oğlunun bunca yumuşak üslup kullanması ve ona karşı saygılı olmasına karşın onu taşlamakla tehdit etmişti. Ancak o babasının bu tehdit ve hakaretlerine rağmen yine ayrılırken babası için istiğfarda bulunacağını söylemişti. Bu örnek bize anne babalarımıza karşı nasıl davranacağımız konusunda yeterli ışık tutmaktadır.⁷⁴

Peygamber Efendimiz kendi anne babasına göstereceği saygıya örnek vermek için şöyle bir misal verir: “Eğer anne babam veya ikisinden birisi şimdi hayatta olsalardı ve ben de yatsı namazına durmuş olsaydım. Namazda Fatıha sûresini okurken bana ‘Muhammed’ diyerek seslenecek olsalar ben hemen ‘Buyur, emrinize amâdeyim.’ derdim.”⁷⁵

Namaz, Peygamberimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatında “göz nuru” olarak müstesna bir yer tutar. O'nun için namaz dünyanın sıkıntılarından kurtuluş reçetesidir. O namaza durduğunda adeta önünde Allah'a giden bir koridor açılırdı. Namaz onun için çok önemliydi. Bizim için olduğu gibi. Çünkü müminler olarak ahirette ilk hesap vereceğimiz konuların başında farz namazlarımızı kılıp kılmadığımız meselesi var.

⁷⁴ Bkz. Meryem, 19/41-48.

⁷⁵ el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân*, 6/195.

Namaz O'nun ve bizim için bu kadar önemli iken anne babanın isteği karşısında ikinci plana bırakılıp o manevi atmosferden çıkmak gerekiyor. Bunu Efendimiz kendi söylüyor. Anne babasının isteği karşısında namazını bozacağını söyleyen bir Peygamberin (sallallahu aleyhi ve sellem) arkasından giderken bize ne oluyor ki anne babamızın isteklerine kulak tıkayalım, onları duymayalım.

Hazreti Ebû Hureyre (radiyallahu anh) bir gün Ebû Gassân adlı bir şahısla yolda yürürken karşılaşır. Ebû Gassân'ın arkasından babası yürümektedir. Hazreti Ebû Hureyre Ebû Gassân'a arkasından yürüyen şahsın kim olduğunu sorar. Ebû Gassân bu şahsın babası olduğunu söyleyince Ebû Hureyre (radiyallahu anh) ona şu nasihati yapar: “Doğru yapmadın ve Peygamber Efendimizin sünnetine uygun davranmadın. Yürürken babanın önünden yürüme. Babanın ya arkasından yürü veya sağ tarafında yürü. Yürürken babanla senin arana başka bir insanın girmesine müsaade etme. Yemekte iken babanın hoşlanacağı bir et parçasını da o alabilir diye alma. Öncelikle babanın yemeğe başlamasını bekle. Babana keskin bakışlarla bakıp onu incitme. Baban oturmadan sen oturma. Ve baban uyumadan önce sen uyuma.”

Muhammed İbn Sîrîn anlatıyor: “Osman İbn Affân'ın (radiyallahu anh) müminlerin idarecisi olduğu dönemde bir tek hurma ağacının fiyatı bin dirheme yükselmişti. Hurma ağacı bu kadar pahalı iken Üsâme (radiyallahu anh) bir hurma ağacına yanaşarak ağacı yardı, özünü çıkarıp annesine yedirdi. Çevresindekiler:

– Böyle yapmanın sebebi ne? Biliyorsun ki bir tek hurma ağacının fiyatı bin dirhem, dediler.

Üsâme (radiyallahu anh):

– Annem hurma ağacının özünü istemişti. Eğer o benim elimden gelen bir şeyi istese behemehâl arzusunu yerine getiririm, dedi.”⁷⁶

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) asr-ı saadeti kendisiyle paylaşma bahtiyarlığına ermiş arkadaşı Ebu'd- Derdâ'ya (radiyallahu anh) şu nasihatlerde bulunmuş ve anne babanın dünya işleri ile ilgili isteklerinin yerine getirilmesini ihtar etmişti:

a) Lime lime olsan, ateşlerde yakılsan da Allah'a hiçbir şeyi ortak koşma.

b) Bilerek ve iradî olarak üzerine farz olan namazlarını terk etme.

c) Alkollü içkileri kesinlikle içme. Çünkü bu maddeler her türlü kötülüğün anahtarı gibidir.

d) Anne-babasına itaat et. Onlara karşı saygıda kusur etme. Onlar sana dünyevî konularda bir şey emrederlerse onların emirlerini dinle.

e) Başındaki idarecilere karşı haklı dahi olsan fitne, kaos ve düzensizliğe sebep olmamak için karşı çıkma.

f) Öldürüleceğini bilsen ve cephe arkadaşların kaçmış olsalar dahi savaş meydanında cepheden kaçma.

g) Sahip olduğun imkânları ailen için kullan, onların ihtiyaçlarını karşıla.

h) Ailene karşı kaba kuvvet kullanma, onları dövme.

⁷⁶ el-Hâkim, *el-Müstedrek* 3/689; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 1/158.

i) Aileni Allah korkusuyla korkut, onların gönüllerine bir vicdan nöbetçisini nöbetçi yap.⁷⁷

**d) Şefkat ve sevgi ile yaklaşmak,
yumuşak huylu davranmak**

Anne ve babanın kalpleri özellikle yaşlandıklarında daha hassaslaşır. Gönülleri güvercin kalbi gibi titrek bir hâle gelir. Bu açıdan onların ruh hallerini dikkate alarak konuşmalarımıza dikkat etmeli, onları kıracak davranışlardan uzak bulunmalıyız. Onlara karşı hep sevgi ve şefkatimizi hissettirmeli, yumuşak huylu olmalı ve mütevazı davranmalıyız.

Bakışlarımızla dahi olsa onları incitmemeliyiz. Çünkü alimlerden bazıları keskin bakışlarla anne babaya bakmanın “ukûk” denilen ana-babaya günah kapsamına girdiğini belirtmişlerdir. Ana-babanın yüzlerine sevgi ve şefkatle bakmak ibadet sevabı kazandırır.

İsra sûresi 23 ve 24. âyetlerinde “...onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle. Şefkatle, tevazu ile onlara kol kanat ger.” şeklinde ifade edildiği üzere onlara yumuşak ve tatlı bir şekilde hitap etmekle memuruz.

Avn ibn Abdillâh’ı bir seferinde annesi çağırmişti. O da annesine cevap verdi. Fakat cevap verirken sesini yükseltmişti. Annesine sesini yükseltmesini kendi adına bir ayıp kabul etmiş ve bu ayıbı temizlemek için iki köleyi hürriyetine kavuşturmuştu.

Müminlerin annesi Hazreti Âişe (radiyallahu anhâ) hayatında iki insan tanıdığını söyler. Bu iki insanın en öne çıkan

⁷⁷ el-Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, 1/20.

özelliği, anne babalarına karşı çok hassas olmalarıdır. Bunlardan biri Peygamberimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) damadı, iffet âbidesi Hazreti Osman (radiyallahu anh) diğeri de Harise İbn Nu'man (radiyallahu anh) dır.

Hazreti Osman'ın şu sözü annesine olan tutkunluğunu ne güzel ifade eder: “Müslüman olduğumdan bu yana an-nemi gereği gibi düşünmeye güç yetiremedim.”

Yani annem için ne yaptımsa az kaldı. Onun için her türlü hizmeti yapabilirim. Fakat bu durumda bile onun için bir şey yaptığımı iddia edemem demektir.

Hârise İbn Nu'man ise annesinin saçlarını temizler, ye-meğini kendi elleriyle yedirirdi. Annesi bir şey emrettiğinde anlamadığı zaman annesine soru sormaktan çekinirdi. An-cak dışarı çıkıp annesinin yanında bulunan birilerine “An-nem ne demek istedi?” diye sorardı.

Hazreti Ebû Hureyre de evinden ayrılacağı zaman an-nesine,

“Anacığım! Allah'ın rahmet ve bereketi senin üzerine olsun.” diye seslenirdi.

Annesi de ona,

“Tatlı yavrum! Allah'ın selameti, rahmet ve bereketi se-ni de kuşatsın.” diye cevap verirdi.

Ebû Hureyre sözlerine şöyle devam ederdi:

“Sen beni küçük iken nasıl terbiye etti isen Allah da sa-na merhamet etsin!”

Annesi bu güzel duaya:

“Sen bana büyüyüp adam olunca nasıl iyilikle muame-

le ediyorsan Allah da sana rahmet ve şefkatiyle muamelede bulunsun.” diye karşılık verirdi.

Ebû Hureyre (radiyallahu anh) hazretleri eve gireceği zaman da annesiyle böyle dualaşırdı.

e) **Saygıda kusur göstermemek**

Bir evladın saygı göstermesi gereken insanların başında kendi anne ve babası gelir. Kur’ân onlara hitap ederken “öff” bile demememizi istemekte ve bize saygı konusundaki çizgiyi işaret etmektedir.

Anne babalarımızın yanında ayak ayak üstüne atma, saygısızca konuşma, sesimizi yükseltme, onları kendi isimleriyle çağırma, uzanıp yatma vb. davranışlar onlara karşı bir saygısızlıktır. Onlarla beraber bulunduğumuz meclislerde adeta yanımızda bir güvercin duruyormuş gibi dikkatli hareket etmeliyiz. Kuşlar nasıl ufacık bir hareketten etkilenip kaçarlarsa anne ve babalar da saygısızca bir davranıştan dolayı incinebilirler.

Hz. Âişe (radiyallahu anhâ) bu konuda şöyle bir haber nakleder: “ Hz. Peygamber’e (sallallahu aleyhi ve sellem) gerek fizik ve gerekse davranış açısından kızı Fâtıma’dan (radiyallahu anhâ) daha fazla benzeyen ikinci bir insan görmedim. Fâtıma, Efendimiz’in huzuruna girdiği zaman Peygamberimiz ayağa kalkar, onu öper ve yerine oturturdu. Aynı şekilde Resûl-i Ekrem de Fâtıma’nın yanına girdiği zaman Fâtıma ayağa kalkar, babasını öper ve yerini O’na verirdi.”⁷⁸

Amr İbn Zübeyr Hazretleri anne babasına keskin bakışlarla bakıp onları gözleri ile rahatsız eden insanların anne

⁷⁸ Ebû Dâvûd, *Edeb* 144; *Timizî*, *Menâkıb* 60.

babasına karşı saygısızlık yaptığını belirtir ve bunun günah olduğunu söyler.

Muhammed İbn Sirin ise anne ve babasının önünde yürüyen insanların, anne babalarına karşı gelmiş olduklarını hatırlatır. Ona göre bir evlat ancak yolda yürümeye engel olan bir şey olması durumunda onu kaldırmak için anne babasının önüne geçebilir. Ve yine anne babayı ismiyle çağırmak da bir saygısızlıktır.

Hafsa isminde bir kadınla oğlu Huzeyl arasındaki anne oğul ilişkisi bir evladın annesine göstermesi gereken saygı konusunda bize önemli ipuçları verir. Huzeyl yaz aylarında kamış toplar, onları soyar ve kuruturdu. Böyle yapmasının sebebi ise kamışlar yakıldığında duman çıkarmaması içindi. Kış girince annesi namaz kılarken arkasında durur bu kamışları yakardı. Kamışlar yavaş yavaş yanar annesini ısıtırdı. Dumanı olmadığı için de rahatsız etmezdi. Annesi Hafsa Huzeyl'e: "Yavrum! Bu gece evine git. Geceyi ailenle birlikte geçir." dediğinde Huzeyl "Anacığım! Ben onların ne ihtiyaçları olduğunu biliyorum. Sen merak etme." dedi. Annesi onu sabaha kadar böyle ikaz ederdi.

Huzeyl annesine sabahleyin yeni sağılmış taze süt gönderirdi. Hafsa evladına, "Oğlum, biliyorsun ki ben gündüzleri süt içmiyorum." diyerek buna gerek olmadığını söyler; Huzeyl de: "Anacığım! En tatlı süt geceleyin hayvanın memesinde bekleyen süttür. Bu sütü içirmek için seni kimseye tercih etmem. İstersen iç, içemiyorsan istediğin birine gönder." diye karşılık verirdi.

Hafsa, oğlunun ölümünden sonra duygularını şöyle dile

getirmişti: “Canım oğlum, Hakk’ın rahmetine kavuştu. Ona karşı içimde derin bir hasret duyuyordum. İçimdeki hasret ateşi beni yakıp, kül ediyordu. Bir gece namaz kılmak için kalkmıştım. Kur’ân-ı Kerîm’den Nahl suresini açtım. Derdime derman olsun diye Kur’ân okuyordum. Nahl sûresinin şu âyetine gelince içimdeki ateş söndü, kalbime sekine indi ve içim huzurla doldu. Bu âyet oğlumdan bahsediyordu: “Sizin elinizdekiler tükenir ama Allah’ın elinde olanlar bakidir. Biz sabredenleri, işledikleri en güzel işleri esas alarak ödüllendirecek, kötülüklerini bağışlayacağız.” (Nahl, 16/96)

Fadl İbn Yahyâ babasına karşı çok saygılı bir insandı. Her nasılsa baba oğul birlikte hapse düşmüşlerdi. Fadl’ın babası Yahyâ abdestini her zaman sıcak suyla alırdı. Hapse düşükten sonra gardiyanlar hapse odun sokulmasına ve su ısıtılmasına engel oldular. Çok soğuk bir geceydi. Yahya uyuduğunda oğlu Fadl bakır bir kap alıp, ona su doldurdu. Su dolu bu bakır kabı lambaya yaklaştırdı ve sabah olana kadar babasına sıcak su temin etmek için öylece ayakta bekledi. Sabah namazı vakti girince de babasına ısınmış su ile abdet aldırmanın zevkini ve mutluluğunu iliklerine kadar hissetti.

M. Fethullah Gülen Hocaefendi de babasına gösterdiği saygıyı ifade sadedinde şunları söyler: “Ben hayatımda bir defaya mahsus dahi babama doğru yani onun doğduğu ve şu anda medfun bulunduğu Korucuk’a doğru ayağımı uzatıp yatmadım. Benim ebeveyne karşı saygı anlayışım budur.”

f) Uykularını bölüp uyandırmamak

Anne babaya rahatsızlık ve eziyet verecek hallerden uzak durmak gerekir. Özellikle yaşlandıklarında hem mad-

di hem de manevi açıdan daha hassas hâle gelen yaşlı ane ve babalar bize göre küçük ve önemsiz şeylerden bile rahatsız olabilirler.

Bundan dolayı evimizde onların yanında yüksek sesle konuşmamalı, onlar dinlenirken onları rahatsız edecek işlemlerle meşgul olmamalıyız. Özellikle uyudukları zaman onları uyandırmamak için evdeki sukûneti sağlamalıyız. Yüksek sesle müzik dinlemek, bağırarak konuşmak gibi davranışların onları rahatsız edeceğini unutmamalıyız.

Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) örnek olarak verdiği üç kişiyi hatırlayınız. Bu üç kişi ormanda bir mağaraya sığınmışlardı. Fakat az sonra sığındıkları mağaranın üzerine gümbür gümbür yuvarlanan bir kaya yerleşivermişti. Çaresiz kaldıkları bir zamanda son çare olarak kimsesizlerin kimsesi Hazreti Allah'tan yardım istediler. Her biri hayatında rıza-yı ilahî için yapmış olduğu çok özel bir davranışı hatırlayarak onun hürmetine kayanın açılması için dua etmişlerdi. Ve Allah bu samimi duaların neticesinde kayayı mağaranın azından çekivermişti. O samimi üç duadan birisinin sahibi Allah'ın hoşuna gidecek amelini söylerken; anne ve babasını sabaha kadar uyandırmayıp onların yemeği için nöbet tutmasını göstermişti.

Evet, Allah anne ve babasının hakkına saygılı bir kulun onları uyandırmamak için beklediği nöbeti rızasına uygun bulmuş ve kayayı bir miktar mağaradan uzaklaştırmıştı.

Kur'ân-ı Kerîm'in ikinci sûresinin adı Bakara sûresidir. Sûreye ad olan "Bakara" kelimesi Arapça'da "sığır" demektir. Bu sûrede Yahudilerin başından geçen sığır hadi-

sesi anlatıldığı için sûre bu isimle anılmaktadır. Nedir bu sığır hadisesi? Onu da Kur'ân'dan dinleyelim: “Bir vakit de Mûsâ kavmine: “Allah, bir sığır kesmenizi emrediyor” demiş, onlar da: “Ay! Sen bizimle alay mı ediyorsun?” diye cevap vermişlerdi. Mûsâ da “Öyle cahillere katılmaktan Allah’a sığınırım” demişti. Bunun üzerine Mûsâ’ya: “Peki öyleyse Rabb’ine yalvar da onun ne olduğunu bize açıkla-sın!” dediler. Mûsâ: “Rabb’im şöyle buyuruyor: O sığır ne pek geçkin, ne de körpe olmayıp orta yaşta dinç bir inek olacaktır” Haydi size emredilen işi yapın bakalım” dedi. Bu sefer: “Rabb’ine yalvar da onun rengini bize bildirsın” dediler O da: Allah “O, bakanların içini açan parlak sarı bir inek olacaktır,” buyuruyor dedi. Onlar yine dediler ki: “Bizim adımıza Rabb’ine yalvar da onun nasıl olacağını bize iyice bildirsın. Zira tereddütte kaldık. Ama inşaallah matlup olanı bulabiliriz. Mûsâ: “Rabb’im şöyle diyor: O inek, ne toprağı sürmek için çiftte koşulmuş, ne de ekin sulamada çalıştırılmış olmayan, salma ve her kusurdan uzak, hiç alacası bulunmayan bir inek olacaktır.” Onlar: “İşte şimdi gerçeği tam anlayacağımız tarzda bildirdin!” diyerek nihayet sığırı kestiler ki neredeyse bunu yapmayacaklardı. Hani siz bir adam öldürmüştünüz de peşinden katilin kim olduğu hakkında birbirinizle atışmış suçu üzerinizden atmıştınız. Hâlbuki Allah sizin gizlediğinizi meydana çıkaracaktı. Bunun üzerine: “Kestiğiniz ineğin bir parçasıyla o maktûlün cesedine vurun” dedik (Vurulunca da o diriliverdi.) İşte Allah bunu nasıl dirilttiyse ölüleri de öyle diriltir. Aklınızı iyice kullanasınız diye mucizelerini size gösterir.” (Bakara, 2/67-73)

Bu olayda Allah, Hazreti Musa eliyle, hem Yahudilerin

Mısır'da tanrı konumuna koydukları ineğin acizliğini göstermiş hem de ölen bir insana ineğin etinin vurulmasıyla onun yeniden diriltilmesi mucizesini göstermiş oluyordu. Böylelikle kesilmekten kendini koruyamayan bir inek nasıl tanrı olabilirdi? Ayrıca Allah'ın Hz. Musa'ya vermiş olduğu bu mucize ile de insanoğluna tıp alanında yeni ufuklar açılmış oluyordu.

Bu kıssanın bizi ilgilendiren tarafı ise; Yahudilerin çok soru sorarak bulmakta zorlandıkları inektir. Yahudiler bu kadar çok soru soracaklarına Hz. Musa'nın kendilerine dediği ilk teklifi kabul ederek sıradan bir inek kesselerdi problem olmayacaktı. Fakat onlar soru sordukça Allah da onun mukabilinde çok az bulunan bir inek kesmelerini istedi. Onlar çok zor bulabildikleri bu ineğin sahibine ineğin ağırlınca altın vermek zorunda kalmışlardı. İneği almak zorunda olduklarını bilen inek sahibi bundan dolayı ineği onlara çok pahalıya satmıştı.

Bu ineğin sahibi hakkında şöyle bir rivayet nakledilir. İnek sahibi olan bu kişi babasına çok saygılıymış. Onun bir dediğini iki etmezmiş. Gece gündüz babasını razı etmek için elinden geleni yaparmış. Birgün babasını sevindirmek için ona bir inci satın alıp hediye etmek istemiş. İncinin fiyatı ise İsrailoğullarının o zaman kullandıkları para birimine göre ellibin imiş. Adamın yanında o kadar para bulunmadığından satıcıya "Babam şu anda uyuyor. Paramı evimde kilitli bir sandıkta saklıyorum. Fakat anahtar babamın şu an uyuduğu yastığın altında. Babam uyandığında anahtarı alır almaz parayı sana hemen getiririm." deyince,

Satıcı "Babanı uyandır, ne olacak" demiş. Adam bu tek-

life şöyle cevap vermiş: “Hayır, babamı tatlı uykusundan uyandıramam. Ancak babamın uyanmasına kadar bana süre tanırsan sana onbin daha fazla vereceğim.”

Satıcı, adamın bu teklifine daha enteresan bir cevapla karşılık vermiş: “Eğer sen babanı uyandırıp da paramı hemen ödersen ben senden onbin almayacağım. İnciyi kırkbine satacağım.”

Babasının uykusunu bölmemekte kararlı olan adam bu teklife sıcak bakmayıp şöyle bir teklif daha yapmış: “Eğer babamın uyanmasına kadar beklersen sana yirmibin daha fazla vereceğim. Yani inciyi yetmiş bine alacağım.”

Satıcı nihayet adamın bu teklifini kabul etmiş. Ve ikisi beraber inek sahibinin babasının uyanmasını beklemişler. Allah da bu adamın, babasının uykusunu bölmek için ortaya koyduğu bu saygı örneğini karşılıksız bırakmayarak, Yahudilerin aradığı ineği ona nasip etmiş. O da bu ineği ağırlığı kadar altına satmış. Babasına aldığı bir incinin karşılığını fazlasıyla Allah ona geri iade etmiş.

Anlatılan kıssanın gerçek olup olmadığından ziyade vermek istediği mesaj önemlidir. Anne-babasını memnun eden, onların uykularına kıyamayan insanlara Allah da yardım eder. Ya onların önüne çıkan kayaları bertaraf eder ya da onların birlerini bin ederek ömürlerine bereket katar.

Bu konuda bir başka rivayet ise Allah dostlarının önde gelen temsilcilerinden Bayezid-i Bistâmî'nin başından geçen olaydır:

Soğuk ve dondurucu bir kış gecesi idi. Annesi yattığı

yerden oğluna seslenip su istedi. Bâyezîd-i Bistâmî hemen fırlayıp su testisini almaya gitti. Fakat testide su kalmamış olduğundan çeşmeye gidip, testiye doldurdu. Buzlarla kaplı testi ile annesinin başına geldiğinde, annesinin tekrar dalmış olduğunu gördü. Uyandırmaya kıyamadı. O halde bekledi. Nihâyet annesi uyandı ve “Su, su!” diye mırıldandı. Bâyezîd elinde testi bekliyordu. Şiddetli soğuk tesiri ile eli donmuş, parmakları testiye yapışmış idi. Bu hâli gören annesi: “Yavrurum, testiye niçin yere koymuyorsun da elinde bekletiyorsun?” dedi. Bâyezîd-i Bistâmî; “Anneciğim uyandığınız zaman, suyu hemen verebilmek için testi elimde bekliyorum.” dedi. Bunun üzerine annesi: “Yâ Rabbî! Ben oğlumdan râzıyım. Sen de râzı ol!” diye cân u gönül-den duâ etti.

Belki de annesinin bu duâsı sebebiyle, Allahü Teâlâ ona velâyetin çok yüksek mertebelerine kavuşmayı ihsân etti.

g) Yanlarına girileceği zaman izin almak

Anne ve babalarımız da birer insandır. Kendilerine ait özel bir hayatları vardır. Bu nedenle anne ve babalarımızın bulunduğu mekânlara girerken izin almak, anne babaya iyilik yapma çerçevesinde değerlendirilmiştir. İzin almadan, kapı çalmadan annemizin veya babamızın bulunduğu mekâna girmemiz, gerek ahlâki açıdan gerekse dinî açıdan doğru bir davranış değildir.

Peygamber Efendimiz’in (sallallahu aleyhi ve sellem) sünnetinde, bir yere girmek istediğimiz zaman üç kez kapıyı çalmamız, içeriden cevap gelmeme durumunda geri dönmemiz tavsiye edilir. Aynı şekilde anne babalarımızın bulunduğu

yerlere girerken de kapıyı çalmadan direkt olarak girmemeliyiz. Onların hoşlanmadığı bir durumda yanlarına girmemiz anne babaya bir anlamda saygısızlık anlamına gelir.

Abdullah İbn Mesûd Hazretleri'ne bir gün bir adam gelip annesinin yanına girerken izin almasının gerekli olup olmadığını sormuştur. Abdullah İbn Mesûd hazretleri de cevaben "Annemi görmek istediğin her zaman onun yanına rahatlıkla giremezsin."⁷⁹ demiştir.

Abdullah İbn Mesûd hazretleri bu cevabı ile anne ve babanın yanına girileceği zaman izin alınması gerektiğini vurgulamış oluyordu.

Yine ashâbtan Hazreti Huzeyfe'nin yanına bir adam gelmiş ve annesinin yanına girmek için izin almasının gerekli olup olmadığını sormuştu. Hazreti Huzeyfe de: "Eğer onun yanına girmek için izin almazsan hoşlanmayacağın bir durumla karşılaşabilirsin." diye cevap vermiş ve annenin yanına girerken muhakkak izin alınması gerektiğini belirtmişti.⁸⁰

h) Anne-babanın hidayetini istemek ve bu konuda gayret etmek

Anne-baba hayatta iken evlada düşen bir görev de anne-babanın iki cihan saadetini elde etmesi için gayret göstermektir. Onların bu dünyada iyi şartlarda yaşaması için elinden geldiğini yapması gerektiği gibi, ahiretlerinin de mamur hâle gelebilmesi için onların elinden tutmaya çalışmalıdır. Çünkü Allah'ın, hidayeti kimin eliyle nasip edece-

⁷⁹ el-Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, 1/364.

⁸⁰ el-Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, 1/364.

ğini kimse bilemez. Bazen insanı bir kedi, bazen bir köpek, bazen evlat, bazen de bir baba irşad edebilir. İnsan için en önemli şey ahiret yurdunu kazanmaksa, elden geldiği kadar insanların elinden tutmak gerekir.

Nice evlatlar vardır, güzel insanlarla tanışmış ve güzel bir hayat yaşamaktadır. Fakat anne-babası farklı dünyaların insanlarıdır. Başları secdeye gitmemiş, damakları oruç zevkini tatmamıştır. Böyle durumlarda onları bu zevklerle tanıştırmak ve kalplerinde Allah duygu ve düşüncesini harekete geçirmek evladın en başta gelen görevlerinden biri olmalıdır.

Evet, imanın hakiki ve tahkiki olanıyla ebeveyni tanıştırmak çocukların görev alanı içerisine girer. Nitekim Hz. İbrahim de bu görevi bizzat üstlenmiş ve babasının imanı için elinden geleni yapmıştı. Meryem suresinde onun bu gayretleri şöyle dile getirilir: “Kitapta İbrâhimi de an! O gerçekten özü, sözü doğru biri idi, (yani) bir peygamberdi. Zamanı geldi, babasına: ‘Babacığım,’ dedi: ‘Niçin işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bu putlara tapıyorsun? Babacığım, sana ulaşmayan bir ilim geldi bana, ne olur bana tâbi ol da seni dümdüz bir yola çıkarayım. Babacığım, sakın şeytana ibadet etme! Çünkü şeytan Rahman’a isyan içindedir. Babacığım, bu gidişle o Rahman’dan bile bir azabın gelip sana dokunacağından ve senin şeytanla hemdem olacağından ciddî endişe içindeyim.’” (Meryem, 19/41-45)

Bu konuda bir başka örnek ashâbtan Hazreti Ebû Hu-reyre hazretlerinin, annesinin Müslüman olması için ortaya koyduğu gayrettir. O, annesinin Müslüman olma süreci-

ni şöyle anlatır: “Annem müşrik yani putperestti. Ben onu değişik vesilelerle Allah’a iman etmeye çağırıyordum. Yine bir gün ona Allah’a iman etmesi için rica ettim, anlattım. Fakat o Peygamber Efendimiz hakkında hoşuma gitmeyen sözler söyledi. Ağlaya ağlaya Resûlullah’ın huzuruna vardım ve: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Annemi İslâm’a girmesi için davet ettim. Bana hep karşı koydu. Bugün, Müslüman olması için tekrar rica ettim fakat o senin hakkında hoşuma gitmeyecek şekilde ileri geri konuştu. Ne olur annemin Müslüman olması için dua et.’ dedim.

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) benim bu gayretimi görünce, “Allah’ım! Ebû Hureyre’nin annesine hidayeti nasip et.” diye dua etti. Hemen anneme Peygamber Efendimiz’in onun için dua ettiğini müjdelemek için yola çıktım. Evimizin kapısının önüne gelince kapının kapalı olduğunu fark ettim. İçeriden annemin ayak seslerini işittim. Bana: ‘Bekle, geliyorum Ebû Hureyre!’ diye seslendi. İçeriden su sesleri geliyordu. Yıkanmış, elbisesini giymiş ve aceleyle baş örtüsünü giymişti. Kapıyı açtı ve bana ‘Ey Ebû Hureyre! Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Resûlühü’ diyerek şehadet getirdi ve Müslüman oldu. Ben sevinçten ağlaya ağlaya Peygamber Efendimiz’in yanına geri döndüm. Efendimiz’e ‘Müjdeler olsun ey Allah’ın Resûlü! Allah duanı kabul etti, annemi hidayete kavuşturdu.’ dedim. Bunu duyunca Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah’a hamd ve senâ etti, güzel şeyler söyledi. Ben Peygamber Efendimize tekrar dönüp ‘Ey Allah’ın Resûlü! Beni ve annemi müminlere sevdirmesi, onları da bize sevimli kılması için dua eder misin?’ dedim. O da bana şöyle dua etti: ‘Allah’ım!

Bu kulcuğunu -Hz. Ebû Hureyre'yi kastederek- ve annesini mümin kullarına sevdirdi. Müminleri de onlara sevimli kıl.' Ben, bu duadan sonra adımı duyan ve bizzat beni gören bütün müminlerin beni sevdiğini müşahade ettim."⁸¹

Evet şahit ol Allah'ım! Biz de Ebû Hureyre'yi seviyoruz. Onu görme şerefine nail olmasak da adını duyduk. O bize En Şerefli insanın mübarek ağzından çıkan inci mercân sözleri haber verdi. Kendini O'na (sallallahu aleyhi ve sellem) adadı. Adanmışlara güzel bir örnek oldu. Zâhidane yaşadı, tek gayesi ömrünün dakikalarını Efendimizle beraber yaşamaktı. Bunda da muvaffak oldu. Binler teşekkür senin gayretlerine... Ummanlar kadar sevgi sana... Sana ve imanla serfiraz olmuş vâlidenin aziz ruhuna!

2) Ana-Babanın Vefatından Sonra Yerine Getirilmesi Gereken Başlıca Sorumluluklar

Anne babaya karşı yerine getirilmesi gereken sorumluluklar, sadece hayatları ile sınırlı değildir. Onlar vefat ettikten sonra da evladın omuzlarına yüklenmiş sorumluluklar devam eder. Evlat anne-babanın defin işleri ile ilgilenmekten tutun da yerine getiremedikleri ibadetleri vekaleten yerine getirmeye kadar pek çok sorumluluğu yerine getirmekle mükelleftir. Biz burada çok fazla detaya inmeden belli başlı sorumlulukların üzerinde durmak istiyoruz.

a) Vasiyetlerini yerine getirmek

Anne babanın ölümünden sonra da evlat onlar için güzel şeyler yapabilir. Onlar evladın yaptığı bu iyiliklerden

⁸¹ Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe* 158; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 2/319.

haberdar olur ve sevap kazanmaya devam ederler. Bu iyiliklerden biri de anne babanın vasiyetlerini yerine getirmektir. Onların hayatlarında yapılmasını istediği şeyleri yerine getirmek, evladın öncelikli vazifelerindedir.

Ana-babanın vasiyetlerini yerine getirmenin gerekliliği üzerinde Peygamberimiz de durmuştur. Kendisinin yanına gelen bir adam O'na şu soruyu sordu:

“Ey Allah’ın Resûlü! Anne ve babamın vefatlarından sonra da onlara iyilik yapma imkânı var mı, onlara nasıl iyilik yapabilirim?”

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), “Evet vardır.” dedi ve açıkladı: “Onlar için dua etmek, Allah’tan istiğfar (günahlarının affedilmesini) talep etmek, onlardan sonra vasiyetlerini yerine getirmek, anne ve babasının akrabaları ile akrabalık ilişkilerini devam ettirmek, anne ve babanın dostlarına ikramda bulunmak.”⁸²

Efendimiz bunları söyledikten sonra soruyu soran sahabi “Bu yapılan şeyler ne kadar çok ve ne kadar hoş Yâ Resûlallah!” demiş, Efendimiz de ona, “Bu söylediğim şeyleri yerine getir.” diyerek sözünü tamamlamıştır.⁸³

Evet, Efendimiz’in bu hadisinde üzerinde durduğu konuları biraz açmak istiyoruz.

b) Onlar için dua ve istiğfar etmek

Anne baba için yapılacak önemli görevlerden biri de onlara dua etmek ve Allah’tan istiğfar talebinde bulunmaktır.

⁸² Ebû Dâvûd, *Edeb* 119; İbn Mâce, *Edeb* 2.

⁸³ İbn Hibbân, *es-Sahîh* 2/162.

Biz bundan dolayı Rabb'imize namazlarımızın son oturuşlarında hep Hazreti İbrahim'in duasıyla dua ederiz: "Ey Rabb'imiz! Beni, anamı, babamı ve bütün müminleri kıyamet günü affeyle." (İbrâhim, 14/41)

Hız. Ebû Bekir'in (radıyallahu anh) kızı Esmâ'dan olan torunu Urve İbn Zübeyr nafile namazlarının secdelerinde anne ve babasını kastederek "Allah'ım! Zübeyr İbn Avvam ve Esmâ Binti Ebî Bekir'e mağfiret et." diye dua ederdi.

Hanefî mezhebinin imamı İmam-ı A'zam Ebû Hanife'nin talebelerinden biri olan Ebû Yusuf, namazlarının akabinde şöyle dua ederdi: "Allah'ım! Annemi, babamı ve hocam Ebû Hanife'yi bağışla."

Hikâyeleriyle pek çok insanın gönlünde ayrı bir yer edinen bir yazarımız, "Annelerin Günü" adlı hikâyesiyle bakın ne güzel bir ders veriyor:

"On yıl öncesine kadar "Anneler Günü"ne hiç önem vermezdim.

Eğer aklıma gelirse, bu işi bir telefonla geçiştirir, unuttuğumda ise; anacığımın sınırsız şefkatine güvenerek "bir dahaki sefere" derdim.

O zamanlar ben, şimdiki gibi Adapazarı'nda otururdum. Annem ise, İstanbul'daki evinde yaşar, benim veya kardeşlerimin ısrarlı davetlerine rağmen:

– Ben burada daha rahatım evlâdım, derdi. Ara sıra beni yoklayın yeter.

Esasında bizim rahatsız olmamızdan korkar ve bu hassasiyetini, yavrularından uzak kalmanın verdiği acısına kalın yapardı.

Ve şimdi...

Yani tam on yıl sonra...

Artık “anneler günü”nü unutmayacağıma, bunu yılın her gününe yayacağıma ve ona ayırdığım hediyemi günü gününe vereceğime yemin etmiş durumdayım.

Ve Allah biliyor ki, bu hediyeyi o günden bu güne kadar bir kere bile ihmâl etmiş değilim.

Sabah namazlarından sonra kabrine gönderdiğim bir yasin-i şerifi, eminim ki hemen yanı başında yatan babamla birlikte paylaşıyordur.”

Peygamber hadimi Enes İbn Mâlik (radiyallahu anh) hazretlerinin rivayet ettiği bir hadiste Söz Sultanı şöyle buyuruyor: “Ölüp de kabrinde yatmakta olan şu insanlara ölümden sonra yedi şey sevap kazandırmaya devam eder: Alim, öğreten kişi, muallim yani günümüzün diliyle öğretmen, insanların faydalanması veya toprakların bereketlenmesi gibi sebeplerden dolayı bir su kanalı açan, nehir akıtan, insanların su ihtiyacını karşılamaları için su kaynağı bulan, gerek insanların ve gerekse canlıların yararlanması, tabii bitki örtüsünün bozulmaması gibi gayelerden ötürü bir ağaç diken, insanların ibadet edebilmesi için bir cami yaptıran, arkasındakilere veraset olarak bir Mushaf bırakan ve kendisine dua ve istiğfar etmesi için arkada salih bir evlat bırakan.”⁸⁴

Allah Resûlü öldükten sonra akmaya devam edecek yedi hayır kanalı gösteriyor bizlere. Bu kanallardan biri de arkada duacı olacak salih bir evlat bırakmak. Anne baba-

⁸⁴ el-Münzirî, *et-Terîb ve't-Terhîb* 3/255; el-Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, 4/87.

nın kapanan amel defteri böylelikle hâlâ işlemeye devam edecek ve onlar evlatlarının dualarından istifade etmiş olacaktırlar.

Yine Hz. Ebû Hureyre'nin (radıyallahu anh) naklettiğine göre Efendimiz buyuruyor: "İnsan öldüğü zaman üç kanal hariç diğer bütün hayır ve sevap kanalları kapatılır. Açık olan bu üç hayır kanalı; sadaka-i câriye (sürekli sevap kazandıran sadaka), insanların faydalandığı ilim ve kendisi için dua edecek salih bir evlattır."⁸⁵

Hz. Ebû Hureyre'nin (radıyallahu anh) bir başka rivayetinde ise Efendimiz bize şu müjdeyi verir: "Aziz ve Celil Allah cennetteki salih kulunun derecesini yükseltir. Salih kul da: 'Ey Rabb-ı Rahimim! Derecem neden yükselmiştir' der. Cenab-ı Hakk da kendisine 'oğlunun senin için yaptığı istiğfar sebebiyle' der."⁸⁶

Hz. Muaz İbn Cebel'in rivayet ettiği bir hadiste de özellikle çocuklarını Kur'ân eğitimi ve öğretimi konusunda yetiştiren anne ve babalara ebedi bir müjde haber veriliyor: "Kur'ân'ı okuyup da onda bulunan emirleri ve yasakları hayatına taşıyıp pratiğe dökenlerin ana-babasına kıyamet günü bir taç giydirilir. Bu tacın ışığı ve parıltısının güzelliği dünya güneşinin evlerdeki parıltısından çok daha öte bir şeydir. Anne babasına böyle bir tacı giydirmeye sebep olan evlat, bir de Kur'ân'ın içindeki hükümleri uygularsa onun için neler hazırlanmıştır kıyamet gününde bir bilseniz."⁸⁷

Ebû Kâhil'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de Efendi-

⁸⁵ Müslim, *Vasiyet* 14; Tirmizî, *Ahkâm* 36.

⁸⁶ İbn Mâce, *Edeb* 1; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 2/509.

⁸⁷ Ebû Dâvûd, *Vitr* 14; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 3/440.

miz bize şöyle seslenir: “Anne babasına hayatta iken veya ölümlerinden sonra iyilik yapana, Allah kıyamet günü rızasını nasip edeceğini söz vermiştir. Ashâb sorar: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Anne babamız vefat ettikten sonra onlara nasıl iyilik yapabiliriz?’ Efendimiz de onlara hitaben: ‘Anne babanıza dua ve istiğfar etmekle, hiç kimsenin anne babasına sövmemekle. Çünkü siz onların anne babasına söverseniz onlar da sizin anne babanıza söverler’ buyurmuştur.”⁸⁸

Abdullah İbn Abbâs’ın (radıyallahu anh) Peygamberimiz’den evladın, ölümlerinden sonra ana-babasına iyiliği konusunda şöyle bir rivayeti vardır: “Kabirdeki ölünün misali, denize düşüp de boğulmak üzere çırpınan ve yardım isteyen insanın durumuna benzer. Ölü kabrinde annesinden, babasından, kardeşlerinden veya dostlarından kendisi için dua ve istiğfar edilmesini bekler. Bu insanlar onun için dua edip kendisine bu duanın sevabı ulaşınca, ölü sanki dünya ve dünyanın içindeki her şey kendisinin olmuş gibi sevinir. Şurası kesin ki, Aziz ve Celîl olan Cenab-ı Hak kabirlerinde yatan ölümlere yeryüzünde yaşayan insanların onlar için yaptığı duaları dağlar kadar olacak keyfiyette ulaştırır. Yerin üstünde yaşayan canlı insanların yerin altındaki ölümlere vereceği hediye istiğfardır.”⁸⁹

c) Onlar adına sadaka vermek

Bir evlat olarak anne babamızın arkasından yapabileceğimiz güzel bir davranış da onlar adına sadaka vermektir. Bir fakirin karnını doyurmak, bir öğrencinin eğitimine katkıda bulunmak maksadıyla burs vermek, hastalığına şif-

⁸⁸ et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, 18/362; *el-Münzirî*, *et-Terğîb ve’t-Terhîb*, 4/132.

⁸⁹ el-Beyhakî, *Şuabü’l-İmân*, 6/203, 7/16.

fa arayan bir insana maddi yardımda bulunmak gibi, yapacağımız sadaka türü ibadetlerden kazanacağımız sevabı anne ve babamızın ruhlarına hediye edebiliriz. Cenab-ı Hakk'ın hazineleri sonsuz olduğu için ve ibadetlerin sevabı nuranî olduğundan, bir iyilik bir anda dilediğimiz pek çok insanın hayır defterine yazılabilir. Yeter ki biz hayır yaparken onları da niyetlerimize dahil edelim.

İşte tam bu konuya işaret eden bir kutlu sözünde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyururlar: “Anne babanız Müslüman iseler, yaptığınız her sadaka türünden ibadette, anne babanızı da murad edin, onların da ruhlarına hediye gönderin. Çünkü sizin sevabınızdan hiçbir eksilme olmadan onlar da o sevaptan hissedar olur.”⁹⁰

Efendimiz'in amcasının oğlu Abdullah İbn Abbas hazretlerinin nakline göre Sa'd İbn Ubade hazretlerinin annesi, kendisi yanında olmadığı hâlde vefat etmişti. Hazreti Sa'd, Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) yanına gelerek, “Ey Allah'ın Resûlü! Ben annemin yanında bulunmadığım bir zamanda annem vefat etti. Onun için bir sadaka versem sevabından istifade edebilir mi?” diye sordu.

Efendimiz “Evet” dedi.

Bunun üzerine Hazreti Sa'd İbn Ubade: “Yâ Resûlullah! Şahidim ol ki bu meyve bahçemi annemin hayırına sadaka olarak veriyorum.” dedi.⁹¹

Bu bir anlamda annesinin ruhunun istifade etmesi için Hazreti Sa'd Efendimiz'in kendi bahçesini vakıf yapması

⁹⁰ et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, 7/92.

⁹¹ Buhârî, *Vesâyâ* 15, 20; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 1/370.

idi. Böylece o bahçeden istifade eden her bir kulun duası onun annesinin ruhuna da sevap kazandıracaktı. Ecdadımız kendi ataları için böyle nice müesseseler yapmış ve hayrını anne babalarının ruhlarına hediye etmişlerdir. Bu türlü sadakalara dini literatürde biz “sadaka-i câriye” yani “sürekli sevap kazandıran sadaka” diyoruz.

Anne baba adına cami, okul, hastane, çeşme, hamam, aşevi vb. türünden yapılan hizmetler “sadaka-i câriye” olarak adlandırılır. Çünkü toplum yararına yapılan o güzel faaliyetler, o müesseseler, ayakta kalıp insanlığa hizmet ettikçe, yaptırın kişiye ve hayrını bağışladığı insanlara sürekli akan bir nehir gibi hayır ve hasenat akıtır.

Her insanın idealinde, bu fâni dünyadan göçüp giderken arkada sevabı kesilmeyen bir sadaka-i câriye bırakmak olmalıdır. Böylece kabrinde yatarken hem insanların hayır dualarını almış olacak hem de bir daha geriye dönüşü mümkün olmayan kabir kapısının aralığından kendisine hayır ve hasenat sevkini yapılmasına zemin hazırlayacaktır.

Ya Rabb’i! Bizlere de arkada bırakacağımız güzel eserler ortaya koyma fırsatı ver. Bize solmayan çiçekler ve tükenmeyen nehirler misali hayır kapıları aç. Âmin.

d) Hac vb. ibadetlerini kaza etmek

Anne ve baba, hayatlarında kendilerine farz olan bazı ibadetleri hastalık vb. engellerden dolayı yapma fırsatı bulamamış olabilirler. Bu durumda ruhlarına bağışlanmak üzere arkada kalan evlâtları onların yerine bir takım ibadetleri vekâleten yerine getirebilirler. Dinimiz özellikle malî yönü ağır basan hacc ve zekât gibi konularda vekâlet ko-

laylığını tanımaktadır. Fakat şu da unutulmamalıdır ki esas olan insanın kendi ibadetini yine kendisinin yerine getirmesidir.

Bu konuya ışık tutan bir hadisi Abdullah İbn Abbâs haber veriyor: “Fadl İbn Abbâs (radiyallahu anh), Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi ve sellem) terkinde (bineğinin arkasında yol arkadaşı) idi. Has’ame kabilesinden bir kadın birşeyler sormak istiyordu. Fadl, kadına, kadın da Fadl’a bakmaya başladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) eliyle Fadl’ın başını öbür istikamete çevirdi. Kadın: “Ey Allah’ın Resûlü! Allah’ın kullarına yazdığı hacc farîzası yaşlı ve ihtiyar babama ulaştı. Ancak o, bineğin üzerinde durabilecek hâlde bile değil. Ben ona bedel hacc yapabilir miyim?” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): “Evet.” dedi. Bu hadise, Veda Haccı’nda cereyan etti.”⁹²

Burada her ne kadar soruyu soran kadının babası henüz hayatta ise de hac yapmaya muktedir olmadığını, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), kızına onun yerine hac yapabilme vekâletini vermiştir. Demek ki sadece ölümlerinden sonra değil, yaşlılıklarında da kendileri hac yapamayacak durumda olurlarsa anne babamızın yerine hac yapabiliriz.

Yine aynı sahabinin rivayet ettiği bir başka hadis şudur: “Cüheyne kabilesinden bir kadın Efendimiz’e gelip şöyle demişti: ‘Annem, haccetmeyi adamıştı fakat adağını yerine getiremeden vefat etti. Onun yerine hac edebilir miyim?’

Efendimiz de: ‘Evet, edebilirsin.’ dedi. Sonra da ‘Eğer

⁹² Buhârî, *Hac* 1, *Sayd* 24; Müslim, *Hac* 407.

annenin üzerinde bir borcu olsaydı onu öder miydin?’ diye sordu kadına.

Kadın: ‘Evet, öderdim.’ dedi. Bunun üzerine Efendimiz: ‘Öyleyse Allah hakkı olan haccı da kaza edin. Çünkü hakkını ödeme konusunda Allah daha önceliklidir. Öncelikle Allah hakkını ödeyin.’ demişti.”⁹³

Benzer bir rivayette yine bir kadın sahabe Efendimiz’e şu soruları sorar:

“Ey Allah’ın Resûlü! Ben anneme bir cârîye tasadduk etmiştim. Şimdi annem öldü.” dedi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): “(Sadaka yapmış olmanın) ec-rini mutlaka alacaksın. Miras yoluyla cârîye sana geri gelecek (tekrar senin olacak).” buyurdu.

Kadın: “Ey Allah’ın Resûlü annemin bir aylık oruç borcu vardı, onun yerine tutabilir miyim?” diye sordu. “Anne-ne bedel tut!” dedi.

Kadın: “Ey Allah’ın Resûlü, annem hiç haccetmedi. Onun yerine hac yapabilir miyim?” diye sordu.

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): “Evet, ona bedel haccet” buyurdu.”⁹⁴

Bu konu ile ilgili diğer bir hadiste de Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “Kim anne babası adına hac eder ya da onların borçlarını öderse kıyamet günü ebrar derecesine gelmiş insanlarla beraber diriltirilir.”⁹⁵

Hocaefendi’nin tarifiyle ebrâr: “iyiler, hayra kilitlenmiş

⁹³ Buhârî, *Sayd* 22, *Eymân* 30, *İ’tisâm* 12; Müslim, *Sıyam* 154-156.

⁹⁴ Müslim, *Sıyam* 157; Ebu Davud, *Zekât* 24, *Vesâyâ* 12.

⁹⁵ et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Eusat*, 8/11; ed-Dârakutnî, *es-Sünen* 2/260.

kimseler, riyazet ve ahlâkî istikametle Hakk'a ermeye çalışan birr ve takva erleri demektir. Onlar özleri-sözleri doğru, hayatlarını kılı kırk yararcasına yaşayan Allah'ın sadık kullarıdır. Her görüldükleri yerde birer işaretçi gibi Allah'ı hatırlatır, herkesi O'na yönlendirir ve O'nu gösterirler.”⁹⁶

İşte bu özellikleri taşıyan insanlar “ebrâr” olarak bilinir. Bunların gidecekleri cennetin adı “naîm” cenneti, cenneteki içeceklerinin adı da “kâfûr” dur.

Böyle bir zümreye dahil olabilmenin yollarından biri de anne babanın eksik kalmış hac ibadetini tamamlamak ve üzerlerindeki borcu alacaklılara teslim etmektir. Tabii ki sadece bunları yapan ebrâr olma derecesine yükselmez. Belli seviyede dinî hayatı olan insanlar, ayrıca bu iki güzel şeyi de anne babaları için yaparlarsa, Allah onları ebrâr makamına çıkarıp ahirette onlara öyle muamele edecektir.

e) Akrabaları ziyaret etmek

Dinî literatürde akrabalarla ilişkileri devam ettirip, onları ziyaret etmenin adı “sıla-i rahim” dir. Sıla-i rahim, Allah Tealâ'nın çok önem verdiği konulardan biridir. Çünkü hadis-i şerifte ifade edildiği gibi: “Akrabalık ilişkilerini kesen bir insanın bulunduğu topluluğa Allah'ın rahmeti inmez.”⁹⁷

Anne babanın vefatlarından sonra, onların akrabalarını ziyaret etmek hem dinî bir borçtur, hem de anne ve babamıza karşı ortaya koymamız gereken bir vefa örneğidir. Anne ve baba tarafından akrabalarımız olan insanlarla ilişkilerimizi kesmemek, onların ziyaretlerine gitmek ve ihti-

⁹⁶ <http://tr.fgulen.com/eserleri/kitaplasmanis yazilar/Veli ve Evliyâullah>.

⁹⁷ el-Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, 1/36; el-Münâvî, *Feyzu'l-Kadir*, 3/23.

yaçlarını sormak üzerimize düşen bir yükümlülüktür. Bu borca sadık kalan insanın ücretini Cenab-ı Hak fazlasıyla verecektir.

Bu konu ile ilgili olarak Hazreti Ebû Hureyre (radıyallahu anh) Peygamberimiz'den (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle bir hadis nakleder:

“Allah Teâlâ varlıkları yaratınca sıla-i rahim (akrabalık bağı) ayağa kalkarak:

‘(Huzurunda) bu duruş, sıla-i rahimi koparan kimseden sana sığınanın duruşudur.’ dedi.

Allah Teâlâ:

‘Pekâlâ, seni koruyup gözeteni gözetmeme, seninle ilgisi- ni kesenden rahmetimi kesmeme razı mısın?’ diye sordu.

Sıla-i rahim (akrabalık bağı):

‘Evet, razıyım.’ dedi.

Bunun üzerine Allah Teâlâ:

‘Sana bu hak verilmiştir.’ buyurdu.

Bunları anlattıktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

‘İsterseniz (bunu doğrulayan) şu âyeti okuyunuz.’ buyurdu.⁹⁸

‘Demek ki ey münafıklar! Siz işbaşına geçecek olursanız, ülkede fesat çıkaracak, nizamı bozacak, akrabalık bağlarını parçalayacaksınız! (Allah’a verdiği söze bile sadık kalmayan kimsenin, böylesi hakları gözetmesi de beklenemez). İşte bunlar, Allah’ın lânet edip kulaklarını sağırлаştırdığı, gözlerini kör ettiği kimselerdir.’” (Muhammed, 47/22)

Akrabalık bağlarını gözetip bu konuda hassas olan in-

⁹⁸ Buhârî, *Tefsîru Sûre* (47) 1, Edeb 13; Müslim, *Birr* 16.

sanlara Allah söz vermiştir. Onlar anne babalarını, akra-balarını unutmayıp ziyaret ettikçe Allah da onları unutmaya-cak, onlardan razı olacaktır. Fakat böyle davranmayıp sıla-i rahimi (akrabalık bağıını) koparıp, ilişkilerini kesen insanı Allah da unutacak ve ondan razı olmayacaktır. O'nun rah-met ve ihsanından mahrum kalacaktır.

Ayrıca Peygamberimizin hadisin sonunda münafıklarla ilgili bir âyet okuması akraba ilişkilerini kesen insanlarda münafıkların özelliklerinden biri bulunuyor anlamına gel-mektedir.

Abdullah İbn Dînâr Hazretleri'nin Abdullah İbn Ömer'den (radiyallahu anh) rivayet ettiği şu olay onun, babasının dostla-rına karşı göstermiş olduğu vefa ve saygıya güzel bir ör-nektir:

Bedevilerden (taşrada yaşayan cahil insanlar için kullanılır) biri Ab-dullah İbn Ömer'le Mekke yolunda karşılaştı. Abdullah İbn Ömer ona selam verdi. Kendi bineğine onu bindirdi ve ba-şındaki sarığı da ona verdi.

Bunun üzerine Abdullah İbn Dînâr hazretleri Abdullah İbn Ömer'e:

“Allah iyiliğini versin, bu adam bedevilerden biri. Onlar aza kanaat ederler.” deyince İbn Ömer cevaben:

“Bu zâtın babası, babam Ömer İbn Hattâb'ın dostuydu. Ben Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle derken işittim.” demiş ve şu hadisi nakletmiştir:

“En makbul, en hora geçen iyilik, çocuğun baba dostla-rıyla irtibatını devam ettirmesidir.”⁹⁹

⁹⁹ Müslim, *Birr* 11-13; Tirmizî, *Birr* 5.

Bu hadisin başka bir rivayetinde de Abdullah İbn Ömer (radıyallahu anh) Efendimiz'den şöyle bir nakilde bulunur: “Babanın dostluklarını muhafaza et, onlarla ilişkini kesme. Aksi hâlde Allah senin nurunu söndürür.”¹⁰⁰

Hazreti Ömer de bir sözünde: “Kabrinde yatan babasını sevindirmek isteyen kişi, babasının kardeşleriyle, dostlarıyla ilişkisini sürdürsün, onları ziyaret etsin.” diyerek babanın, ölümünden sonra evladı üzerindeki bir hakkına dikkat çekmiş bulunmaktadır.

Önemli Müslüman bilginlerden biri olan Kadı İyâz Hazretleri sıla-i rahim hakkında şunları söyler: “Sıla-i rahim herkesin üzerine düşen bir borçtur. Hadis-i şeriflere göre akrabalarla ilişkileri kesmek büyük günahlardan biridir. Ancak sıla-i rahimin kendi içinde dereceleri vardır. Sıla-i rahimin en düşük derecesi ilişkileri koparmamak, akrabaları terk etmemektir. Onlarla konuşmak ve selam vermektir. Sıla-i rahim yapmak kişinin içinde bulunduğu durum ve imkânlarına göre değişir. Sıla-i rahim bazen vacip, bazen müstehap olur. Bir insan sıla-i rahimi ideal anlamıyla yapmasa ancak az çok akrabalarıyla ilişkilerini devam ettirse hadiste ifade edilen “kâtı: akrabalık ilişkilerini kesip atan kişi” olarak adlandırılmaz. Ancak imkânı olduğu hâlde akrabalarını ihmal eden kişi de sıla-i rahimi gerçekleştirmiştir denemez.”

Konuyla ilgili bir başka hadiste Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): “Akrabalarıyla ilişkilerini kesen kişi cennete giremez.”¹⁰¹ buyurmuştur.

¹⁰⁰ et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, 8/279; el-Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, 1/29.

¹⁰¹ Buhârî, *Edeb* 2; Müslim, *Birr* 18-19.

Hadisteki “cennete giremez” ifadesi hiçbir zaman cennete giremeyecektir, şeklinde anlaşılmalıdır. Cennete ilk giren insanlardan olamayacak, cezasını Allah’ın takdir ettiği kadarıyla çektikten sonra cennete girebilecektir, demektir.

Maalesef yanlış bir düşünce olarak, sadece bize gelene gider, bizi arayanı sorarız. Oysaki gerçek sıla-i rahim, bize gelmeyen ve bizimle ilişkilerini kesen insanlarla da iletişim kurmak ve bunu devam ettirmektir. Bize gelene bizim gitmemiz, gerçek anlamda sıla-i rahim değil, belki karşı tarafın davranışına karşılık vermektir. Bundan dolayı, bizi hiç arayıp sormayan akrabalarımızı bile biz aramalı, hâl ve hatırların sormalı onlarla ilgilenmeliyiz. Çünkü Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bize böyle davranmamızı tavsiye etmiştir.

f) Kabirlerini ziyaret etmek

Anne babanın ölümünden sonra, onların üzerimizdeki haklarından biri de zaman zaman kabirlerini ziyaret etmektir. Her ne kadar okuduğumuz Fâtihalar, cüzler, salavâtlar ve dualar zaman ve mekan engeline takılmasa da, onların kabrinin başına kadar gidip ziyarette bulunmak hem bizim, hem de onlar için büyük hayırdır. Zira Efendiler Efendisi: “Kabirleri ziyaret edin. Çünkü kabir ziyareti size ölümü hatırlatır.”¹⁰² demiştir.

Yaptığımız kabir ziyaretleri, bizim de birgün böyle ziyaret edilmek için kabirde bekleyeceğimizi ihtar edecek, dağılmış fikir ve ruh dünyamızın muhasebesini yapmamızı

¹⁰² Müslim, Cenâiz 105; İbn Mâce, Cenâiz 47.

sağlayacaktır. Hem ziyaret ettiğimiz yerin kalıcı ve ebedi olduğunu bize telkin edecek, dünyanın fâni yüzünü gösterecektir.

Ecdadımız ölüm düşüncesini kendi dünyalarında çok canlı tuttuklarından dolayı kabristanları hep ikamet alanları içinde tespit etmişlerdir. Eski camilerimizin hemen hepsinin bahçelerinde mezarlıklar bulunur. Bu durum, bize onların ölümü hiç hatırdan çıkarmadıklarına dair bir kanaat vermektedir. Onlar bu dünyanın fena yüzüne öylesine aşına idiler ki, dünyayı nefes alıp dinlenmek için uğranılan bir gölgelik gibi görürlerdi. Bundan dolayı mezarlarını her zaman adımlayıp geçtikleri yerlerden seçmişlerdi.

Günümüzün insanına gelince, ölümü mümkün olduğunca kendisinden uzaklaştırmaya çalışıyor. Kabristanlarını şehir dışına çıkarınca, ölümü de kendinden uzaklaştıraçağına inanıyor. Kabristanın giriş kapısındaki “Her canlı/can ölümü tadacaktır.”¹⁰³ ikazına tahammül edemiyor ve dünyadan hiç çıkmayacağını sanıyor veya kendini öyle inandırmaya çalışıyor. Fakat ne kadar gözlerimizi kapasak da ölüm gizlenmiyor. Bizi bekliyor. Ölüm meleği bir gün herkes için takdir edilmiş o çağrıyı bize de yapacak ve dünyaya ait bütün sonu gelmez isteklerimize rağmen bizi buradan alıp götürecektir. Yanımızda sermaye olarak sadece kalbimizin, ruhumuzun, niyetlerimizin taşıdıklarını götüreceğiz Rabb'imizin huzuruna.

Evet... Bizim kültürümüzün, milli ve manevi değerlerimizin hamurunda bulunan ana madde dindir. Yürümemiz, oturmamız, konuşmamız, gülmemiz, ölümümüz, mezarı-

¹⁰³ Bkz. Âli İmran, 3/185; Enbiyâ, 21/35; Ankebût, 29/57.

mız, düşünümüz, matemimiz, mimarimiz, musikimiz rengini hep dinden almıştır. Bu asırlardan beri böyledir ve bizi yüzyıllardır ayakta tutan temel dinamik de budur. Dinimizin ruhlarımıza ve düşüncelerimize verdiği renk ve desenle biz kültür ve medeniyetimize şekil vermişizdir.

Bizim güzel adetlerimizden biri de bayram sabahlarında yaptığımız kabir ziyaretleri ve vakit namazları sonrasında, cami avlularında mevtamıza okuduğumuz fatihalarımızdır. Sabahın seher vakitlerinde hep birlikte tekbirlerle bayramı karşılamamız sonra da eski dostlarımızı kabirlerinde ziyaret etmemiz küçüklüğümüzden beri ruhumda derin izler bırakmıştır. Bayramın sadece bizim bayramımız olmadığını, kabirdeki dedelerimizin, anneannelerimizin, dayılarımızın, teyzelerimizin, annelerimizin de bayramı olduğunu hatırlar sanki onlara bayram ziyaretine gider gibi oluruz. O vakitler, meleklerin yeryüzüne inip yeryüzünü sekine ile tütsüledikleri altın zamanlardır. Kabirlere varır, kabir ehline hep birden selam verir, bir gün bizim de onlara kavuşacağımızı ilan ederiz. Onlar da tıpkı ak sakallı bir dedenin küçük bir çocuğa yaptığı nasihatler gibi en içli, en dokunaklı ve en unutulmaz nasihati fısıldarlar kulaklarımıza: “Ölüm haktr.”

Hız. Ebû Hureyre'nin nakline göre Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), annesinin kabrini ziyaret etmiş, ağlamış ve etrafındakileri de ağlatmıştır. Nasıl ağlamasınlardı ki! O tebeşüm ettiğinde onlar da bir o kadar sevinir; O hüzünlendiğinde onlar da derin bir hüznе dalarlardı. Sanki kâinat O'nun gülmesiyle gülüyor, O'nun ağlamasıyla ağlıyordu. Çünkü O olmasaydı, kâinat hiç gülemeyecek ve Kudret-i Sonsuz Allah'ın varlığından habersiz yaşayacaktı. Bundan

dolayı gökteki melekten, denizdeki semeğe (balığa) kadar herkes O'nunla ciddi alakadar idi.

Her ne kadar bizim kültürümüzde kabir ziyaretlerini bayram günleri yapmak adet hâline gelse de, Efendimiz'in cuma günleri için de kabir ziyaretini tavsiye ettiğini görüyoruz.

Hazreti Âişe (radıyallahu anhâ) annemiz, babası Hazreti Ebû Bekir'den naklen Efendimiz'in şu sözünü rivayet eder: "Anne babasının veya ikisinden birinin kabirlerini cuma günü ziyaret edip de Yâsîn sûresini okuyan insanın geçmiş (küçük) günahları bağışlanır."¹⁰⁴

Abdullah İbn Ömer'in (radıyallahu anh) Peygamberimiz'den naklettiği şu mübarek söz de çok müjdelidir: "Annesinin veya akrabalarından birinin kabrini ziyaret eden insan için hacc-ı mebrûr - insanı anasından doğmuş gibi tertemiz ve günahsız yapan hac - sevabı yazılır. Ölünceye kadar bu ziyaretlerini devam ettiren insana ölümünden sonra melekler ziyaretçi olurlar."¹⁰⁵

Osman İbn Sevde'nin çok dindar bir annesi vardı. Kendisine bundan dolayı "râhibe" denirdi. Kendisi son nefeslerini verirken başını göğe kaldırmış ve: "Ey amel sermayem, kabrimde bana vahşet yaşatmayın, beni yalnız bırakmayın." diyerek vefat etmişti.

Osman İbn Sevde her cuma annesinin kabrine giderdi. Annesi ve kabristandakilerin ruhları için dua ve istiğfar ederdi. Bir gece annesini rüyasında gördü. Annesine

¹⁰⁴ el-Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, 6/141.

¹⁰⁵ el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-Usûl*, 1/126.

“Anacığım! Nasılsın?” diye sordu. Annesi de: “Evladım! Şüphesiz ölümün pek şiddetli bir sıkıntısı var. Ancak Allah’a hamdolsun ben berzah âleminin güzelliğini yaşıyorum. Ahirete kadar reyhan kokusu koklayıp, ipek atlaslar üzerinde oturacağım.” dedi.

Osman annesine: “Bir ihtiyacın var mı?” diye sordu. Annesi: Her cuma bize yaptığın ziyaretleri ve duaları okumayı terk etme. Çünkü ben cuma günü senin beni ziyaret etmeye karar verip, kabrime yöneldiğin an müjde alıyorum. Bana şöyle sesleniliyor: ‘Ey Râhibe! Şu gelen ailesini arkada bırakıp da senin ziyaretin için gelen oğlundur.’ Ben ve etrafımdaki bütün ehl-i kabir bu müjdeden dolayı çok mutlu oluyoruz.” der.

Evet, anne babalarımızın kabirlerini ziyaret edip onların ruhlarına Yâsîn, Fatihâ, Tebâreke gibi sûreleri okumak onları çok memnun eder. Onların ruhları bu duaların feyzinden istifade eder. Ayrıca arkalarında ruhlarına Fatihâ okuyacak bir evlat bırakmış olmanın onurunu duyarlar.

Günümüz insanı geçmişe göre çok yoğun. Dünya adeta bir köy hâline geldi. Okyanus ötesine seyahatler bile birkaç saatlik bir süreye indi. Bu hızlı yaşam trafiği içinde çoğu zaman annelerimizin, babalarımızın ve yakın akrabalarımızın kabirlerini ziyaret etmeye fırsat bulamıyoruz. Ya da işimiz ve hizmetimiz gereği çok uzak topraklarda yaşamak zorunda kalıyoruz. Fakat buna rağmen evlat olarak bizler, anne-babalarımızın kabirlerine gidemsek de okuyacağımız hatimlerle, yapacağımız hayırlı işlerle onları kabirlerinde sevindirebiliriz.

Fadl İbn Mevkıf, kabir ziyareti ile ilgili başından geçen bir olayı anlatır: “Babamın kabrini sık sık ziyaret ederdim. Bir defasında bir cenaze gördüm. Cenazeye katılmaya karar verdim sonra da bir ihtiyaçtan dolayı kendi işlerime daldım. Tabi bu arada babamın kabrini ziyaret etmeyi unutmuştum. Bu olaydan sonra bir gece rüyamda babamı gördüm. Bana ‘Evladım! Niçin ziyaretime gelmedin?’ dedi. Ben de niçin ziyaret edemediğimi uygun bir üslupla babama anlattım. Babam beni dinledikten sonra şunları söyledi: ‘Allah’a yemin ediyorum ki sen köprü’nün başından gözükp kabrimin yanı başına oturuncaya kadar yolunu gözlüyorum. Ve sen giderken de köprüyü geçip kaybolana kadar arkandan hasretle bakıyorum.’”

Rüyalar her ne kadar hakikat olmasa da yine de hakikate açılan birer kapıdır. Rüyaların iki çeşidi insanın kendi karakteri ve ruh dünyası ile ilgilidir. Bu tür rüyalar genel de anlamsızdır ve üzerinde durmaya değmez. Fakat bir rüya vardır ki o, Peygamberimizin beslendiği vahiy kaynağının kırk kûsûr parçasından biridir. Özellikle dünyanın yaşanıp sekerat dönemine girdiği kıyamet öncesi dönemde, insanların göreceği rüyaların çounluğu bu tür rüyalar olacaktır. Seher vakitlerinde gördükleri rüyaların aynen hayatlarında gerçekleştiğini gözleriyle görecekler. Bu haberi bize vahiy kaynağının başında durmuş, kana kana içen, Hazreti Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) haber veriyor. Yani bu tür rüyalar hakikattir. Bunlar bazen aynıyla çıkar, bazen da yorumlanmaya ihtiyaç duyar. Fadl’ın gördüğü rüya da bir hakikati anlatan, bize ders veren örnek bir rüyadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANA-BABAYA
KARŞI GELMENİN VEBALİ VE
NETİCELERİ

ANA-BABAYA KARŞI GELMENİN VEBALİ VE NETİCELERİ

Gerek âyet-i kerimelerde ve gerekse hadis-i şeriflerde ana-baba hakkının hemen Allah hakkından sonra ifade edilmesinin, bu hakkın ne kadar önemli bir konumda bulunduğuna işaret ettiğine kitabımızın değişik yerlerinde temas etmiştik. İlgili âyet ve hadislerin ifadesiyle anlıyoruz ki, ana-baba hakkını çiğnemek, onların kalbini kırmak ciddi bir suç ve günahdır. Ana-babasının gönlünü eden cenneti kazanır fakat onlara zulmedip onların hakkını çiğneyenler cennetin kokusunu -o koku bin yıllık mesafeden duyulabilen bir koku iken- duyamazlar.¹⁰⁶

1) Ana-Baba ve Akrabalarla İlişkileri Koparmak Münafık Sıfatıdır

“Demek ki ey münafıklar! Siz işbaşına geçecek olursanız, ülkede fesat çıkaracak, nizamı bozacak, akrabalık bağ-

¹⁰⁶ et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Eusat*, 6/18; *el-Münzirî*, *et-Terğîb ve't-Terhib*, 3/67.

larını parçalayacaksınız! (Allah'a verdiği söze bile sadık kalmayan kim-
senin, böylesi hakları gözetmesi de beklenemez). İşte bunlar, Allah'ın
lânet edip kulaklarını sağırlaştırıldığı, gözlerini kör ettiği kim-
selerdir.” (Muhammed, 47/22-23)

Âyette işaret edildiği gibi münafıkların belirgin özellik-
lerinden biri, işbaşına geçip idareyi ele aldıklarında ıslah
edici, yapıcı, üretici ve verimli olmaları değil, aksine yıkıcı
ve bozguncu olmalarıdır. Onlar milleti idare etme fırsatını
yakaladıklarında adalet ayaklar altına alınır, zulüm her yer-
de sesini olabildiğince yükseltir ve mazlumların âh u efganı
da semanın kapılarını zorlar.

Münafıkların bu özelliğinin yanında bir diğer özellikleri
de akraba ile ilişkilerini kesmek, onların hâl ve hatırlarını
sormamak, ihtiyaçlarını karşılamak için onlara yardım et-
memektir. Onlar akrabalar arasında tatsızlık çıkarıp, birbir-
leriyle çekişip dururlar.

Akrabayı arayıp sormamak, ziyaret edip gönüllerini al-
mamak ve onları kendi hâllerine terk etmek müminlerin
değil münafıkların özelliğidir. Buradan akrabaları ile iliş-
kilerini kesen her kişinin münafık olduğu gibi bir hüküm
de çıkarılmamalıdır. Sadece üzerinde böyle bir sıfat taşıyor
denebilir. Çünkü kimin mümin, kimin kafir ve kimin mü-
nafık olduğunu Allah'tan başka hiç kimse bilemez.

Akrabalık haklarını gözetmek Allah Teâlâ'nın emri oldu-
ğu için kalbinde iman taşıyan bir insan akrabasıyla ilgisini
kesmemelidir. Onları ihmal edip unutmamalı, kendilerine
asla fenalık yapmamalıdır.

2) Ana-Babaya İsyân Etmek Büyük Günahlardandır

Ebû Bekre Nüfey İbn Hâris'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

“Büyük günahların en ağırını size haber vereyim mi?” diye üç defa sordu.

Biz de:

“Evet, yâ Resûlallah” dedik.

Resûl-i Ekrem:

“Allah’a şirk koşmak, ana-babaya itaatsizlik etmek” dedikten sonra, yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve “İyi dinleyin, bir de yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmaktır.” ilavesini yaptı. Bu sözü durmadan tekrarladi. Daha fazla üzülmelerini arzu etmediğimiz için “keşke sussa” dedik.¹⁰⁷

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) çok önemli mesajlar vermek istediğı zaman önce dikkatleri kendisine çeker, zemini mesajın alınmasına müsait hâle getirir, sonra söyleyeceklerini söylerdi. Bu hadiste de aynı üslubu kullandığını görüyoruz ki çok önemli üç günaha işaret etmeden önce tam üç kez soru yoluyla zihinleri bu meseleye hazır hâle getirmeye çalışmıştır.

Dinimize göre günahlar küçük ve büyük günahlar olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’de veya hadislerde ağır tehdit, lânet ve ceza öngörülen suçlar büyük günah kabul edilmektedir. Yukarıda zikrettiğimiz hadis-i şerifte de Allah’a ortak koşmak, ana-babaya itaatsizlik

¹⁰⁷ Buhârî, Şehâdât 10, Edeb 6, İsti’zân 35; Müslim, İmân 143.

etmek, yalancılık ve yalancı şahitlik yapmak büyük günah olarak kaydedilmektedir.

Büyük günahların birinci derecede ağır olanı, hiç şüphe yok ki Allah Teâlâ'ya ortak (şirk) koşmak, O'nun gibi bir başka ilah olduğuna inanmak veya O'nun bir takım icraatlarını başka varlıklara nispet etmektir.

Abdullah İbn Mes'ud hazretleri en büyük günahın ne olduğunu merak etmiş ve Efendimiz'e (sallallahu aleyhi ve sellem):

“Allah katında en büyük günah hangisidir?” diye sormuştur. Resûl-i Ekrem de ona verdiği cevapta:

“Seni yaratmış olduğu hâlde Allah'a şirk koşmandır.” buyurmuştur.¹⁰⁸

Nitekim Lokman sûresinde de: “Lokman oğluna nasihat ederken: ‘Evladım!’ dedi, ‘sakın Allah'a eş, ortak uydurma! Çünkü şirk pek büyük bir zulümdür.’” (Lokman, 31/13) ifade edildiği gibi insanın yapabileceği en büyük zulüm ve haksızlığın Allah'a şirk koşmak olduğu belirtilmiştir. Çünkü üzerimizde en büyük hakkı bulunan varlık Cenab-ı Hakk'tır. O sonsuz rahmet ve şefkatiyle bütün ihtiyaçlara cevap verirken O'nu görüp O'nu bilmemek en büyük zulümdür. Böyle bir zulme bütün kâinat ağlar.

Büyük günah olarak nitelendirilen ikinci önemli suç ana-babaya veya onlardan birine karşı gelmektir.

İnsanın iyilik veya kötülüğü, üzerinde en çok hakları bulunan anne veya babasına karşı davranışında ortaya çıkar. Anne-babasına iyilik yapmayan bir insan diğer insanlara karşı nasıl iyilik yapabilir ki? Kendisini bu dünyaya getiren,

¹⁰⁸ Müslim, *İmân* 141.

aciz olduğu günlerde elinden tutup yemediklerinden yedi-
ren iki varlığa karşı gerekli saygıyı gösteremeyen bir evlat,
başkalarına karşı çok daha ileri derecede haksızlıklar ve fe-
nalıklar yapabilir. Böyle bir evlat da zaten millete faydadan
ziyade zarar getirir.

Hadiste kaydedilen üçüncü büyük günah ise yalan söy-
lemek ve yalancı şahitlik yapmaktır. Yüce kitabımızda ya-
lan söylemekle Allah'a karşı gelmenin sembolü olan puta
tapmak birlikte zikredilmiş ve meselenin vehametine dik-
kat çekilmiştir. "...O hâlde Allah'ın yasakladığı her şeyden,
özellikle pis putlardan ve yalan sözden kaçının." (Hac 22/30)

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de bir başka müba-
rek sözünde: "Yalan yere şahitlik etmek, Allah'a şirk koş-
mak gibidir."¹⁰⁹ buyurmuş ve âyetin dikkat çektiği hususa
nazarları çekmiştir.

Şüphesiz yalancı şahitlik yaparak yenen hakkın küçük
veya büyük olması arasında fark yoktur. Bu yalanı çirkin-
leştiren en önemli husus şuurlu olarak haksızlık yapmaktır.
Başka bir ifadeyle helali haram, haramı da helal yapmaya
kalkışmaktır.

Efendimiz ilgili hadisimizde üç büyük günaha işaret edi-
yor. Fakat üçüncü büyük günahı söylerken doğrulmuş ve
defalarca tekrar etmiştir. Bu davranışından anlıyoruz ki ge-
rek Allahu Teâlâ'nın ve gerekse kendisinin en hoşlanmadı-
ğı suç ve günahlardan birisidir yalan ve yalancı şahitlik.

Büyük günahlar ile ilgili Peygamber Efendimiz (sallallahu
aleyhi ve sellem) bir başka hadisinde şöyle buyuruyorlar:

¹⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 4/209.

“Büyük günahlar şunlardır: Allah’a ortak koşmak, ana-babaya itaatsizlik etmek, haksız yere adam öldürmek ve yalan yere yemin etmektir.”¹¹⁰

Görüldüğü gibi bu hadiste de büyük günah sıralamasında ilk iki sırayı Allah’a şirk koşmak ve ana-babaya itaatsizlik alıyor. Ardından haksız yere adam öldürmek ve yalan yere yemin etmek geliyor.

Cenâb-ı Hakk’ın Kur’ân-ı Kerîm’de haber verdiğiğine göre, haksız yere cana kıymak bütün insanları öldürmek kadar ciddi bir günahdır.¹¹¹ Canı veren Allah’tır ve onu geriye alacak da yegâne güç Allah’tır. İnsan Allah’ın en değerli sanat eseridir ve o sanatı kimse yeryüzünde ortadan kaldırmaya çalışamaz. O hak ve yetki sadece Allah’a aittir.

“Yalan yere yemin etmek” de, aynen yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmak gibi büyük günahlardandır. Bir müminin malını veya hakkını haksız yollarla elde etmek için yapılan yemin yalan yere yapılan bir yemindir. Böylesi haksız bir yemin, insanı önce günaha daldırdığı sonra da cehenneme soktuğu için, batıran yemin anlamında “yemîn-i gamûs” olarak adlandırılmıştır.

Sahabe Efendilerimizden Muğîre İbn Şu’be’nin rivayet ettiği şu hadiste de haram ve mekruh kılınan şeylerin arasında ana-babaya isyanın da zikredildiğini görüyoruz:

“Allah Teâlâ size annelere isyanı, kız çocuklarının diri diri gömülmesini, eda edilecek hukuk ve borçların eda edilmemesini, hak edilmedik şeylerin de alınmasını haram

¹¹⁰ Buhârî, *Eymân ve’n-Nüzûr*, 16, *Diyyât* 2, *Mürteddîn* 1; Nesâî, *Tahrîm* 3, *Kasâme* 48.

¹¹¹ Bkz. *Mâide*, 5/32.

kılmıştır. Dedikoduyu, çokça soru sormayı, şurada burada servet tüketip israf etmeyi de çirkin görmüştür.”¹¹²

Bu hadisteki ifade annelere itaatsizlik şeklinde geçse de bu anlam içerisinde babaların da girdiği açıktır. Çünkü âyet ve hadislerin geneline bakıldığında anne-babaya saygı istenmektedir. Burada sadece annelerin zikredilmiş olması, onların babalara nazaran daha hassas ve ince olmaları ve kalplerinin daha çabuk kırılabilme istidadında olmasındandır. Ayrıca annelere göstermemiz gereken ilgi ve hassasiyetin, babalara gösterilmesi gerekenden üç kat fazla olduğunu da hadis-i şeriflerden öğrenmiştik.

Abdullah İbn Abbâs hazretleri “Onlar öyle kimselerdir ki büyük günahlardan ve hayasız çirkin işlerden kaçınırlar, kızdıkları zaman öfkelerini yutar, karşıdakinin kusurlarını affederler.” (Şûrâ, 42/37) ve “O iyiler, ufak kusur ve günahlardan olmasa da, büyük günahlardan, aşikâr hayasızlıklardan kaçınırlar. Senin Rabb’inin mağfireti boldur.” (Necm, 53/32) âyetlerinde geçen büyük günahların şunlar olduğunu belirtmiştir:

- a) Allah’a ortak koşmak
- b) Allah’ın rahmetinden ümit kesmek
- c) Allah’ın gazabından emin olduğuna inanmak
- d) Ana-babaya baş kaldırmak, isyan etmek ve akrabalarla ilişkileri kesmek
- e) Masum ve mümin bir insanı haksız yere öldürmek
- f) Namuslu ve iffetli evli kadınlara zina isnadında bulunmak

¹¹² Buhârî, *İstikrâz* 19, *Edeb* 6, *Zekât* 53; Müslim, *Akdıye* 10-14.

- g) Yetimin malını haksız yere yemek
- h) Savaşta cepheden kaçmak
- i) Faiz yemek
- j) Sihir yapmak ve yaptırmak
- k) Zina yapmak
- l) Bile bile yalan yere yemin etmek ve yalancı şahitlik yapmak
- m) Savaş ganimeti veya devlet malı üzerinde dolandırıcılık yapmak (gulûl)
- n) Zekâtın toplanmasına engel çıkarmak ve vermemek
- o) İçki içmek
- p) Bile bile namaz kılmamak
- r) Sözüünü tutmamak

İbn Abbâs'ın (radiyallahu anh) belirttiği günahların her biri büyük günah kapsamına giriyor. Bunca günah içinde anne babaya baş kaldırmanın ve akrabalarla ilişkileri koparmanın da yer alması böyle bir suçun Allah'a eş koşmak, adam öldürmek, sözünü tutmamak gibi günahlarla aynı kategori içerisinde yer aldığını gösteriyor. Adam öldüren bir adam nasıl Allah'ın rahmetinden uzak bulunursa, ana-babaya karşı gelip onlara isyan eden bir evlat da Allah'ın rahmet ve teveccühünden uzak kalır.

Anne-babaya lanet etmek büyük günahtır

“Bir insan kendi öz anne babasına sövebilir mi?” diye sorsam sanırım bu sorumu şaşkınlıkla karşılırsınız. Fakat şaşırmanın insan bazen farkında olmadan kendi ana-ba-

basına sövebiliyor. Ve bu davranışı ile maalesef büyük bir günah işlemiş oluyor.

Peygamberimiz bir gün ashâbına: “Bir kimsenin kendi ana-babasına sövmesi büyük günahlardandır.” buyurdu.

Ashab-ı kirâm:

“Yâ Resûlallah! İnsan kendi ana-babasına hiç söver mi?” deyince:

“Evet, o tutar birinin babasına söver, o da onun babasına söver. Birinin anasına söver, o da onun anasına söver”¹¹³ buyurdu.

O (sallallahu aleyhi ve sellem), mana itibariyle yukarıdaki hadise paralel bir başka kutlu sözünde:

“İnsanın kendi ana-babasına lanet etmesi en büyük günahlardandır.” buyurmuş,

Ashâb-ı kirâm:

“Ya Resûlallah! Bir kimse kendi ana-babasına nasıl lanet eder?” deyince:

“O birinin babasına söver, o da babasına söver. Adamın anasına söver, o da onun anasına söver.” buyurmuştur.¹¹⁴

Başkasının anne ve babasına küfreden kişi gerçekte, kendi anne babasına küfretmiş gibi oluyor. Yani tanımadığınız bir insanın anne babasına da küfredemezsiniz çünkü onlara küfretmeniz kendi öz anne-babanıza küfretmek kadar tehlikeli ve ağır bir suçtur. Nasıl kendi anne-babanıza küfretmek istemezsiniz öyle de başkalarının anne ve baba-

¹¹³ Müslim, *İmân*, 146; Tirmizî, *Birr* 4.

¹¹⁴ Buhârî, *Edeb* 4; Ebû Dâvûd, *Edeb* 120.

larına da küfretmeyin. Eğer küfrederseniz bilin ki o zaman kendi ana-babanıza küfür ve lanet etmişsinizdir.

“Onların Allah’tan başka yalvardıkları tanrılarına hakaret etmeyin ki, onlar da cahillik ederek hadlerini aşır Allah’a hakaret etmesinler!” (En’âm, 6/108) âyetinde olduğu gibi bize düşen küfretmek, yıkmak, tahrip etmek değil, yapıcı ve birleştirici olmaktır. Yıkım bir çorap söküğü gibi yıkıma sebep olur ve kaos doğurur. O hâlde sövmeden, lanet okumadan hep müsbetin (olumluluk, yapıcılık) peşinde olmalı, hep olumlu şeyler üretmek için gayret edilmelidir.

3) Ana-Babaya isyan Eden Cennete Giremez

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in akrabası olan ve kendisinden altmış hadis rivayet eden Ebû Muhammed Cübeyr İbn Mut’ım’in (radiyallahu anh) rivayet ettiğine göre Efendimiz (salallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Akrabasıyla ilgisini kesen kimse cennete giremez.”¹¹⁵

Akrabasıyla ilişkilerini kesenlerden memnun olmayan Allah Teâlâ böyle davrananların cennete ilk girecek bahtiyarlarla beraber olamayacaklarını, ancak suçlarının cezasını çektikten sonra cennete girebileceklerini belirtiyor.

Kalbinde zerre ağırlığınca iman taşıyan herkes niha-yetinde cennete girecektir. Ancak akrabalık bağlarını görmezlikten gelip, akrabalarını unutan insanlar üstelik bunun haram olduğunu bildikleri hâlde aksini düşünüyorlarsa bu takdirde cennete hiçbir zaman girmeleri mümkün değildir. Çünkü haram olduğu kesin olarak bilinen bir hükmün ak-

¹¹⁵ Buhârî, *Edeb* 11; Müslim, *Birr* 18,19.

sini iddia etmek, Allah'ın affetmediği bir günahdır, insanın ebedi olarak cehennemde kalmasına sebep olur.

Bununla birlikte sıla-i rahimin haramlığına inandığı hâlde pratikte bunun gereklerini yerine getirmeyen insan günahkâr olur. Ancak bu suçun cezasını çektikten sonra, Allah izin verirse cennete girebilir.

Ebû Saîd el-Hudrî'nin (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadiste Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ahirette Allah'ın bazı insanları cennetine koymayacağını bildirmiştir. Bu insanlar şu kimselerdir: “Anne babasının hukukunu çiğneyip onlara zulmedenler, alkolik olup içki tiryakisi hâline gelenler ve yapmış olduğu her hangi bir iyiliği başına kakanlar.”¹¹⁶

Bir defasında Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) yanına bir adam gelmiş ve huzurunda “Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Resûluhu” diyerek kelime-i şehadet getirmişti. Ardından sözüne şöyle devam etti: “Ey Allah'ın Resûlü! Beş vakit namazı kılıp, zekâtımı veriyorum. Ramazan ayı orucumu da tuttum.”

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu duyunca parmaklarını yan yana getirerek dikti ve şöyle dedi: “Her kim senin söylediğin bu şeylere inanır ve yaparsa kıyamet günü Peygamberler, siddîkler (hayatını doğruluk üzerine yaşayıp, yalana hiç yer vermeyenler) ve şehitlerle beraber olur. Ancak anne babasına isyankâr olanlar buna erişemez.”¹¹⁷

Ana-babaya isyan edip başkaldıran insanlar, sırat-i müstakim ehli olan peygamberler, siddîkler (hayatını Hazreti

¹¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 3/44; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 8/288.

¹¹⁷ el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 8/147.

Ebû Bekir gibi doğruluğa adanmış vefakârlar) ve şehitlerle beraber olmayacak. Ne büyük bir kayıp.

4) Karşılığı Daha Dünyada İken Verilen Suçlardan Biri de Ana-Babaya isyandır

Bazı günahlar vardır ki, Allah onun hesabını ahirette sorar. O suçun karşılığını ahirete saklar. Bazı günahların cezasını ise ahirete bırakmadan dünyada verir. Başta ana-baba olmak üzere akrabaları ile ilişkilerini kesen insanlar da bu cürümlerinin neticesini daha dünyada iken görürler. Bunun böyle olduğunu Peygamberimiz'in şu hadisinden anlıyoruz: "Ahirette cezasını ayrıca vermekle beraber, dünyada Allah'ın çabucak cezalandırmasını en fazla hak eden günahlar, zulüm ve akrabasını ihmal etmektir."¹¹⁸

İnsanlara zulmedenler ve akrabaları ile ilişkilerini kesenler, yaptıkları suçun cezasını görmek için ahirete kadar beklemeyecekler. Allah onlara daha dünyada iken bu günahlarının cezasını çektirecektir.

"Zalim Allah'ın yeryüzündeki adalet vesilesidir. Onun vasıtasıyla bir zalimden öcünü alır sonra da ondan intikam alır."¹¹⁹ hadisinde ifade edilen mana, dünya tarihinde defalarca gerçekleşmiştir. Nice zalimler masum insanlara zulmederken bir başka zalim ortaya çıkmış ve o masumlara zulmeden zalimin hakkından gelmiştir. Fakat Allah'ın adaletinin gereği bir müddet sonra da öbür zalimin alacağı ceza Allah tarafından gönderilmiş ve perişan hâle düşmüştür.

¹¹⁸ Ebû Dâvûd, *Edeb* 43; Tirmizî, *Kıyamet* 57; İbni Mâce, *Zühd* 23.

¹¹⁹ el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 1/278, 2/64.

Anne babasını unutan, akrabaları ile iletişimi koparan insanlar da dünyada iken pek çok sorunla karşı karşıya gelirler. Onlar bunun sebebini belki çözemeyizler. Oysa ilahî adalet onların cezasını vermiştir. Onlar bu yüzden darlık ve sıkıntı çeker, değişik musibetlerle yaka paça olmak zorunda kalırlar.

5) Ana-Babaya İsyân Edenin Amelleri Kabul Olmaz

Anne-babaya başkaldırmak öyle kötü bir fiil ki, insan bunun cezasını hem dünyada hem de ahirette çekmek zorunda kalıyor. Ana-babasına isyan edene adeta bütün hayır kapıları kapanıyor. Bundan dolayı insan ne yapıp edip anne-babasının gönüllerini hoş tutmalı ki, iyilik kapıları üzerine kapanmasın. Zira Peygamberimiz anne babasına baş kaldırıp onlara zulmedenlere, yaptıkları iyilikleri başa kakanlara ve kaderi inkâr edenlere hayır kapılarının kapanacağını haber veriyor. Artık onların tövbelerinin, günahlardan arınmak için vermiş oldukları sadaka ve fidye türünden ibadetlerin de kabul olunmaması gibi bir durum söz konusudur.¹²⁰

Anne babalarını üzenlerin Allah'ı sevindirmesi mümkün değildir. Onlar öyle büyük bir hata yapmışlardır ki ancak anne-babalarının gönüllerini alıp, onları rahata kavuşturlurlarsa Allah'ın rahmetini ve merhametini kendilerine yöneltebilirler.

Abdullah İbn Evfâ Hazretleri anlatıyor: “Bir adam Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) huzuruna gelip:

¹²⁰ İbn Ebi Âsım, *es-Sünne* 1/142.

‘Ey Allah’ın Resûlü! Şu mahallede son nefeslerini vermek üzere bulunan bir delikanlı var. Kendisine ‘Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Resûlühü’ diyerek telkin vermeye çalışıyoruz. Ta ki son nefesinde imanlı gitsin. Fakat o kelime-i şهادeti getiremiyor.

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): ‘Peki, o delikanlı sağlığında kelime-i şهادet getirmez miydi?’ diye sordu.

Orada bulunanlar hep bir ağızdan ‘Evet Ya Resûlallah, getirirdi.’ diyerek şهادette bulundular.

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ‘O zaman onun kelime-i şهادet getirmesine engel olan şey nedir?’ diye sordu ve bulunduğu yerden kalkarak ölmek üzere bulunan gencin evine doğru yola çıktı. Efendimiz’in (sallallahu aleyhi ve sellem) yanında bulunanlar da O’nun ile birlikte delikanlının evine yöneldiler.

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) gencin yanına vardı ve kendisine: ‘Ey delikanlı! Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Resûlühü cümlesini söyle’ dedi. Genç Peygamberimize (sallallahu aleyhi ve sellem) bu cümleyi söyleyemediğini söyledi.

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): ‘Neden?’ diye sordu.

Delikanlı ‘Anneme yaptığım kötülüklerden ötürü.’ diye cevap verdi.

Resûl-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem): ‘Annen sağ mı?’ diye sordu.

O da: ‘Evet’ diyerek cevap verdi.

Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) orada bulunanlara: ‘Annesini çağırın.’ talimatını verdi.

Delikanlının annesi biraz sonra geldi. Kendisine: ‘Bu ölüm döşeginde bulunan delikanlı senin oğlun mu?’ diye sordular.

Kadın: ‘Evet’ dedi.

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) delikanlının annesine: ‘Eğer oğluna şefaet edip hakkını helal etmezsen, alevleri göklere yükselen bir ateşin içine oğlunu atacağız deseler, sen ne yapardın?’ diye sordu.

Kadın böyle zor bir soruya: ‘Evet ona hakkımı helal ederdim.’ diyerek karşılık verdi.

Bu tablo karşısında Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) kadına dönerek ‘Oğlundan razı olduğuna Allah’ı ve bizi şahit tutar mısın?’ dedi.

Kadın: ‘Allah’ım! Seni ve Resûlünü oğlumdan razı olduğum konusunda şahit tutuyorum.’ dedi.

Anne bu şهادeti yaptıktan sonra Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bu sefer delikanlıya döndü ve: ‘Ey ölüm döşeginde son nefeslerini alıp veren delikanlı! Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Resûlühü cümlesini söyle’ dedi. Artık bu noktadan sonra delikanlı zorlanmadan kelime-i şهادeti getirdi ve ruhunu Allah’a teslim etti.

Bütün bu olanlardan sonra Peygamberimiz şu özlü cümle ile kafiyei koydu: ‘Bu delikanlıyı cehennem ateşinden kurtaran Allah’a hamd olsun.’¹²¹

¹²¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd* 4 /382; el-Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, 6/198.

Annesinin kalbini kırıp, son nefesinde kelime-i şehadet getiremeyen bir insan için Efendimiz de bir anne kadar şefkat ve merhamet duymuş ve onun imanının selameti için seferber olmuştu. Asr-ı Saadet'te yaşanan bu olay anne babasına kötü davrananların dualarının kabul olmadığına ve daha bu dünyada iken bu büyük günahın cezasını çektiklerine canlı bir şahittir.

Hazreti Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadislerinde Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) her insanın yaptığı amellerin Cuma geceleri Allah'a arz edilip hesabının yapıldığını fakat akrabalarıyla ilişkilerini kesen insanların yaptıkları amellerin Allah tarafından kabul olunmadığını belirtir.¹²²

Bu hadisi şöyle bir misalle açıklayabiliriz: Bir çocuk düştüğün; annesi onu her sabah tavukların yumurtalarını almak için kümese gönderiyor. Bu çocuk onlarca tavuğun yumurtasını yumurta sepetine koyup getiriyor. Fakat çocuğun haberi olmadan yumurta sepetinin altı delinmiş, yumurtalar sepetin altından aşağıya düşüyor. Çocuk yumurtaları sepete koydukça, ne kadar çok yumurta topladım diye düşünürken topladığı yumurtaların hepsi aşağıya düşüp telef oluyor.

İşte aynen bunun gibi anne babasını üzen, onları ziyaret etmeyen, yakın akrabalarıyla ilişkilerini koparan insanlar kendi zanlarınca iyi işler yaptıklarını düşünebilirler. Fakat gerçekte o güzel işlerin yanında ihmal etmemeleri gereken çok önemli bir iş var. O da anne babanın hakkını ödemek, akrabalarıyla ilişkileri koparmamak.

¹²² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 2/483.

Mâlik İbn Dînâr hazretleri bir hac mevsiminde Mekke’de bulunur. Kâbe’nin etrafında tavaf ederken o yıl hacc ve umre için gelen insanların çokluğu kendisinin hoşuna gider. O bu duygularla yürürken içinden şöyle geçirir. “Keşke, haccı kabul olan insanları bilseydim de onları tebrik etseydim. Haccı kabul olmayan insanları da teselli edip onlara nasihatte bulunsaydım.”

Bu duyguları yaşadığı günün gecesinde uykuya dalar. Rüyasında bir ses duyar: “Mâlik İbn Dînâr hac ve umre yapanları soruyor. Allah Teâlâ onların hepsinin ibadetlerini kabul etmiş, büyük ve küçük günahlarını affetmiştir. Ancak bir adam var ki, Allah’ın gazabı onun üzerinedir. Onun haccını kabul etmeyip bu ibadetini yüzüne çarpmıştır.”

Mâlik İbn Dînâr hazretleri o gece uykusuna devam eder. Fakat rüyasında bahsedilen haccı kabul olmayan insanın kendisi olma ihtimalinden dolayı çok korkar. Ertesi gece rüyasında yine bir sesin kendisine seslendiğini işitir. Bu ses ona: “O haccı kabul olmayan, Allah’ın gazaplandığı insan sen değilsin. O insan Horasan bölgesinden Belh şehrinden biridir. Adı Muhammed İbn Hârûn el-Belhî’dir.” der.

Sabah olunca heyecanla Horasan’dan gelen kabilelerin bulunduğu mahalleye gider. Onlara içlerinde Muhammed İbn Hârûn isminde biri olup olmadığını sorar.

Onlar da: “O mu? O bambaşka bir insandır. Horasan’da ondan daha âbid, daha zahid ve daha çok Kur’ân okuyan ikinci bir kimse yoktur.” derler.

Bu adam hakkında bu kadar sena ve övgüyü duyan Mâlik İbn Dînâr hazretleri şaşırır. “Peki ama, bu adam bu

kadar zahit, bu kadar âbid ve bu kadar dindar ise neden Allah'ın gazabını hak eden bir insan olsun?" diye içinden geçirir. Sonra hemşehrilerine onun nerde kaldığını sorar.

Onlar: "O kırk yıldır gündüzleri oruç tutar, geceleri ihya eder ve hep harabe mekânlarda dolaşır. Tam bir derviş gibi yaşar. Onu bulsan bulsan Mekke'nin harabeye dönmüş mekânlarında bulabilirsin." derler.

Mâlik İbn Dînâr Mekke'nin harabelerinde dolaşmaya başlar. Bir duvarın arkasında ayakta duran birini görür. Görüntüsü derviş kılığında bir insandır. Yavaş yavaş yanına yaklaşırken, onun ayak seslerini işitir. "Kim o?" diye seslenir.

Mâlik, "Ben, Mâlik İbn Dînâr" der.

Adam "Ey Mâlik! Seni buraya getiren şey nedir? Eğer bir rüya gördü isen anlat dinleyeyim." şeklinde konuşur.

Mâlik İbn Dînâr "Rüyamı anlatmaktan çekinirim, utanı-
rım." diye konuşunca adam "Hayır, lütfen anlat." diyerek ısrar eder.

Mâlik İbn Dînâr gördüğü rüyayı eksiksiz bir şekilde adama anlatır. Rüyayı bitirdikten sonra Horasanlı adam hüngür hüngür ağlamaya başlar. Sonra da başından geçenleri anlatmaya koyulur: "İçki bağımlısı bir insandım. Sabah akşam alkol alırdım. Bir gün bir dostumun yanında aşırı derecede alkol alıp kendimi kaybetmişim. Zar zor bir şekilde evimin yolunu tuttum. Eve geldim ve içeri girdim. Birden ekmek yapmak için tandırı yakan annemle karşılaştım. Beni bir o yana, bir bu yana sallanarak yürüyen bir hâlde gören annem bana pişirdiği şeylerden vermek için üzerime

geldi. Ardından bana şöyle dedi: ‘Bugün Şaban ayının son günü ve Ramazan ayının ilk gecesi. İnsanlar oruçlu olarak sabahlayacakken sen ağzında alkol kokusu bulunarak sabahlayacaksın. Allah’tan utanmaz mısın?’

Annem böyle konuşunca elimi kaldırıp onu tokatladım. Bunun üzerine bana: ‘Yazıklar olsun, Allah’ından bulasın.’ dedi. Bunları duyunca öfkelenmişim ve alkolün de etkisiyle onu tandırın içine doğru ittim. Eşim bunları görünce beni eve soktu ve üzerime kapıyı kapadı.

Sabaha karşı vücudumda alkolün etkisi azalmıştı. Artık ayılmıştım. Kapıyı açması için eşimi çağırdım. Eşim bana çok ağır sözlerle cevap verdi.

Ben bu ağır hakaret karşısında eşime ‘Neler oluyor, neden bana böyle sözler söylüyorsun?’ dedim.

Eşim ‘Sana merhamet dolu sözler söylememe layık değilsin.’ deyince ona ‘Neden’ diye sordum. Eşim bu soruma hayatımın en acı haberiyle cevap verdi: ‘Çünkü anneni tandıra attın. Annen tandırda yana yana can verdi. Sen bir anne katilisin.’ dedi.

Hemen koşup tandıra baktım. Annem yanmış, kül olmuştu. Dünyam başıma yıkıldı. Gözlerim karardı. Öyle bir suç işlemiştim ki artık bu günahı nasıl temizleyebilirim diye hiç durmadan düşünüyordum. Neyim varsa Allah yolunda sadaka olarak dağıttım. Bütün kölelerimi hürriyetine kavuşturdum. Kırk yıldır gündüzleri oruç tutar, geceleri de ibadetle geçiririm. Her sene hacca gelirim ve her yıl senin gibi bir Hak Dostu beni rüyasında görür.”

Mâlik İbn Dînâr adamın anlattıklarını dinledikten son-

ra eliyle adamın çenesini kavrayıp ona şöyle seslenir: “Ey uğursuz herif! İşlediğin günah dünya ve içindekilerin hepsini yakıp kül edecek kadar büyük ve vahim.”

O bu sözleri söyledikten sonra adamın yanından uzaklaşır. Mâlik uzaklaşırken Muhammed İbn Hârûn ellerini dualara cevap beklenen tarafa, gökyüzüne çevirir ve samimane şu duayı yapar: “Ey bütün dert ve kederleri üzerimizden kaldırıp bizleri esenliğe ulaştıran, darda kalmışların dualarına icabet edip onları yalnız bırakmayan Rabb’i Rahimim! Gazabından kaç, rızana sığınırım. Kahrından lütfuna sığınırım. Arzuma cevap ver duama karşılık ver. Beni böyle haybet ve hüsranda bırakma.”

Mâlik İbn Dînâr bu samimi duaya şahit olduktan sonra evine gider. O günün gecesinde rüyasında bir sesin kendisine şöyle seslendiğini işitir: “Ey Mâlik! İnsanları Allah’ın rahmetinden ümitvâr olmasına mani olma. Bırak Allah’tan mağfiretleri konusunda ümit beslesinler. Zira Cenab-ı Hak, Muhammed İbn Hârûn’un yaptığı samimi duayı işitti ve onun duasını kabul etti. Yaptığı hatayı affetti. Şimdi dön git ve ona şunları söyle: ‘Allah kıyamet gününde bütün canlıları huzurunda toplayacak. Allah’ın adaleti kendini öyle gösterecek ki boynuzsuz koç boynuzlu koçtan hakkını alacak. Ve sen Muhammed İbn Hârûn seni de annenle buluşturacak. Mahkeme neticesinde annen lehine senin ise aleyhine karar verilecek. Sen cehenneme atılacaksın. Sonra Allah Tealâ seni, annen istediği için bağışlayacak, seni cehennemden çıkaracak.’

SONSÖZ

“Yuva, toplumun temel unsurudur. Orada fertler ne kadar birbirlerinin hak ve vazifelerine karşı saygılı olurlarsa, toplum da o kadar sağlam ve sıhhatli olur. Yoksa, yuvada yitirilen şefkat ve hürmeti toplum içinde aramak beyhûdedir..!”¹²³ özlü sözünde ifade edildiği gibi insanın şefkat ve hürmeti ilk öğrendiği ocak, içinde neşet ettiği kendi öz yuvasıdır. İnsan bu yuvada anne babasının terbiyesi altında hayata hazırlanır. Onlardan sevgi, şefkat ve ilgi görür. Pratikte öğrendiği bu insani hisleri daha sonra yuvadaki diğer aile bireyelerine yansıtır. Anne babanın sevgisine karşılık saygı ile, ilgisine karşılık da hürmet hisleriyle mukabele eder. Kardeşlerine karşı paylaşmayı ve birlikte yaşamayı öğrenir.

Evladın maddî ve manevî gelişiminde en etkili varlıklar anne babasıdır. Onlar, yavruları hayata merhaba dedikten sonra kendilerini ikinci plana itip hep merkeze onu koyarlar. Bunları yaparken de “Nasıl olsa, ileride bunların karşı-

¹²³ Gülen, M. Fethullah; *Ölçü veya Yoldaki Işıklar*, s.143.

lığını alırız.” gibi herhangi bir beklenti içinde de değildirler. Onlar Allah ahlâkıyla bezenmiş canlılar olarak evlattan bir karşılık beklemeden sürekli onun için ömür tüketirler. Bu hislerle dopdolu olarak son nefeslerine kadar yavrularını düşünürler.

Rubûbiyetiyle bizim bütün ihtiyaçlarımıza cevap veren Mûcîb Allah’a nasıl ki tam olarak teşekkür etmekten aciziz; öyle de üzerimizde sınırsız hakkı bulunan ebeveynimizin hakkını da ödemekten aciziz. Nasıl biz Allah’a ibadet ederken alacaklarımızın karşılığı olarak değil, bugüne kadar verdiklerine karşılık olarak ibadet ediyoruz öyle de anne babamız için yaptıklarımız da aslında bir anlamda onların bizim için bugüne kadar döktükleri terin karşılığıdır. Fakat buna rağmen Cenab-ı Hakk’ın fazlı ve ihsanından dolayıdır ki Allah bize Cennet’i veriyor. Oysa ki ibadetlerimizle bırakın Cennet kazanmayı içinde bulunduğumuz nimetlerin şükür-nü bile eda etmiş olamıyoruz. Bunun gibi anne babasına karşı saygıda kusur etmeyen, onların rızasını tahsil eden evlada da Cennet’e giden yolları gösteriyor fazlı ve ihsanı her şeyi kuşatmış olan Mennân Rabb’imiz. Yani buradan şunu anlıyoruz ki Allah kendisine ait hakkın sonucu olan Cennet’i fazlından verdiği gibi, anne baba hukukuna temas eden noktaların karşılığı olarak da Cennet’i adeta bize hediye ediyor. Yoksa ne Allah hakkına bakan yönüyle ne de ebeveyn hukukuna bakan yönüyle Cennet’i kazanmamız kendi irademizle ulaşabileceğimiz bir netice değildir.

Madem ki ahirete bakan cephesini hiç nazara almasak bile anne babamızın üzerimizdeki geçmiş hakları onlara şefkat ve hürmet ile yaklaşmamızı zorunlu kılıyor O halde bize

düşen şey insani hislerimizin gereği olarak onları memnun etmektir. Böyle davranmakla hem onlara karşı vefamızı ortaya koymuş olacağız hem de bununla Allah'ın rızasını elde etmiş olacağız. Allah ü Tealâ'nın engin rahmetindedir ki bizim ufak gayretlerimizi dağlar cesametinde ödüllere değerlendiriyor. Matematiksel açıdan ve adalet ölçülerine göre düşünsük bir insanın anne babasına yaptığı bütün iyilikler aslında işin tabiatı icabı karşılıksız olması gerekirdi. Yani biz onlara borçluyuz. Ve bu borcu yaşadıkça da onlara ödemek zorundayız. Bununla borcumuzu öderken Allah yine de anne baba hukuku ayaklar altında çiğnenmesin, o mukaddes ve mualla varlıklar el üstünde tutulsun diye onları razı edenleri Cennet'in orta kapısından içeri alıp sonsuzluk diyarında misafir edeceğini müjdeliyor.

Ne mutlu Allah'a ki bizi insan olarak yaratmış. Diğer canlılarda olmayan akıl, his, irade ve şuur gibi donanımları bize ihsan etmiş. Diğer canlılar anne baba ve çocukları ile bir müddet sonra irtibatlarını koparıırken bizim irtibatımız ezelden ebede kadar uzanmakta. Hayvanlar yavrularını dünyaya getirip belli bir kıvama getirdikten sonra onu tabiatla baş başa bırakırken insan ise yavrusu ve akrabaları ile bu iletişimini kabirden ötesine bile sarkıtmakta. Bundan dolayı anne baba ve evlat arasındaki hukuka Cenab-ı Hak çok önem vermiştir. Onlara hürmet ve saygı konusunu hemen kendi hakkından sonra hatırlatmış. Önce bana iman edin, sonra da zinhar anne babalarınızı terk etmeyin, onlara her hâlükârda sahip çıkın demiştir. İsrâ sûresinin 23 ve 24. âyetleri insanın anne babasına nasıl davranması konusundaki çerçeveyi genel olarak çizmektedir. Anne babaya

Allah'ın gözetim ve teftişi altındaymışız gibi hassas davranacağız. Yaşlandıklarında maddî manevî ihtiyaçlarını karşılayacağız. İhtiyarlığın ve yalnızlığın getirdiği hüznü kendi ülfet ve ünsiyetimizle telafi etmeye çalışacağız. Onlara karşı kullandığımız cümlelerimizde “öf” kelimesine bile yer vermeyecek, bu ve benzeri kelimeleri ebediyen lüğatimizden çıkaracağız. Onlara hakaret etmeyecek aksine en güzel sözlerle hitap edeceğiz. Güvercin kalbinden daha hassas olan gönüllerini kırmayacak onlara karşı tevazu kanatlarını yere kadar indireceğiz. İndirdiğimiz o tevazu kanatlarının üzerinde onların ayaklarının altında bulunan Cennet'in gölge ve serinliğini hissedeceğiz. Küçüklüğümüzden beri onların bizim için yaptıklarına karşılık olarak onlara Hazreti İbrahim gibi dua edeceğiz: “Ey Rabb'imiz! Beni, annemi, babamı ve bütün müminleri kıyamet günü affeyle.”

Ebeveyn hukukuna Cenab-ı Hak kıyamete kadar insanlığın rehberi olacak Kur'ân-ı Kerîm'de önemle yer vermiştir. Yukarıda arz ettiğimiz gibi O, İsrâ sûresinde ebeveyn hukukuna temas ettiği gibi Nisâ sûresinin 36. âyetinde de ana-babaya güzel muamele etmeyi üzerimize yüklediği on görev içerisinde saymaktadır. En'âm sûresi 151. âyetinde ise hemen kendine ortak koşulmasını haram ilan ettikten sonra ana-babaya güzel muamele edilmesini emretmektedir. Bakara sûresi 83. âyetinde ise ana-babaya hürmet ve iyi davranmanın sadece Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmeti olarak bizlere değil Hazreti Yakup'un (aleyhisselâm) oğullarına da farz kılınmış bir davranış olduğunu hatırlatmaktadır. Ahkaf sûresinin 15 ve 16. âyetlerinde de insana anne babasının onun için yaptığı fedakârlıkları hatırlatıp

yapılan bu fedakârlıklara güzel muamele ile cevap veren evlatların hüsn-i âkıbetlerini müjdelemektedir. Bu iki âyette gerek annenin ve gerekse babanın evlat üzerindeki haklarına dikkat çekilirken sonra da özelde annenin bu konudaki üstün konumuna vurgu yapılmaktadır. Çünkü anne hamilelik, doğum ve süt emzirme süreçlerini yaşamış ve altından kalkılması güç olan zorlukları göğüslemiştir. Bundan dolayı babanın hakkı bir iken annenin hakkının üç olduğu hatırlatılmaktadır. Meryem sûresi 31. ve 32. âyetlerin de Hazreti İsa'nın ağzından onun da bir anne sevdalısı olduğu ifade edilmektedir. "Nerede olursam olayım beni kutlu, mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe bana namazı ve zekâtı farz kıldı. Anneme saygılı, hayırlı evlat kılıp, asla zorba, bedbaht ve hayırsız biri yapmadı." Lokman sûresi 14 ve 15. âyetlerinde de Hazreti Sa'd İbn Ebi Vakkâs ile annesi Hamne arasında yaşanan bir olayın sebebine binaen bütün insanlara örnek olacak şu prensip vazedilmiş oluyordu: "Hem Bana, hem de annene babana şükret! unutma ki sonunda Bana döneceksiniz. Eğer onlar seni, şerik olduğuna dair hiçbir bilgin olmadığı şeyleri, Bana ortak saymaya zorlarsa sakın onlara itaat etme! Ama o durumda da kendileriyle iyi geçin, makul bir tarzda onlara sahip çık! Bana yönelen olgun insanların yolunu tut! Sonunda hepinizin dönüşü Bana olacak ve Ben işlediklerinizi tek tek size bildirip karşılığını vereceğim."

Bu hakikati Efendimiz ise şöyle ifade edecekti: "Allah'a isyan sayılan bir konuda kula itaat edilemez."¹²⁴

Allah'a isyan sayılan bir konu olması dışında her konu-

¹²⁴ Buhârî, *Ahkâm*, 4, *Cihad* 8; Müslim, *İmaret* 39.

da anne babamızın fikirlerine saygı duyacak, onlarla olan insani ilişkilerimizde herhangi bir boşluk bırakmayacağız demektir. Onlar Allah’a inanmasalar bile biz onları ziyaret edecek, bakımlarını üstlenecek, ihtiyaçlarını karşılayacak ve onlarla diyalog halinde olacağız. Onları kendi dünyamıza çağırırken bile oldukça nazik davranacak, Hazreti İbrahim gibi hitaplarımızı “Babacığım!”, “Anneciğim!” tarzında dillendireceğiz. Unutmayalım ki onların bizim gibi düşünüp bizim gibi inanmaması hiçbir zaman onlara karşı kaba, kırıcı ve ilgisiz olmamız anlamına gelmemektedir.

Efendimiz’in mübarek sünnetinde de (söz, fiil ve takrirlerinde) ebeveyn hukuku üzerinde hassasiyetle durulduğunun pek çok örneği vardır.

Bir defasında Hazreti Abdullah İbn Mesûd O’nun yanına gelmiş ve şu soruyu sormuştur: “Allah’a en sevimli gelen, en çok hoşlandığı iş, davranış hangisidir ya Resûlallah?”

Efendimiz bu soruya “Vaktinde kılınan namaz, ana-babaya iyilik yapmak ve Allah yolunda cihat etmek, insanların kalpleriyle Allah arasındaki engelleri kaldırmaktır.”¹²⁵ şeklinde bir sıralamayla cevap vermiştir.

Ebeveyn haklarının ödenemeyeceğine dair Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bize güzel bir misal verir. Bu haberi bize Efendimizin sadık bendesi ve ilim aşığı Hazreti Ebû Hureyre haber veriyor. “Bir evlat bir babanın hakkını hiçbir zaman ödeyemez. Ancak babasını köle olarak bulur da onu azad ederse-hürriyetine kavuşturursa- hakkını ödemesi söz konusu olabilir.”¹²⁶

¹²⁵ Buhârî, *Cihad* 1, *Edeb* 1; Müslim, *İmân* 137-140.

¹²⁶ Müslim, *İtk* 25; Ebû Dâvûd, *Edeb* 120.

İsrarla gönüllü olarak asker olmaya çalışan ve geride anne babasını terk eden Muaviye İbn Câhime'ye (radıyallahu anh) Efendimiz üç kez olumsuz cevap vermiş ve son olarak da ‘Çok yazık, kendine yazık ediyorsun, ayağına gelen fırsatı tepiyorsun, dön git annenin ayaklarının paspası ol. Çünkü cennet annenin ayağı altındadır.’”¹²⁷ veya “Cennet ebeveynin ayakları altındadır.”¹²⁸ demiş ve arkada kalan gözü yaşlı bir annenin veya ebeveynin bakım ve görümünün bazen gönüllü olarak çıkılan cihattan daha faziletli olabileceğini anlatmak istemiştir.

Yine Hazreti Ebû Hureyre'nin annesinin gönlü olmadan orduya katılmasını tasvip etmemiş ve ona annesiyle ilgilenmesini tavsiye etmiştir.

Peygamber Efendimiz annenin fedakârlıklarını ve faziletini ikrar etmiş ve ona hakkını teslim etmiştir. Hazreti Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre bir gün Efendimize bir kişi gelip “En çok kiminle vakit geçirip, yanında olmalıyım?” diye sorunca O (sallallahu aleyhi ve sellem) “Annen” buyurdu. Sahabî bu soruyu Efendiler Efendisine (sallallahu aleyhi ve sellem) tam üç kez sordu. O da her soruya aynı cevabı verdi. Ancak dördüncü sorusuna “Baban” diye karşılık verdi.¹²⁹

O bu sözüyle annenin hakkının baba hakkından her zaman önde bulunduğunu ifade etmiştir.

Hazreti Enes İbn Mâlik (radıyallahu anh) bize huzur-u nebevîde müşahede ettiği bir konuşmayı naklediyor. Bir gün bir sahabi Efendimiz'in huzuruna girerek “İçimde Allah yo-

¹²⁷ İbni Mâce, *Cihad* 12.

¹²⁸ et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 2/289.

¹²⁹ Buhârî, *Edeb* 2; Müslim, *Birr* 1.

lunda hizmet etmeye, ilâ-yı kelimetullahâ karşı müthiş bir istek var fakat pratikte bir şey yapamıyorum buna güç yetiremiyorum.” demişti. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona “Anne babandan sağ olan var mı?” diye sordu. O da “Annem sağdır Ya Resûlallah.” dedi. Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona çok önemli bir fırsat olarak değerlendirilebilecek şu altın nasihati yaptı. “Öyleyse annene saygıda kusur etme, onun gönlünü almak için fırsat kolla. Eğer böyle yaparsan bil ki hacı da olmuş olursun, umre de yapmış sayılırsın ve Allah yolunda hizmet etme şerefine nail olan mücahidlerin sevabını kazanırsın. Bir de annen senden razı oldu mu artık hep takva dairesinde yaşamaya ve annene iyi davranmaya devam et.”¹³⁰

Evet bazen olur ki bir annenin kırık kalbini onarmak, insana hem hac, hem umre ve hem de Allah yolunda hizmet etme şeref ve liyakatini bahşedebilir.

İşlediği günahın vicdanına verdiği ağırlığa dayanamayan bir sahâbi huzur-u risalete gelerek büyük bir günah işlediğinden dolayı tevbesinin kabul olup olmayacağını öğrenmek için Efendimiz’e müracaat etmişti. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) “Anne baban veya sadece annen hayatta mıdır?” diye sordu. Gönlü nedamet hisleriyle dopdolu bu sahabinin anne ve babası vefat etmişti. Ümitlerin tükendiği bir anda ümit kapısı olan kimsesizlerin sığınağı Resûl-i Ekrem “Peki, teyzen sağ mıdır?” diye sordu. Sahabinin yüzünde gülücükler açtı, ıssız bir çölde her şeyini kaybedip de sonra bir anda bulan bir insanın sevinciyle “Evet” diye cevap verdi. Efendimiz bunun üzerine son noktayı koydu:

¹³⁰ Ebû Ya'lâ, *el-Müsne'd* 5/149; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, 4/372.

“Öyleyse teyzene karşı çok saygılı, çok itaatkâr ve hayırsever ol.”¹³¹

Ebeveyne ve akrabaya iyilik insanı günah kirlerinden kurtaran en iksirli bir arınma kurnasıdır. Günahlarının ağırlığından şikayetçi olanlar çevrelerinde bulunan anne baba ve akrabalarına iyilikle bu ağırlıklardan kurtulup Allah’ın huzuruna kalb-i selim ile gitme fırsatını yakalayabilirler. Abdullah İbn Abbâs’ın dediği gibi “Allah’a yakınlaşıp onun sevdiği kullar arasına girmek için anaya iyilik yapma ve onun rızasını almaktan daha tesirli bir şey bilmiyorum.”¹³²

O (sallallahu aleyhi ve sellem) bir keresinde ayaklarının altına kadar yanaşıp gelen ve kendilerini Cennet’e götürecek önemli bir fırsatın kıymetini bilemeyenler için şöyle sitem etmişti: “Anne ve babasına veya onlardan sadece birine yaşlılık günlerinde yetişip de cennete giremeyen kimseye yazıklar olsun, yazıklar olsun, yazıklar olsun”¹³³

Rıza-yı ilâhiye ulaşmanın, hoşnut olunan talihliler arasında bir fert olmanın yollarından biri de ana-babayı razı etmektir. Çünkü rızâ makamının en gür sesli Efendisi “Kâinatı rububiyetiyle evirip çeviren Rabb’in rızasına ulaşmanın yolu ana-babayı razı etmekten geçer. Anne babanın gazabı ve laneti de Rabb’in gazab ve lanetine sebep olur.”¹³⁴ diyerek kıyamete kadar gelecek ümmetine çok önemli bir ders veriyor.

Sahabe efendilerimizden Ebu’d-Derdâ (radıyallahu anh) bir

¹³¹ Tirmizî, *Birr* 6; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 2/13.

¹³² Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, 1/15; el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân*, 6/205.

¹³³ Müslim, *Birr* 8; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 2/346.

¹³⁴ el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân*, 6/177.

rivayetinde “Resûlullah’ın: ‘Baba –diğer rivayetlerde ana–cennetin orta kapısıdır. Dilersen bu kapıyı zayi et, dilersen muhafaza et.’ dediğini işittim.”¹³⁵ diye bize nakletmektedir.

Peygamberimiz anne babasına iyi davranan evlatların duasının kabul olacağına dair mağarada sıkışan üç insandan birinin durumunu örnek vermiştir. Bu şahıs ebeveynine kendi çocuklarından daha fazla ihtimam gösterir, yemeklerini yedirmek için sabaha kadar başlarında beklerdi. Allah da onun yaptığı bu güzel davranışa karşılık onu dağın başında sığındıkları mağaranın ağzına yuvarlanan bir kayadan kurtarmıştı.¹³⁶

Hazreti Ebû Hureyre’nin (radiyallahu anh) rivayet ettiği bir hadislerinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) duası geri çevrilmeyen insanların ismini verir:: “Üç kimsenin duası hiç şüphesiz kabul olur. Mazlumun duası, yolcunun duası ve ana-babanın evladı için yaptığı dua”¹³⁷

Efendimiz bu sözüyle bize ana-babanın duasının müstecâb dualardan biri olduğunu hatırlatmış olmaktadır. Bu konuda tarihin kaydettiği pek çok yaşanmış hikaye de vardır. Nitekim bunlardan birini “Baba Ahı” başlığı altında kaydetmiş bulunuyoruz.

Allah’ın bir takım kulları vardır ki kıyamet günü onlarla ne konuşur, ne onları tezkiye eder ne de onlara iltifat edip, yüzlerine bakar. Bu kulların içinde maalesef ana-babasına sırtını dönüp de onlardan yüz çeviren evlat da vardır.¹³⁸

¹³⁵ Tirmizî, *Birr* 3; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 5/197.

¹³⁶ Buhârî, *Enbiyâ* 53, *Hars* 13, *Edeb* 5; Müslim, *Zikir* 100.

¹³⁷ Tirmizî, *Birr* 7, *Deavât* 47; İbn Mâce, *Dua* 11.

¹³⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 3/440.

En çok yardıma muhtaç olduğumuz bir zaman ve zeminde Çaresizlerin Çaresi olan Allah'tan iltifat görmemek ne hazin bir tablodur. Bu mahrumiyeti yaşamamak için ebeveynimize sırtımızı dönmemeli, onları hep güldürmeliyiz ki Allah da bize gülsün, bizi hatırlasın ve bizi mahşerin atmosferinde sahil-i selamete çıkarsın.

Uzun ve bereketli bir hayat yaşamak isteyenlere Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şu güzel tavsiyede bulunur: “Kim ömrünün uzun ve rızkının da bolluk-bereket içinde olmasını arzu ediyorsa, anne babasına iyilik yapsın, akrabalarını da görüp gözetmekten geri durmasın.”¹³⁹

Ana-babaya iyilik yapmak bazı zamanlarda nafil ibadetten bile üstün tutulmaktadır. Yine ebeveynine iyi davranan bunun karşılığını daha dünyada iken görür. Çocukları da anne babasına iyi davranan bir babadan aldıkları eğitimle büyüdüklerinde ona iyi davranırlar. Nitekim bu konuya işaret eden bir sözünde Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “Siz babalarınıza iyilikte bulunun, çocuklarınız da size iyilik yapsın. Siz iffetli yaşayın kadınlarınız da iffetli yaşasınlar.”¹⁴⁰

Kâ'b İbn Ucre (radiyallahu anh) hazretleri rivayet ediyor: “Güçlü ve kuvvetli bir adam Peygamberimiz'in bulunduğu meclise girince ashâb efendilerimiz ‘Ya Resûlallah! Keşke şu adam Allah yolunda hizmet eden bir insan olsa?’ dediler. Efendimiz de bunun üzerine ‘Eğer bu adam küçük çocuğunun nafakasını temin etmek için gayret ediyorsa Allah yolundadır. Eğer yaşlı ebeveyninin nafakaları için çalı-

¹³⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd* 3/156, 266; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, 4/32.

¹⁴⁰ et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, 1/299; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/171.

şıyorsa Allah yolundadır. İffetli davranarak kendi nefsinin nafakasını temin etmek için gayret gösteriyorsa o da Allah yolundadır. Bütün bunlar için değil de riya ve başkalarına üstünlük taslama gayesiyle çabalıyorsa bütün bu gayreti şeytan yolundadır.” buyurmuştur.¹⁴¹

Madem ki ana-babayı doyumak, onlara sıcak bir aile atmosferi oluşturmak, bayramlarda ve ihtiyaç duydukları zamanlarda giydirmek Allah yolunda olmanın izzet ve şerefini kazandırıyor o hâlde bütün evlatlar onların üzerine titremeli, anne babalarına yaptıkları her harcamanın zekat ve sadaka gibi Allah yolunda harcanmış bir emek gibi görmelidir.

Anne ve babaya iyilik konusuna gerek Kur’ân-ı Kerîm’de ve gerekse hadislerde gösterilen ihtimamı gördükten sonra onlar için müşahhas olarak neler yapabiliriz sorusu akla gelmektedir. Bunu iki ana başlık altında detaylandırabiliriz. Hayatta oldukları süre içerisinde evlada düşen başlıca sorumluluklar ve vefatlarından sonra evlada düşen başlıca sorumluluklar.

1) Ana-Baba Hayatta İken Yerine Getirilmesi Gereken Başlıca Sorumluluklar

- a) Ziyaret etmek
- b) Her türlü ihtiyaçların karşılayıp, hizmetlerini görmek
- c) Günah olmayan emirlerini yerine getirip itaat etmek
- d) Şefkat ve sevgi ile yaklaşmak, yumuşak huylu davranmak

¹⁴¹ et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, 19/129.

- e) Saygıda kusur göstermemek
- f) Uykularını bölüp uyandırmamak
- g) Yanlarına girileceği zaman izin almak
- h) Ebeveynin hidayetini istemek ve bu konuda gayret etmek.

2) Ana-Babanın Vefatından Sonra Yerine Getirilmesi Gereken Başlıca Sorumluluklar

- a) Vasiyetlerini yerine getirmek
- b) Onlar için dua ve istiğfar etmek
- c) Onlar adına sadaka vermek
- d) Hac vb. ibadetlerini kaza etmek
- e) Akrabaları ziyaret etmek
- f) Kabirlerini ziyaret etmek.

Ana-babaya karşı gelip onlara isyan etmek, Allah'ın hoşlanmadığı büyük günahlardan biri olarak kabul edilir. Anne baba ve akrabaları ile ilişkilerini koparan insan üzerinde Müslüman sıfatı değil münafık sıfatı taşıyor demektir. Çünkü Muhammed sûresi 22 ve 23. âyetlerinde münafıkların davranışlarından bahsedilirken onların sıla-i rahmi terk ettikleri belirtilmektedir.

Böyle büyük bir suç işleyen evlat Allah'ın rahmetinden nasipsiz kalmak, dualarının kabul olmaması ve Cennet'e girememek gibi musibetlerle yüz yüze gelebilir. Bundan dolayı dünya ve ahret mutluluğuna ulaşmak isteyen her insan öncelikle anne ve babasını razı etmelidir. Şurası kesinlikle unutulmamalı ki onlar bizi yetiştirirken “çocuk günü” deyip de senenin sadece bir günü bizimle ilgilenmediler.

Büyüyüp ayaklarımızın üzerinde duruncaya kadar hatta son nefeslerine kadar gecelerini gündüze katıp çalıştılar ve bizim için ömür tükettiler. Öyleyse bize düşen vazife, dinimizin ebeveynimiz hakkında isteklerini bütünüyle yerine getirmek ve gece gündüz demeden onları razı etmektir.

İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR

el-Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed (v.1162); **Keşfü'l-Hafâ ve Müzî-lü'l-ilbâs**, I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1405 h.

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillâh eş-Şeybânî (164-241 h.); **el-Müsned**, I-VIII, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

Bediüzzaman Saîd Nursî; **Mektûbat**, Işık Yayınları, İzmir, 2004.

___; **Lem'alar**, Işık Yayınları, İstanbul, 2004.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); **es-Sünen**, [Tahkik: Muhammed Muhsin Abdülhamîd], I-IV, el-Mektebetü'l-islâmiyye, İstanbul, tsz.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-isbehânî (v. 430 h.); **Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ**, I-X, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ (210/307 h.); **el-Müsned**, I-XIII, Dâru'l-Me'mûn li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.

el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin (384-458 h.); **es-Sünenü'l-kübrâ**, I-X, Mektebetü dâri'l-bâz, Mekke, 1414/1994.

- ___; **Şuabü'l-îmân**, [Tahkik: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zalû], I-IX, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1410/1990.
- el-Buhârî**, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (v. 256 h.); **el-Edebü'l-müfred**, I-VIII, Dâru'l-beşâiri'l-islâmîyye, Beyrut, 1409/1989.
- ___; **Sahîhu'l-Buhârî**, I-VIII, el-Mektebetü'l-islâmîyye, İstanbul, 1979.
- ed-Dârakutnî**, Ebu'l-Hasan Ali İbn Ömer (306-385 h.); **Sünenü'd-Dârakutnî**, [I-IV, Tahkik: es-Seyyid Abdullah Haşim Yemânî el-Medenî], Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1386/1966.
- el-Gazâlî**, Ebû Hâmid Muhammed İbn Muhammed (450-505 h.); **İhyâu ulûmi'd-dîn**, I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, tsz.
- el-Hâkim**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Neysâbü'rî (321-405 h.); **el-Müstedrek ale's-Sahîhayn**, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1411/ 1990.
- el-Hakîm et-Tirmizî**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali b. el-Hasen, **Nevâdiru'l-usûl fî ehâdisi'r-Resûl**, [Tahkik: Abdurrahman Amîra], I-IV, Dâru'l-cil, Beyrut, 1412/1992.
- el-Heysemî**, Ali İbn Ebî Bekr (v. 807 h.); **el-Mecmeu'z-zevâid**, I-X, Dâru'r-reyyan li't-tûras-Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Kahire-Beyrut, 1407 h.
- el-Kudâî**, Muhammed b. Selâme b. Ca'fer (v.454 h.); **Müsnedü's-Şihâb**, I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1407/1986.
- el-Münâvî**, Muhammed Abdür-raûf b. Ali (v. 1031/1622); **Feyzu'l-kadîr şerhu Câmii's-sağîr**, I VI, el-Mektebetü't-ticâriyyeti'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.
- el-Münzirî**, Abdülazîm b. Abdülkavî (581-656 h.); **et-Teğrîb ve't-terhîb**, I-IV, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1417.
- en-Nesâî**, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); **es-Sü-**

- nen**, [Tahkik: Abdülfettah Ebû Gudde], I-VIII, Mektebetü'l-matbû-âti'l-islâmiyye, Halep, 1406/1986.
- ___; **es-Sünenü'l-kübrâ**, [Tahkik: Abdulaffâr Süleyman el-Bündârî], I-VI, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/1991.
- en-Nevevî**, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref (631-676 h.); **Riyâzü's-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi** (Peygamberimizden Hayat Ölçüleri, Hazırlayanlar: Prof. Dr. M. Yaşar Kandemir, Prof. Dr. İ. Lütfi Çakan, Prof. Dr. Raşit Küçük), I-VIII, Erkam Yayınları, İstanbul, 2004.
- et-Taberânî**, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (v. 360 h.); **el-Mu'cemül-evsat**, [Tahkik: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefi], I-X, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h.
- ___; **el-Mu'cemül-kebir**, [Tahkik: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefi], I-XX, Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, Musul, 1404 h.
- et-Tirmizî**, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ (209-279 h.); **el-Câmiu's-Sahih**, I-V, Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.
- Gülen**, M. Fethullah; <http://www.herkul.org>
- ___; <http://www.tr.fgulen.com>
- ___; **Fasıldan Fasıla-3**, Nil Yayınları, İzmir, 1997.
- ___; **Kırık Mızrap**, Nil Yayınları, İstanbul, 2004.
- ___; **Kalbin Zümrüt Tepeleri-1**, Nil Yayınları, İstanbul, 2004.
- ___; **Ölçü veya Yoldaki Işıklar**, Nil Yayınları, İstanbul, 2000.
- ___; **Yeşeren Düşünceler**, T.Ö.V. Yayınları, İzmir, 1996.
- Heyet**, (Hazırlayanlar: Ümit Ergül-Salih Gülen), **Taçsız Sultan ANNE**, Gül Yurdu Yayınları, İzmir, 2005.
- İbnü'l-Cevzî**, Ebu'l-Ferec Abdurrahman İbn Ali İbn Muhammed (508/510-597 h.); **Birrü'l-Vâlideyn**, (thk. Muhammed Abdülkadir Ahmed Ata), Müessesetü'l-Kütübi's-Sekafiye, Beyrut, 1988.

- ___; ***el-ilelü'l-mütenâhiye***, I-II, Dâru'l-kütübi'l-ilmiiyye, Beyrut, 1403 h.
- İbn Ebî Âsım**, Ahmed b. Amr (v. 287 h.); ***es-Sünne***, I-II, el-Mektebu'l-Oslâmî, Beyrut, 1400 h.
- İbn Ebî Şeybe**, Abdullah b. Muhammed (v. 235 h.); ***el-Musan-nef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr***, [Tahkîk: Kemal Yusuf el-Hût], I-VII, Mektebetü'r-Ruşd, Riyad, 1409 h.
- İbn Hacer**, Ahmed b. Ali el-Askalânî (773-852 h.); ***Lisânü'l-mîzân***, I-VII, Müessesetü Âlemî li'l-matbûat, Beyrut, 1406/1986.
- İbn Hibbân**, Ebû Hâtım Muhammed el-Büstî (v. 354/965.); ***el-ihsân fî takrîbi Sahîh İbn Hibbân***, [Tertîb: Alâüddîn Ali b. Belbânî, Tahkîk ve ta'lîk: Şuayb el-Arnâvût], I-XVII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.
- İbn Mâce**, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); ***es-Sünen***, I-II, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.
- Müslim**, Ebu'l-Hüseyn el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h.); ***Sahîhu Müslim***, I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.
- Turtûşî**, Ebû Bekr İbn Ebû Rendeka Muhammed b. Velid b. Muhammed (520/1126); ***Birru'l-Vâlideyn***, (thk. Muhammed Abdülhakîm Kadî), Müessesetü'l-Kütübi's-Sekafiye, Beyrut, 1988.
- Uyar**, Mehmet; ***Sır Kapısı-3***, Muştu Yayınları, İzmir, 2004.
- Ya'kûbî**, Nizam Muhammed Salih; ***Kurretü'l-ayneyn fî fezaili birri'l-valideyn***, Darü'n-Nefais, Beyrut, 1987.
- Yıldırım**, Prof. Suat; ***Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali***, Işık Yayınları, İzmir, 2002.